Leszek Zugaj

HISTORIA ADMINISTRACJI W GMINIE IZABELIN

LUBLIN 2012

WSTĘP

Historia Izabelina zaczyna się tak naprawdę dopiero w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Wcześniej funkcjonowały tutaj niewielkie śródleśne osady i folwarki. Żadna z miejscowości współczesnej gminy nie stanowiła w przeszłości żadnego ośrodka administracji (do roku 1952). Obszar ten podzielony był między różne parafie i gminy leżąc na krańcach różnych jednostek administracyjnych. Z tego właśnie powodu historii administracyjna tego obszaru jest tak ciekawa, ale też trudna do opisania.

W tym regionie początki nowocześniejszego samorządu gminnego sięgają roku 1809 i reform administracji z czasów Księstwa Warszawskiego.

W pierwszym okresie (1809–1863) ustanowiono samorząd gminny pod nadzorem właścicieli wsi. Kolejny etap to czas ustanowienia gmin zbiorowych pod nadzorem urzędników carskich (1864–1915). W 1918 roku, do już ustanowionego systemu samorządu gminnego, dodano rady gminne. W 1933 roku weszła w życie reforma samorządu gminnego jednolitej dla całej II Rzeczpospolitej (tak zwana ustawa scaleniowa).

W czasie I i II wojny światowej gminy wykonywały ściśle polecenia władz okupacyjnych.

Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku. W tym okresie przez krótki czas funkcjonowała samodzielna gmina Izabelin (1952-1954). W czasach PRL przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954–1972). Z drugiej strony wtedy doceniono rozwój Izabelina ustanawiając tutaj siedzibę gromadzkiej rady narodowej.

Od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy. Ówcześnie ustanowiony podział gminny w większości funkcjonuje do dziś, co stanowi dowód, że się sprawdził. W 1973 roku powołano gminę Stare Babice wraz z obszarami okolic Izabelina. Ówczesna decyzja nie uwzględniała aspiracji mieszkańców i potencjału Izabelina.

Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”. W 1995 roku Izabelin stał się po raz trzeci samodzielnym ośrodkiem administracyjnym tworząc gminę Izabelin.

Praca niniejsza ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu w okolicy Izabelina na przestrzeni wieków.

OKRES I RZECZPOSPOLITEJ

Okolice Izabelina od zawsze, tak jak obecnie, związane były z Mazowszem. Dawne państwo polskie podzielone było początkowo na prowincje np. Małopolska, Mazowsze. Te dzieliły się na okręgi grodowe zwane kasztelaniami. Na czele ich stali kasztelani mianowani przez księcia lub króla. Taki podział funkcjonował w średniowieczu. Ośrodkiem kasztelanii był znaczący gród. Najniższą jednostką podziału administracyjnego były parafie obejmujące w tym okresie rozległe obszary, ponieważ zaludnienie było jeszcze niewielkie. Ten podział funkcjonował jeszcze w czasach rozbicia dzielnicowego (XII, XIII wiek). Właśnie z tego okresu pochodzą pierwsze wzmianki o miejscowościach współczesnej gminy. Powstały one w ramach nadań ziemskich na rzecz Kościoła. Kościół prowadził akcję osadniczą w tej okolicy.

Do najstarszych miejscowości na terenie gminy należy Truskaw (dawniej *Truskawie*) stanowiące własność kościelną oraz Mościska w parafii Babice stanowiące własność prywatną.

W wyniku licznych dynastycznych podziałów dawnej Polski na Mazowszu wytworzyły się trzy osobne księstwa: czerskie (początkowo stolica mieściła się w Czersku potem w Warszawie), płockie oraz rawskie. Okolice późniejszego Izabelina wchodziły w skład księstwa mazowieckiego z ośrodkiem w Czersku, a następnie w Warszawie.

W ramach powyższych księstw utrwalił się podział na okręgi zwane ziemiami. Na interesującym terenie powstała ziemia warszawska obejmująca tereny wokół stolicy księstwa.

Księstwa mazowieckie pozostawały odrębnym państwami aż do przełomu XV i XVI wieku. Poszczególne księstwa mazowieckie w różnych okresach były włączane do Korony Królestwa Polskiego. W 1462 roku do Polski włączono ziemie rawską i gostynińską. W 1476 roku sochaczewską. Z powyższych ziem mazowieckich utworzono później województwo rawskie. W 1495 roku włączono ziemię płocką i zawkrzeńską, które stały się województwem płockim w ramach Rzeczpospolitej. W 1526 roku, po śmierci ostatnich książąt mazowieckich, pozostałe ziemie mazowieckie włączono do Polski. Z tych ostatnich powstało województwo mazowieckie. Obejmowało ono dawne ziemie: czerską, warszawską, wyszogrodzką, zakroczymską, ciechanowską, wizką, łomżyńską, nurską i liwską. Obszar województw: mazowieckiego, płockiego i rawskiego został dodatkowo podzielony na powiaty stanowiące okręgi sądowe, a niekiedy także miejsca zbierania się sejmików ziemskich. W województwie mazowieckim funkcjonowały powiaty: czerski, grójecki, warecki, warszawski, zakroczymski, nowomiejski, ciechanowski, przasnyski, sąchocki, wizki, wąsoski, łomżyński, zambrowski, kolneński, ostrołęcki, różański, makowski, nurski, ostrowski, kamieniecki i liwski. Od 1526 roku aż do czasu rozbiorów Polski okolice Truskawia i Mościsk należały do powiatu warszawskiego, ziemi warszawskiej i województwa mazowieckiego.

W każdym z powiatów istniał szereg urzędów, z którym czasem nie wiązały się żadne rzeczywiste funkcje. „Z życiem codziennym szlachty nierozdzielnie były związane godności ziemskie, stanowiące ustawiczny przedmiot jej zabiegów. Dodawały splendoru nazwisku

i czyniły szlachectwo pełnym ”.[1] Na Mazowszu było to bardzo ważne, ponieważ szczególnie północne Mazowsze, stanowiło siedlisko ogromnej rzeszy drobnej szlachty, najliczniejszej w Rzeczpospolitej, a każdy z nich chciał zdobyć jakiś urząd.

Sejmik w małym miasteczku

Na czele województw stali wojewodowie mianowani przez króla. Ich władza w terenie była jednak symboliczna. Mieli jednak prawo zasiadania w senacie, przez co urząd był niezwykle ważny. Na czele ziemi stał starosta.

Urzędnikiem w dawnej Polsce, który posiadał realną władzę w terenie był właśnie starosta. Do 1611 roku obsadę tego urzędu dowolnie określał król. Następnie stał się on urzędem ziemskim, czyli starostę wybierała szlachta w dawnym powiecie, a król go tylko zatwierdzał. Starosta grodowy był właściwym naczelnikiem powiatu. Do jego obowiązków należało sprawowanie w imieniu króla administracji oraz zarządzanie, jako dzierżawca królewszczyznami (majątkami królewskimi). Było to zajęcie dochodowe, ponieważ nadwyżki finansowe szły do jego kieszeni. Starosta stał na czele władz grodzkich (powiatowych) stanowiących osobną hierarchię. Najważniejszą funkcją starosty było wykonywanie sądownictwa z zakresu czterech artykułów grodzkich (starościńskich): podpalenie, napad na drodze publicznej, najście na dom, zgwałcenie (sądownictwo karne). Posiedzenia tego sądu odbywały się co sześć tygodni na tak zwanych rokach grodzkich. Sąd składał się ze starosty,

[1] J. Topolski, Polska w czasach nowożytnych 1505-1795, Poznań 1999., s. 184.

jako przewodniczącego składu oraz podstarościego, sędziego grodzkiego i pisarza grodzkiego.

Posiadał nadto starosta prawo miecza, czyli obowiązek wykonywania na swym terenie wyroków sądów każdej instancji, jeżeli nie były one respektowane przez strony. Miał funkcje policyjne, pilnując porządku na swym terenie a szczególnie na drogach publicznych. Starosta, jako ramię królewskie w powiecie brał aktywny udział w obiegu dokumentów (uniwersały, listy), które przychodziły z kancelarii królewskiej a on rozsyłał je do urzędników i dygnitarzy na swoim terenie.

Początki samorządu wiejskiego sięgają czasów średniowiecza. Wtedy to przeniesiono do Polski tak zwane „prawo niemieckie". Był to wzorzec ustroju wsi stosowany w Niemczech i ustanawiany na polskiej wsi. Nie musiało to wiązać się z osadnictwem niemieckim. We wsi na prawie niemieckim chłopi mieli ściśle określone prawa i obowiązki, dzierżawili ziemię opłacając czynsz. Mieli prawo wychodu, czyli prawo odejścia ze wsi po spełnieniu pewnych obowiązków. Na czele wsi stał sołtys (zwany też wójtem) posiadający to stanowisko na prawach dziedzicznych. Sołtys miał prawo zakładania karczem i jatek rzeźniczych. Przysługiwało mu prawo do 1/6 części z czynszów i 1/3 z opłat sądowych. Samorząd wiejski wyrażał się głównie w samorządowym sądownictwie. Mieszkańcy wsi sami wybierali ławników sądowych, którzy pod przewodnictwem wójta (zwanego też sołtysem) sądzili głównie sprawy cywilne podległej im ludności. Był to sąd wiejski zwany też ławą wiejską[2]. W tamtych odległych czasach po raz pierwszy padają takie nazwy jak „wójt", „sołtys", „ławnicy". Te określenia będą później przeniesione do bardziej współczesnych rozwiązań ustrojowych.

Od XVI wieku rozpoczął się proces pozbawiania chłopów praw. W XVII i XVIII wieku cały ten system zwano już gospodarką folwarczno-pańszczyźnianą. Jednak nawet w tym ciężkim dla wsi okresie istniały pewne formy samorządu. Nazywano je prawem gromadzkim. „Gromadę" tworzyła cała ludność danej wsi. Na czele gromady stał wybierany przez nią wójt lub sołtys. Miał on do pomocy ławników i dziesiętników. Ludność wiejska w tym czasie formalnie była poddana danemu panu, ale jako całość gromada stanowiła pewną siłę, z którą pan musiał się liczyć i respektować jej uprawnienia zwyczajowe.

Ustalanie czynszów i danin na rzecz dworu należało do wspólnych porozumień gromady i pana. Wśród mieszkańców wsi - gromady istniały różne kategorie chłopów: kmiecie – dzierżawiący grunty dziedzicznie oraz zagrodnicy, chałupnicy i komornicy stanowiący różne kategorie chłopów, od posiadających dożywotnio kawałek gruntu, poprzez dzierżawiących grunt dożywotnio, po robotników rolnych. Gromada wiejska stanowiła też własne sądownictwo pod przewodnictwem ławy wiejskiej. Na tak zwanych sądach „rugowych" wybierany przez gromadę ławnik musiał oddawać rug, co oznaczało, że stawał się oskarżycielem publicznym we wszystkich przestępstwach popełnianych przez mieszkańców gromady od czasu ostatniego sądu. Kary były pieniężne lub chłosty. Za zabójstwo stosowano karę śmierci przez ścięcie. Za zdradę pana lub gromady odebranie gruntu. Karę oznaczała ława wiejska a dziedzic ją zatwierdzał lub łagodził. Jak pisał F.

[2] *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom I, Warszawa 1964, s. 409

Konieczny: *Wieś polska była doprawdy małym państewkiem sama w sobie. Wszelkie potrzeby, tak materialne, jakoż społeczne, zaspokajała sobie sama u siebie. Chłop uważał stosunek swój do dziedzica i gromady za naturalny, a związek ten za konieczny; związek zaś wsi swojej do państwa tylko za dodatkowy ciężar. O potrzebie związku z państwem nie miał najmniejszego pojęcia. Istnienie takiego związku dostrzegał chyba aż dopiero wtenczas, gdy przypadłą na wieś czasem tak zwana stacja żołnierska. On sam ani wojskowo nie służył, ani podatku do kasy państwowej nie odnosił. Lata całej nic o istnieniu państwa nie słyszał!*

Dawny powiat warszawski dzielił się na parafie, które stanowiły jednocześnie okręgi podatkowe. Miały one często kształt terytorialny zbliżony do współczesnych gmin. Stanowiły okręgi pomocne przy zbieraniu podatków państwowych i lokalnych.

W tej okolicy przeważały jeszcze odwieczne lasy. Nieliczne osady należały do odległych ośrodków parafialnych. Truskaw należał do parafii Borzęcin, natomiast Mościska do parafii Babice. Do końca istnienia Rzeczpospolitej nie powstały tu żadne nowe osady.

(Wierzuchowo Prussy), nob. Albertus Pruski cum Joanne fratres germani, man. $^1/_8$ prop. cult.

„ **Wielkie** (Wieruchow), nob. Nicolaus olim Martini de Wierzuchowo Maior, man. $^1/_8$ prop. cult.

Nob. Joannes olim Jacobi Kabath cum fratribus suis, nec non Stanislaus olim Nicolai Rafałowicz cum aliis participibus germanis de Wierzuchowo Wielkie, man. $^3/_4$ prop. cult.

Nob. Joannes Pruski de Majori Wierzuchowo, man. $^1/_4$ prop. cultur.

Nob. Nicolaus Pruski olim Mathiae, man. prop. cult. $^1/_4$.

Lupkowo (Lipkow), nob. Joannes Zielenski in Lupkowo ex sorte sua docuit scabinis juratis super desertationem agri unius mansi et mediae quartae pro tribus annis.

Mościska, gen. Anna relicta olim Mathiae Chądzinski, per gen. Abraamum Mieskowski de villa Mosciska, man. 1, hort. c. a. 2.

Wyczołki Groty, nob. Andr. olim Jacobi Groth, man. prop. cult. $^1/_4$.

Nob. Petrus Zdzarski, ex sorte sua Kozubowska, quam tenebat gen. Stanislaus Jeżewski in Wyczołki Groty, man. $^3/_4$.

Nob. Helizabeth filia olim nob. Stanislai Groth de Wyczołki Groty, man. $^1/_4$ prop. cult.

Bliżne, nob. Petrus Blinienski olim Stanislai de Blizne, man. prop. cult. $^1/_4$.

Nob. Stanislaus olim Adami de Blizne, man. $^1/_2$.

Nob. Joannes olim Pauli de Blizne, man. prop. cult. $^1/_4$.

Nob. Joannes olim Martini cum fratribus suis de Blizne Niethixowie, man. $^1/_2$.

Gen. Anna relicta olim Mathiae Chądzinski, ex sorte olim Nicolai Babicki in Blizne, man. 1.

Mączirziss Chrzanowo, nob. Albertus Franciscus Joannis olim Nicolai de Maczirzess Chrzanowo, man. 1.

Nob. Nicolaus olim Joannis de Chrzanowo Mączirzess, man. prop. cult. $^1/_4$.

Nob. Bartholomeus olim Joannis Chrzanowski Jass de Mączirzesz Chrzanowo, prop. cult man. $^1/_8$.

Nob. Stanislaus, Valentinus, Joannes, olim Adami de Mączirzess Chrzanowo, man. prop. cult. $^1/_2$.

„ **Seligi** (?), nob. Dorothea olim Andreae de Mączirzess Seligi, man. $^1/_8$ prop. cult.

Nob Nicol. et Hier. de Mączirzess Seligi, man. $^1/_4$ prop. cult.

Fragment spisu podatkowego z 1580 roku – parafia Babice wraz z miejscowością Mościska

(Bialuthi), nob. Nicolaus olim Jacobi Kiełpinski de Baluthi, man. 1/2, man. 1/2 pro predio receptus. Idem de medietate unius hortulani c. a.

Nob. Stanislaus olim Jacobi Kiełpinski, man. 1/2, man. 1/2 pro predio receptus. Idem de medietate unius hortulani c. a.

Nob. Petrus olim Jacobi Kiełpinski, man. 1/2, man. 1/2 pro predio receptus. Idem de medietate unius hortulani c. a.

Nob. Mathias olim Jacobi Kiełpinski, man. 1/2, man. 1/2 pro predio receptus. Idem de medietate unius hortulani c. a.

Nob. Joannes olim Stanislai Kiełpinski, man. 2 1/2, hort. c. a. 2.

Gen. Stanislaus Młochowski possessor et successor post mortem olim gen. Nicolai Zaborowski in Bialuthi, man. 5.

Parochia Zaborowo.

Zaborowo ibidem sanctuarium, nob. Adam Zdziesek de Zaborowo Maior, man. 4 1/2.

Gen. Stanislaus Młochowski possessor et successor bonorum olim gen. Nicolai Zaborowski in Zaborowo, man. 5 1/2.

Wola Zaborowska, gen. Stanislaus Młochowski possessor et successor post mortem olim gen. Nicolai Zaborowski in Wola Zaborowska, man. 2.

Parochia Borzęcin.

Borzęcin spiritualis, religiosus Joannes Lewicki praepositus ordinis sancti Georgii in Varsovia, man. 15, art. 3, mol. 1 rot.

Wola Truskawska (Truszków), nob. Albertus Godlewski factor villae spirit. Wola Truskawska, man. 14.

„ **Rososka** seu **Misłogoscz** (?), nob. Albertus Godlewski factor villae spiritualis Wola Rososka, man. 10.

Koczargi spiritualis, religiosus Joannes Lewicki praepositus ordinis scti Georgii in Varsovia, man. 7.

Wocieszino spiritualis, religiosus Joannes Lewicki praepositus ordinis scti Georgii in Varsovia, man. 10 1/2.

Pielaskowo Maior (Pilaszków), nob. Matheus et Adam olim Andreae de Pielaskowo, man. 1/4 prop. cult.

Nob. Felix olim Mathiae Uflanth de Pielaskowo Maiori, man. 1/4 prop. cult., mol. 1 rot.

Nob. Joannes olim Mathiae Uflanth de Pielaskowo Maior, man. 1/4 prop. cult., mol. 1 rot.

Fragment spisu podatkowego z 1580 roku – parafia Borzęcin wraz z Wolą Truskawską (Truszkowem, czyli współczesnym Truskawem)

Wiek XVIII to czas upadku Rzeczpospolitej. Mimo podejmowanych prób naprawy kraj stał się ofiarą zaborczej polityki sąsiednich mocarstw. W ramach II rozbioru Polski, w 1793 roku, w skład państwa pruskiego weszły obszary województw: płockiego oraz części rawskiego i mazowieckiego. W 1795 roku reszta Mazowsza weszła w skład państwa pruskiego z wyjątkiem obszarów Garwolina, Mińska i Wołomina, które weszły w skład państwa austriackiego. Rzeczpospolita ostatecznie upadła. Truskaw, Mościska i okolice weszły w skład państwa pruskiego, jednak już za Nieporętem i Wólką Radzymińska rozciągało się państwo austriackie (Austriacy utworzyli na tych ziemiach prowincję o nazwie Zachodnia Galicja).

W ZABORZE PRUSKIM 1795-1807

Prusacy utworzyli na swoich terenach prowincje o nazwach Prusy Południowe oraz Prusy Nowowschodnie. Prusy Południowe dzielił się na departamenty i powiaty. Siedzibami departamentów były: Kalisz, Poznań i Warszawa. Departament warszawski dzielił się na powiaty: błoński, brzeziński, czerski, gostyniński, łęczycki, orłowski, rawski, sochaczewski, warszawski, zgierski. Okolice Mościsk i Truskawia weszły w skład departamentu warszawskiego i powiatu warszawskiego w państwie pruskim.

Nowy podział na departamenty nie uwzględniał dawnych polskich podziałów, który wynikał nie z racjonalnych przyczyn, lecz z tradycji. Prusacy wprowadzili bardziej racjonalne podziały terytorialne. Dodatkowo celem było zburzenie dawnych wspólnot i walkę z polskością tych ziem. W departamentach władzę sprawował organ kolegialny nazywano kamerą wojenno-ekonomiczną. Miały one szerokie uprawnienia w dziedzinie administracji, spraw skarbowych i sądownictwa. Dodatkowo mogły wydawać też decyzję w sprawach Kościoła rzymskokatolickiego i szkolnictwa. Na czele powiatów stali landraci powoływani przez króla, ale podlegali swojej kamerze departamentalnej. Landraci posiadali uprawnienia podatkowe i wojskowe. W powiatach dodatkowo funkcjonowały sejmiki powiatowe współdziałające z landratami, które między innymi mogły przedstawiać królowi kandydatów na stanowisko landrata. Landrat stawał się zatem przedstawicielem lokalnej szlachty. Ten system funkcjonował w Prusach Wschodnich i Zachodnich, na Śląsku i innych prowincjach pruskich. W Prusach Południowych i Nowowschodnich nie zwoływano sejmików powiatowych i landrat był mianowany przez króla bez uwzględniania opinii szlachty. Był wyłącznie przedstawicielem króla pruskiego.[3]

Na wsi administrację państwową sprawował w imieniu państwa pan wsi poddany jednak nadzorowi ze strony landrata. Dobrami królewskimi zarządzały „urzędy domen królewskich" podległe kamerom departamentalnym. Na wsi obowiązywał tak zwany Landrecht ustanowiony dla całego państwa pruskiego w 1794 roku. Regulował on wszelkie sprawy ustroju wsi. Według niego wieś tworzyła gromadę mającą osobowość publiczno-prawną stanowiącą jednocześnie organ samorządu. Na czele gromady stał sołtys mający do pomocy ławników. Sołtysi wraz z ławnikami byli powoływani przez właściciela ziemskiego

[3] Korobowicz A. Witkowski W, *Historia ustroju i prawa polskiego, 1772-191*8, Zakamycze 2009, s. 26.

ale zatwierdzał ich landrat. To przed landratem sołtys z ławnikami składał przysięgę na wierność państwu, panu i gromadzie. Sołtys wraz z ławnikami pełnił funkcje administracyjno-skarbowe, głównie polegające na rozkładzie i poborze podatków.[4]

LATA 1807-1864

W 1806 roku wybuchła wojna francusko-pruska. Wojska napoleońskie pobiły Prusy oraz ich sprzymierzeńców. Upokorzone Prusy musiały zgodzić się na utworzenie w 1807 roku Księstwa Warszawskiego z terenów II i III zaboru. W ten sposób okolice współczesnej gminy włączono w skład Księstwa. Pozostawiono pruskie podziały administracyjne. Te tereny nadal wchodziły w skład departamentu warszawskiego (z prefektem na czele) i powiatu warszawskiego (z podprefektem na czele).

Księstwo Warszawskie było namiastką państwa polskiego podległą całkowicie woli Napoleona i podporządkowaną jego polityce wojennej. Księstwo Warszawskie zostało zobowiązane do dostarczenia określonej liczby rekrutów do wojska i środków potrzebnych do prowadzenia wojny. Nie dało się tego wykonać bez sprawnej, nowoczesnej administracji, której w Polsce nigdy jeszcze nie było. Francuzi przeszczepili na nasz grunt swoje rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono konstytucję (lipiec 1807), zniesiono formalnie poddaństwo chłopów, nadając im wolność osobistą, ale nie było jeszcze mowy o uwłaszczeniu. Wprowadzono Kodeks Napoleona – zbiór prawa cywilnego nieznanego wcześniej w Polsce.

Podczas funkcjonowania Księstwa Warszawskiego po raz pierwszy wystąpił podział na gminy. Na mocy dekretu księcia warszawskiego z 23 lutego 1809 roku utworzono gminy wiejskie i miejskie. Obszar gminy wiejskiej łączył się z obszarem majątku dworskiego. Minimalny obszar gminy wynosił 10 dymów (10 domów).

Stanowisko wójta pełnił zwyczajowo dziedzic majątku. Oficjalnie był mianowany przez prefekta *spośród obywateli gminy czytać i pisać umiejących*. Funkcję wójta mogła pełnić jedna osoba na obszarze kilku gmin wiejskich. W każdej gromadzie wiejskiej wójt wyznaczał swoich pomocników – sołtysów. Wójt mógł też wyznaczyć swojego zastępcę za zgodą podprefekta. Wójt miał zadania: *rozsyłać i podawać do publicznej wiadomości rozkazy i zarządzenia rządowe, administrować majątkiem gminy, wypłacać pieniądze dla pracowników gminy, kierować robotami publicznymi"*[5]. Wójt prowadził księgi ludności, wyznaczał podwody i kwatery dla wojska. Pełnił on swoją funkcję bezpłatnie. Wójtami często byli też dzierżawcy, księża, a nawet czasem kobiety. Wójtowie mieli prawo sądzenia ludności na swoim terenie. Podlegali jego władzy sądowniczej mieszkańcy gminy oraz obcy złapani na gorącym uczynku.

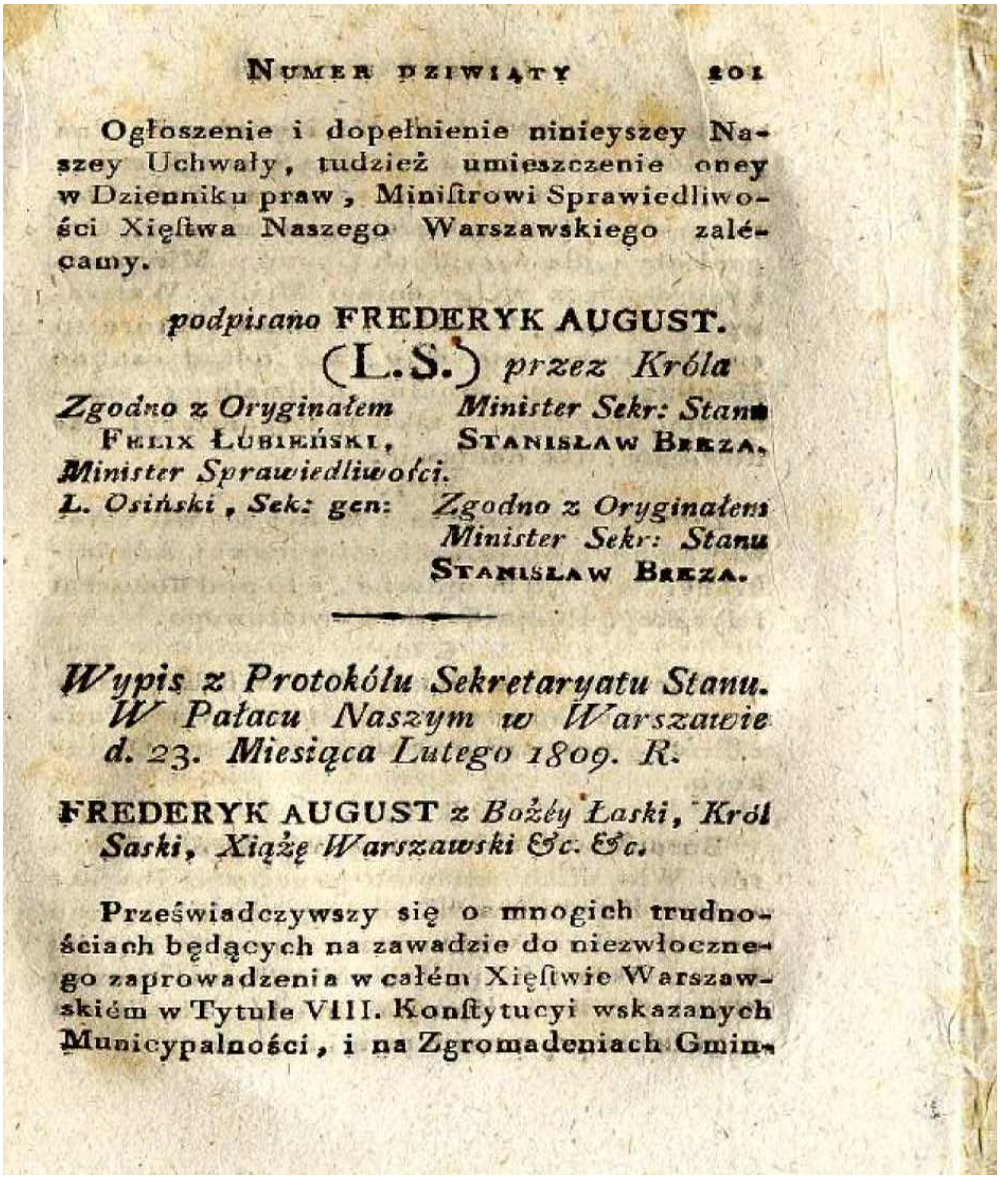
Organem doradczym i nadzorującym wójta była rada gminna. Składała się z członków mianowanych przez prefekta z listy kandydatów przedstawionych przez wieś. Gmina licząca

[4] Tamże, s. 27.
[5] Mencel T., *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem,* [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd,* pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989, s. 107–108.

do 100 mieszkańców miała trzech, a od 100 mieszkańców pięciu radnych. Zapisano w dekrecie, że „*radni powinni umieć czytać i pisać*". Z tym ostatnim było najgorzej. Nie dało się szybko nadrobić wiekowego opóźnienia w dziedzinie szkolnictwa. Wybierano więc radnych niepiśmiennych, bo innych nie było. Do obowiązków rady gminnej należało:

– *czynić wnioski do rady powiatowej mogące mieć wpływ na oznaczenie kwoty, którą gmina wykonać może z nałożonych na powiat ciężarów publicznych,*
– *naradzać się nad potrzebami gminy i czynić starania w kierunku ulepszania miejscowej administracji,*
– *układać dochody i wydatki gminy oraz proponować składki.*

Rada bez wezwania zbierała się 1 grudnia w celu *układania dochodów, jakie z właściwości gminnej uzyskać można.* Dnia 1 kwietnia i 1 października zbierała się dla celów omówienia robót publicznych. Miała, bowiem obowiązek rozłożenia prac szarwarkowych między mieszkańców.

NUMER DZIEWIĄTY 201

Ogłoszenie i dopełnienie niniejszey Naszey Uchwały, tudzież umieszczenie oney w Dzienniku praw, Miniſtrowi Sprawiedliwości Xięſtwa Naszego Warszawskiego zalécamy.

podpisano FREDERYK AUGUST.

(L.S.) *przez Króla*

Zgodno z Oryginałem	*Minister Sekr: Stanu*
FELIX ŁUBIEŃSKI,	STANISŁAW BREZA.
Minister Sprawiedliwości.	
L. Osiński, Sek: gen:	*Zgodno z Oryginałem*
	Minister Sekr: Stanu
	STANISŁAW BREZA.

Wypis z Protokółu Sekretaryatu Stanu. W Pałacu Naszym w Warszawie d. 23. Miesiąca Lutego 1809. R.

FREDERYK AUGUST *z Bożéy Łaski, Król Saski, Xiążę Warszawski &c. &c.*

Przeświadczywszy się o mnogich trudnościach będących na zawadzie do niezwłocznego zaprowadzenia w całém Xięſtwie Warszawskiém w Tytule VIII. Konſtytucyi wskazanych Municypalności, i na Zgromadzeniach Gmin-

Nagłówek dekretu o gminach wiejskich (Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego, tom I, s. 201)

W 1815 roku, wraz z upadkiem Napoleona Bonaparte, upadło również Księstwo Warszawskie. Na gruzach tego państwa powstało Królestwo Polskie pod berłem cara Rosji. Rosjanie przejęli system administracyjny dawnego państwa. Nowe przepisy o podziale administracyjnym weszły w życie 16 stycznia 1816 roku. Według nowych regulacji departamenty zostały nazwane województwami i nie zmieniły kształtu. Utworzono województwo mazowieckie (nawiązano do dawnego nazewnictwa) oraz płockie.

Utrzymano też powiaty, jednak miały one być odtąd tylko okręgiem wyborczym. Rosjanie wprowadzili za to nowy podział na obwody skupiające po kilka powiatów w ramach województw.

Województwo mazowieckie dzieliło się na obwody: warszawski (powiaty: błoński, czerski i warszawski), obwód stanisławowski (powiaty: siennicki i stanisławowski), obwód

rawski (powiaty: brzeziński i rawski), sochaczewski (powiat sochaczewski), gostyniński (powiaty: gostyniński i orłowski z siedzibą w Kutnie), kujawski (powiaty: brzeski, radziejowski i kowalski), łęczycki (powiaty: łęczycki i zgierski).

W czasach Królestwa Polskiego obszary wokół późniejszego Izabelina weszły w skład województwa warszawskiego, obwodu warszawskiego i powiatu warszawskiego.

Po powstaniu listopadowym nastąpił nacisk na unifikacje Królestwa Polskiego z Rosją. Ukazem carskim z 8 marca 1837 roku województwa przemianowano na gubernie. Powołano zatem gubernię mazowiecką.

Właśnie gubernie były podstawową jednostką podziału w carskiej Rosji. Dodatkowo od 1842 roku obwody przemianowano na powiaty, a dawne powiaty na okręgi. Funkcjonował zatem podział kraju na gubernie, powiaty i okręgi bez większego znaczenia. W 1845 roku zlikwidowano część guberni w Polsce, lecz nie mazowiecką. Gubernia ta wchłonęła obszar guberni kaliskiej tworząc nową gubernię warszawską. Władza gubernatora warszawskiego obejmowała obszar całego obecnego województwa łódzkiego oraz wschodniej Wielkopolski (Kalisz, Konin).

Okolice współczesnej gminy należały nadal do guberni warszawskiej i powiatu warszawskiego.

Pierwsza połowa XIX wieku to jednocześnie czas intensywnego zagospodarowywania tych obszarów. Lasy w większości zostały wytrzebione (z wyjątkiem obszaru na północ od Lipkowa). Obok wsi Truskaw i Mościska powstała nowa wieś Sieraków. Na wschodzie powstała maleńka osada Laski. W miejscu współczesnego Izabelina rozpoczął działalność niewielki folwark Jakubówek.

34

W Imieniu Nayiaśnieyszego

ALEXANDRA I.

Cesarza Wszech Rossyi

Króla Polskiego etc. etc. etc.

Xiążę Namiestnik Królewski w Radzie Stanu.

W uzupełnieniu artykułu 84. Konstytucyi, po wysłuchaniu zdania ogólnego zgromadzenia Rady Stanu postanowiliśmy i stanowiemy co następuie.

Artykuł 1.

Każda wieś mieć może oddzielnego wóyta byleby się naymniéy z dziesięciu dymów mieszkalnych składała.

Artykuł 2.

Części prywatne we wsiach i części do publicznych instytutów należą-

35

ce skoro dziesięć dymów składaią, mogą bydź pod zarządzenie osobnego wóyta oddane.

Artykuł 3.

Osady mniéy iak dziesięć dymów maiące i wszelkie drobnieysze części wieyskie pod zarządzenie nayblizszego wóyta oddane będą. Gdyby zaś osady lub części takowe stykały się o granicę lub niedaleko były położone od głównieyszych włości tegoż samego właściciela, wtedy stosownie do artykułu 79 organizacyi Władz Administracyinych z dnia 3. Lutego 1816 r. mogą bydź z niemi w iednę gminę połączone.

Artykuł 4.

Kilka i kilkanaście wsi do iednego Dominium należących, mogą bydź razem w iedną gminę złączone i przez iednego wóyta zarządzane.

3*

Postanowienie namiestnika o wójtach z 30 maja 1818 roku (Dziennik Praw Królestwa Polskiego, tom VI, s. 34)

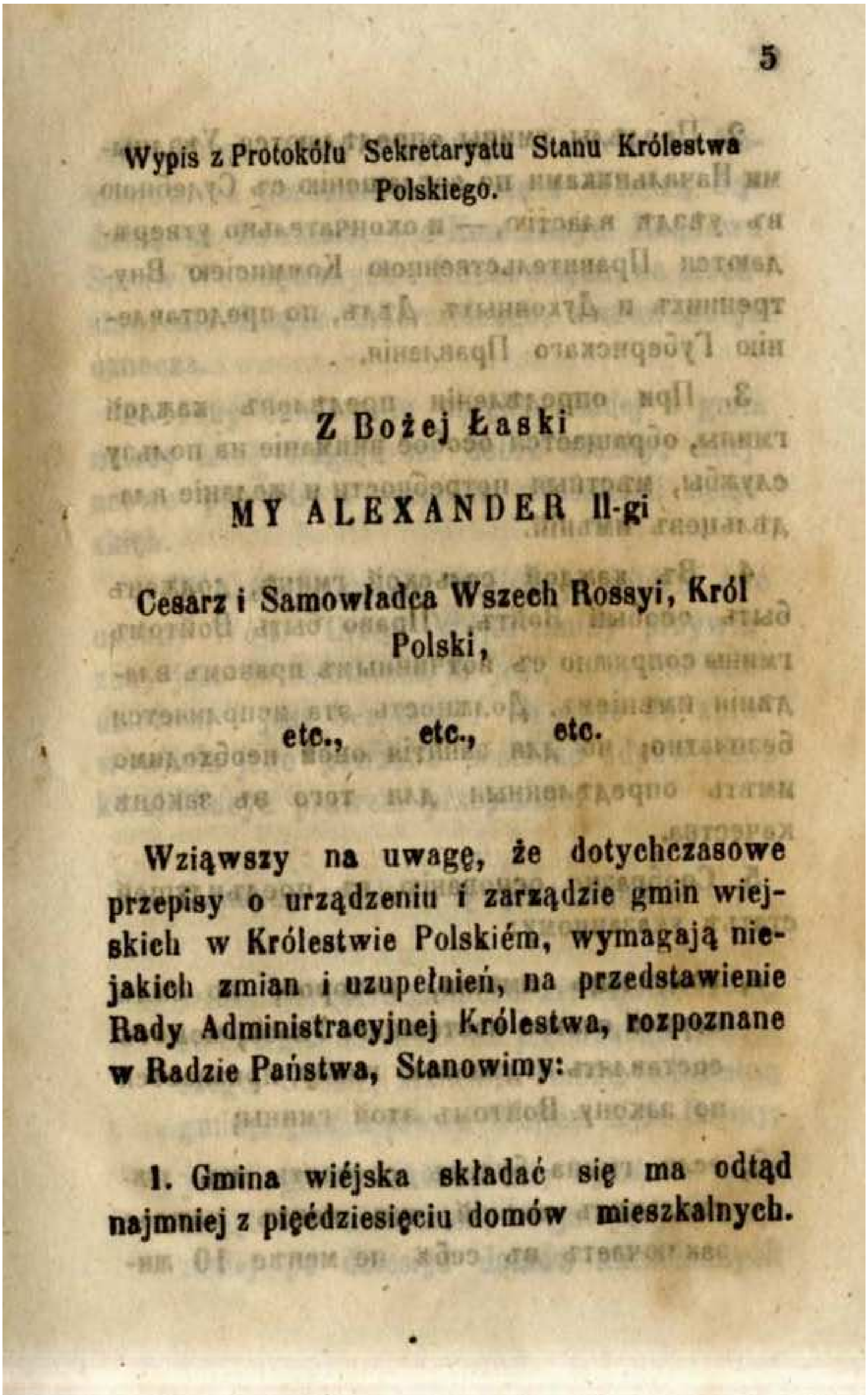
W Królestwie Polskim utrzymano Kodeks Napoleona, pozostały też z pewnymi modyfikacjami gminy wiejskie. Według Konstytucji Królestwa Polskiego wójt to było „ostatnie ogniwo administracji krajowej”. Do obowiązków wójta należało: *tamować rozpowszechnianie czynów obrażających moralność, prowadzić statystykę ludności, zasiewów zboża i bydła, rozkwaterować przyrzeczoną w przychodzie ilość wojska, wydawać zaświadczenia i paszporty, zapobiegać próżniactwu i żebractwu, zatrzymywać dezerterów, przystawiać powołanych rekrutów do wojska, przestrzegać, aby osoby przybywające do gminy wykazywały się właściwymi zaświadczeniami, utrzymywać protokoły odebranych rozkazów rządowych i w ogóle czynić zadosyć wszystkim poleceniom władz*[6].

Wójtem był z mocy prawa właściciel wsi. W swych czynnościach posługiwał się pieczęcią urzędową. Był odpowiedzialny za zastępcę i sołtysów powołanych przez siebie na wsiach. Każda wieś, osiedle i część wsi, jeżeli liczyło przynajmniej 10 dymów[7], stanowiło odrębną gminę. Kilka lub kilkanaście wsi należących do jednego właściciela mogło stanowić jedną gminę. Wsie należące do różnych właścicieli i stanowiące odrębne gminy mogły być połączone w jedną gminę. Ówczesny wójt miał obowiązek prowadzenia aż 50 różnych ksiąg, od akt cudzoziemców po akta broni myśliwskiej. Często dziedzice majątków wyręczali się zastępcami. Aby być zastępcą wójta, należało przedstawić dokumenty: metrykę chrztu, świadectwo sądu poprawczego, deklarację zrzeczenia się uczestnictwa w tajnych organizacjach, świadectwo zamieszkania na terenie kraju, życiorys. Wójtowie lub zastępcy w każdej wsi mieli do pomocy sołtysów[8].

W 1859 roku władze przeprowadziły ważną reformę ustroju gminnego. Od tej pory gmina musiała składać się z przynajmniej 50 dymów pod zarządem jednego wójta. Powołano zatem większe jednostki terytorialne.

Jeżeli jeden właściciel ziemski miał co najmniej 50 dymów i posiadał kwalifikacje, to zostawał wójtem. Mniejsze majątki ziemskie mogły być połączone w jedną gminę. Właściciele ziemscy sami wybierali spośród siebie wójta i przedstawiali do zatwierdzenia przez Komisję Rządową do Spraw Wewnętrznych. Jeżeli przedstawiony kandydat nie miał kwalifikacji, właściciele musieli przedstawić inną osobę. W razie kłopotów ze znalezieniem kandydata, wójta wyznaczała Komisja Rządowa na koszt właścicieli. Do pomocy wójt miał radnych wybranych przez mieszkańców zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Od 1859 roku sołtysów wybierali już sami mieszkańcy.

[6] Mencel T., *Gmina dominalna w ...*, s. 109.
[7] Dymami dawniej określano jeden dom, jedno ognisko domowe, jeden dym – jedna rodzina.
[8] Tamże, s. 118–119.

5

Wypis z Protokółu Sekretaryatu Stanu Królestwa Polskiego.

Z Bożej Łaski

MY ALEXANDER II-gi

Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi, Król Polski,

etc., etc., etc.

Wziąwszy na uwagę, że dotychczasowe przepisy o urządzeniu i zarządzie gmin wiejskich w Królestwie Polskiém, wymagają niejakich zmian i uzupełnień, na przedstawienie Rady Administracyjnej Królestwa, rozpoznane w Radzie Państwa, Stanowimy:

1. Gmina wiéjska składać się ma odtąd najmniej z pięćdziesięciu domów mieszkalnych.

Fragment dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1859 roku. Dekret o reformie podział gmin wiejskich

Zatem początkowo każda wieś w rejonie późniejszego Izabelina stanowiła oddzielną gminę wiejską z wójtem-dziedzicem na czele. Z czasem gminy zostały połączone w większe organizmy. Na ich czele stali dziedzice lub wyznaczeni przez nich wójtowie. Najważniejsze było to, że gminy podlegały właścicielom ziemskim. Oni mieli tez prawo własności gruntów.

GMINY ZABORÓW, OŻARÓW i MŁOCINY W LATACH 1864-1918

W 1863 roku wybuchło powstanie styczniowe. Władze carskie w rok po wybuchu powstania przystąpiły do uwłaszczenia ziemi dworskiej, aby w ten sposób odciągnąć chłopów od walki. Ziemia dworska użytkowana przez chłopów stała się ich własnością. W każdej wsi przystąpiono do wymierzania gruntów. Powstały *Tabele Likwidacyjne* osobne dla poszczególnych miejscowości, w których dokładnie określono ilość gruntów należących do każdego gospodarza. Powstały szczegółowe mapki gruntów. Chłopi musieli spłacić otrzymaną ziemię, ale otrzymywali ją na własność. Zmieniło to zupełnie stosunki własnościowe na polskiej wsi.

Drugą reformą władz carskich było powołanie samorządowych gmin wiejskich. Ukaz carski z 1864 roku zupełnie zmienił ustrój gminny na polskiej wsi. Po raz pierwszy gmina miała charakter samorządowy i została oddzielona od władzy właścicieli ziemskich (dziedziców). Władze preferowały na urzędach gminy ludzi chłopskiego pochodzenia. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki). Wielkość gmin po raz pierwszy obejmowała duży obszar zbliżony do obecnych gmin.

Ukaz carski wprowadzający ustrój samorządu gminnego został podpisany w dniu 19 lutego (2 marca) 1864 roku.[9] Od tej pory każda gmina składała się z wiosek, kolonii, folwarków i dworów, niezależnie od podziałów własności dworskiej. Utworzono gromady wiejskie na czele z zebraniem gromadzkim i sołtysem.

Organem uchwałodawczym gminy było **zebranie gminne.** W zebraniu gminnym mogli brać udział wszyscy pełnoletni gospodarze bez względu na wyznanie. Należało mieć na terenie gminy przynajmniej 3 morgi gruntu, aby uczestniczyć w obradach. W zebraniu gminnym udziału nie brali: sędziowie pokoju, duchowni, urzędnicy policji powiatowej oraz osoby pozostające pod nadzorem policji. Zebrania gminne odbywały się raz na kwartał pod przewodnictwem wójta. Wójt mógł zwołać też nadzwyczajne zebrania. W przypadku, gdy wójt kandydował ponownie na urząd lub też składał sprawozdanie finansowe, zebraniu przewodził wybrany przez zebranych sołtys lub najstarszy wiekiem sołtys. Do uprawnień zebrania gminnego należało:

– *wybór wójta gminy, ławników, pisarza i innych urzędników gminnych,*
– *uchwały we wszelkich interesach gospodarczych i innych dotyczących całej gminy,*
– *przeznaczenie środków opiekuńczych i na urządzenie szkół gminnych,*
– *ustanowienie działań i rachunków osób z wyboru w gminie pracujących,*
– *rozporządzanie nieruchomym majątkiem całej gminy,*
– *wybór pełnomocników do załatwiania spraw gminy,*

[9] Dziennik Praw Królestwa Polskiego, 1864, tom 62.

– wyrzeczenie we wszelkich takich przypadkach, w których na zasadzie ogólnego prawa lub innych postanowień zajdzie potrzeba wyrażenia zgody całej gminy lub wypowiedzenia się.

Do ważności uchwał zebrania gminnego potrzebna była obecność przynajmniej połowy uprawnionych. Uchwały zapadały jednomyślnie lub większością głosów, a w przypadku równości decydował głos wójta. Każdy uprawniony miał jeden głos.

W przypadku rozpatrywania spraw zamiany, sprzedaży czy regulacji gruntów gminnych potrzebna była zgoda przynajmniej dwóch trzecich wszystkich uprawnionych gospodarzy. Uchwały zapisywane były w specjalnej księdze.

Mogło się zdarzyć, że zebranie gminne nie dokonało rozkładu ciężarów (podatków) skarbowych (państwowych) lub gminnych. W takim przypadku wójt, uprzedziwszy ławników i sołtysów, taki rozkład sporządzał oraz zawiadamiał o tym naczelnika powiatu.

Uchwały zebrania gminnego nie wymagały zatwierdzania przez naczelnika powiatu, jeśli podejmowane były w ramach kompetencji. W praktyce naczelnik powiatu osobiście lub poprzez swoich przedstawicieli kierował często obradami zebrania gminnego.

W czasach carskich wybory wójtów przebiegały często nie zawsze zgodnie z prawem. Podczas zebrań gminnych częstowano wódką, piwem pozyskując w ten sposób głosy.

Według ukazu carskiego gmina dzieliła się na gromady. Gromada składała się z włościan jednej wsi lub kolonii posiadających w niej prawo własności lub jakąkolwiek nieruchomość. Takim gospodarzom przysługiwało prawo głosu na zebraniach gromadzkich. W zebraniach nie mogli uczestniczyć pracownicy folwarczni oraz robotnicy rolni. Zebranie gromadzkie zwoływał wójt lub sołtys. Mogli w nim uczestniczyć pełnoletni właściciele nieruchomości na terenie gromady. Do 1880 roku mogły w nich także uczestniczyć kobiety – właścicielki gruntów.

Zebranie gminne wybierało sołtysa, rozporządzało mieniem wspólnym (gromadzkim) oraz naradzało się w sprawach całej gromady.

Wójt gminy. Władza wójta rozciągała się na wszystkich mieszkańców gminy. Był on zobowiązany:

– donosić zwierzchności o samowolnie wydalających się z gminy i o popełnionych w gminie nieporządkach,
– donosić zwierzchności policyjnej o wszelkich nadzwyczajnych w gminie wypadkach jak pożary, wylewy wód, choroby epidemiczne itp.,
– zabezpieczać ślady przestępstw, dochodzić i zatrzymywać winowajców,
– wykonywać wyroki sądów,
– zwoływać i zamykać zebranie gminne,
– wnosić sprawy pod jego obrady,
– mieć nadzór nad urzędnikami i sołtysami,
– czuwać nad wypełnieniem rządowych i gminnych powinności oraz wojskowego zaciągu,
– mieć dozór nad gruntami opuszczonymi w gminie,
– przestrzegać rzetelności miar i wag w publicznych miejscach sprzedaży,
– opiekować się ubogimi, sierotami i dotkniętymi kalectwem lub chorobą.

W ukazie carskim zapisano: *wójt winien się naradzać z ławnikami i sołtysami i wzywać ich do wspólnego z sobą działania, a w szczególności w tych sprawach, które dotyczą ogólnego zagospodarowania i dobra gminy*.

Wójt miał prawo ukarać każdego w swojej gminie za wykroczenia policyjne najwyżej dwudniowym aresztem lub karą pieniężną do wysokości 1 rubla z zamianą na dwudniową robotę publiczną. Wójt miał prawo kontrolować świadectwa osób przejeżdżających przez gminę i czasowo na jej terenie przebywających. Miał prawo przywoływać do urzędu każdą osobę oraz przeprowadzać rewizję prywatnych domów w obecności dwóch ławników lub sołtysów. Wójt był na terenie gminy przedstawicielem i wykonawcą władzy państwowej oraz wykonawcą uchwał zgromadzenia gminnego.

Urzędnicy gminni składali przysięgę przed naczelnikiem powiatu. Pobierali wynagrodzenie i byli wolni od świadczeń w naturze i służby wojskowej. Jeżeli wójt przez dwie kadencje sprawował „należycie" urząd, mógł zwolnić od służby wojskowej syna lub krewnego. Była to poważna zachęta dla wójtów. Wójt posługiwał się pieczęcią i podlegał naczelnikowi powiatu, przez którego mógł być ukarany.

Sołtys był pomocnikiem wójta i wykonywał jego polecenia. Każda wieś lub kolonia stanowiła oddzielną gromadę wiejską z wybieranym spośród mieszkańców sołtysem. Sołtys miał następujące uprawnienia:

– *zwoływać i zamykać zebranie gromadzkie oraz czuwać nad porządkiem na zebraniach,*
– *wnosić pod obrady zebrania gromadzkiego sprawy dotyczące dobra gromady,*
– *wykonywać uchwały zebrania gromady.*

W gromadach, w których nie było osobnego poborcy podatkowego zbieraniem podatków zajmował się właśnie sołtys. Podobnie jak wójt w gminie, tak i sołtys w gromadzie mógł ukarać winnych.

Prowadzeniem ksiąg gminnych zajmował się **pisarz gminny.** Sprawował swoje obowiązki pod nadzorem wójta. Pisarz pociągany był do odpowiedzialności za brak dokładności w treści podjętych uchwał. Zdarzało się czasem, że nie stać było gminy na utrzymanie pisarza, wtedy obowiązki prowadzenia ksiąg spadały na wójta. Pisarz był przyjmowany do gminy na zasadzie najmu, kontraktu za zgodą wójta, ławników i sołtysów lub też na zasadzie uchwały zebrania gminnego. Osoba piastująca stanowisko pisarza musiała być wykształcona. Władze powiatowe, według ukazu, miały czuwać nad tym, aby pisarze nie przywłaszczyli sobie zbyt wielkiej władzy. W praktyce pisarze często stawali się faktycznymi kierownikami pracy w gminie.

Urzędów w gminie (wójt, pisarz, sołtys) nie mogły sprawować osoby poniżej 25 roku życia, niechrześcijanie, osoby bez stałego miejsca zamieszkania, skazani za przestępstwa oraz osoby pozostające pod dozorem policji lub sądu. Umiejętność czytania i pisania nie była konieczna, aby zostać urzędnikiem gminnym, z wyjątkiem pisarza. Kadencja urzędowania wójta i sołtysów trwała trzy lata.

Na wójtów i sołtysów zebranie gminne lub gromadzkie wybierało dwóch kandydatów. Jednego z nich zatwierdzał naczelnik powiatu, drugi zostawał zastępcą (podwójcim, podsołtysem). Naczelnik powiatu mógł nie dopuścić do urzędowania niewygodnych dla siebie osób i zarządzał ponowne wybory.

Wójt i sołtysi obejmowali urzędy po zaprzysiężeniu przez naczelnika powiatu. Wójta ze stanowiska mógł zwolnić gubernator, natomiast sołtysa – naczelnik powiatu.

Wójt miał do pomocy ławników wybieranych przez zebranie gminne. Od 1876 roku ławnicy byli tylko urzędnikami sądowymi, w gminie powoływano w ich miejsce pełnomocników gminnych bez potrzeby ich zatwierdzenia. Pełnili oni swe funkcje bezpłatnie.

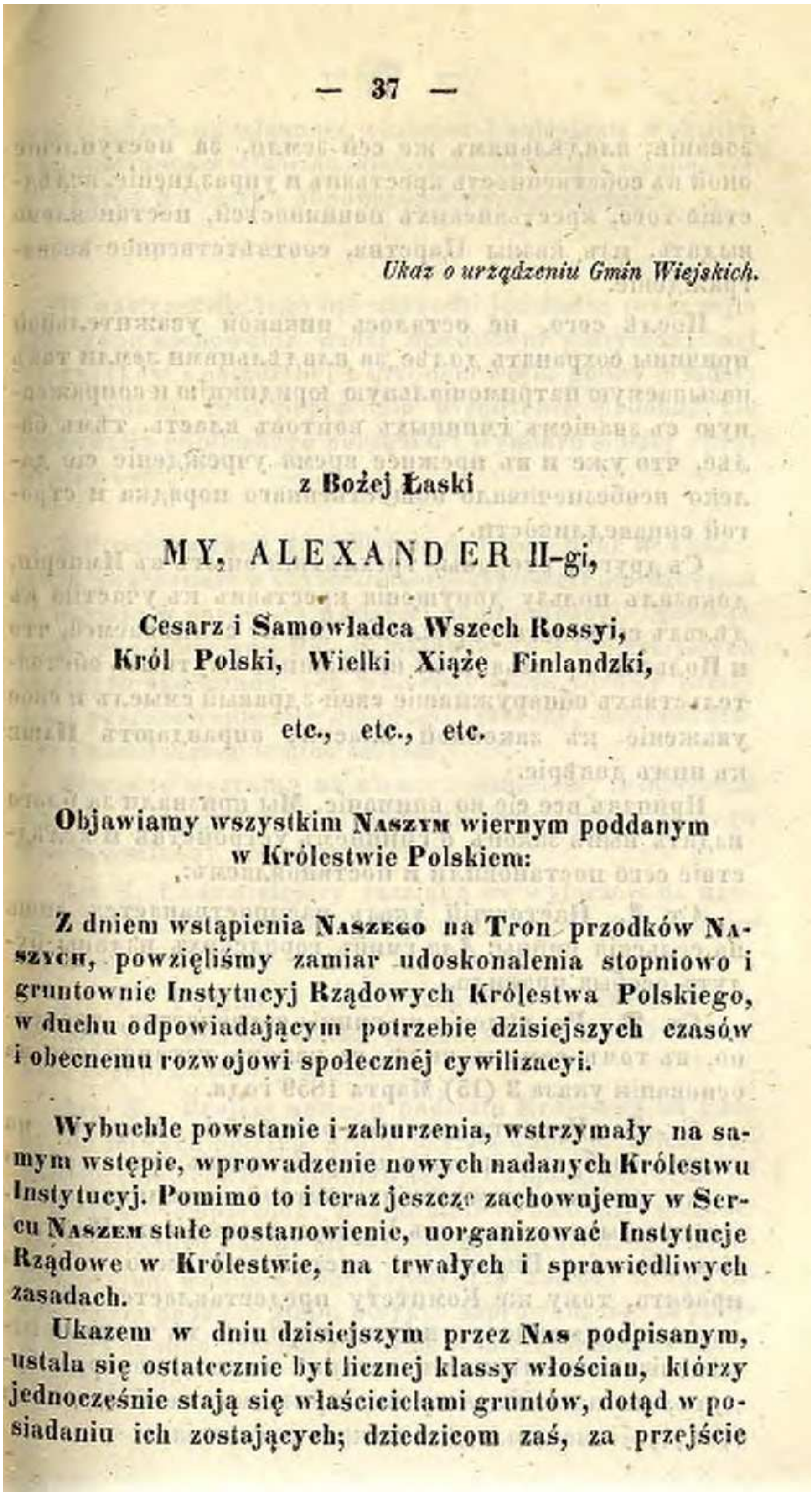
Władze carskie generalnie chciały na urzędach wójtów widzieć chłopów, odsuwano szlachtę i ziemian. Wójt i sołtysi łączyli władzę samorządową oraz państwową. Wypełniali różne czynności zlecone przez władze powiatowe. Chodziło głównie o podatki i funkcje porządkowe. Nieraz zlecone zadania wypełniały cały czas wójtów czy sołtysów. Praktyka stale wskazywała, że rząd nad gminą sprawował naczelnik powiatu i starszy strażnik ziemski za pośrednictwem posłusznych sobie wójtów. Naczelnik dysponował prawnymi, jak i pozaprawnymi możliwościami, aby nieposłusznego wójta podporządkować *bądź usunąć z urzędu*[10].

Gminy wiejskie początkowo były też po części organem sądowniczym dla miejscowej ludności, powstały sądy gminne na czele z wójtem i ławnikami. Od wyroków takiego sądu nie było odwołania[11].

W 1876 roku zreformowano system sądownictwa podstawowego. Sądy oddzielono od gmin. Powstały okręgi sądowe złożone z dwóch lub więcej gmin na czele z sędziami pokoju oraz ławnikami. Sędzia oraz ławnicy byli wybierani na zebraniach gminnych. Sądy te zajmowały się cywilnymi sprawami mieszkańców[12].

---

[10] Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, „Studia Łomżyńskie", tom IV, s. 40.
[11] Tamże, s. 41.
[12] Tamże.

— 37 —

Ukaz o urządzeniu Gmin Wiejskich.

z Bożej Łaski

MY, ALEXANDER II-gi,

Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi,
Król Polski, Wielki Xiążę Finlandzki,

etc., etc., etc.

Objawiamy wszystkim Naszym wiernym poddanym w Królestwie Polskiem:

Z dniem wstąpienia Naszego na Tron przodków Naszych, powzięliśmy zamiar udoskonalenia stopniowo i gruntownie Instytucyj Rządowych Królestwa Polskiego, w duchu odpowiadającym potrzebie dzisiejszych czasów i obecnemu rozwojowi społecznéj cywilizacyi.

Wybuchłe powstanie i zaburzenia, wstrzymały na samym wstępie, wprowadzenie nowych nadanych Królestwu Instytucyj. Pomimo to i teraz jeszcze zachowujemy w Sercu Naszem stałe postanowienie, uorganizować Instytucje Rządowe w Królestwie, na trwałych i sprawiedliwych zasadach.

Ukazem w dniu dzisiejszym przez Nas podpisanym, ustala się ostatecznie byt licznej klassy włościan, którzy jednocześnie stają się właścicielami gruntów, dotąd w posiadaniu ich zostających; dziedzicom zaś, za przejście

Ukaz carski o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskim z 2 marca 1864 roku
(Dziennik Praw Królestwa Polskiego, tom 62, rok 1864, s. 37)

W 1864 roku nadano nowy ustrój gminom funkcjonującym od 1859 roku. Ich granice początkowo pozostawały bez zmian. Najważniejsze był to, że nowe gminy zbiorowe były wyłączone z pod władzy właścicieli ziemskich.

W 1866 roku przystąpiono w Królestwie Polskim do reformy administracji państwa. Miało to na celu unifikację tego kraju z Cesarstwem Rosji. Z początkiem 1867 roku zreorganizowano podział na gubernie. Pozostała gubernia warszawska, ale w zmienionych granicach.

W nowych guberniach na nowo powołano powiaty. Ich sieć zwiększyła się. Nowa gubernia warszawska „straciła" obszary na zachodzie, z których powołano gubernie kaliską i piotrkowską. Gubernia warszawska składała się odtąd z powiatów: gostynińskiego, górno-kalwaryjskiego (od 1879 roku powiat został włączony do grójeckiego), grodziskiego (wkrótce przemianowanego na błoński), grójeckiego, kutnowskiego, łowickiego, mińskiego (wkrótce przemianowanego na nowomiński), radziejowskiego (od 1871 roku nieszawskiego), radzymińskiego, skierniewickiego, sochaczewskiego, warszawskiego i włocławskiego. Powyższy podział administracyjny na powiaty okazał się na tyle trwały, że funkcjonował w większości do 1975 roku.

Wraz z reformą „gubernialno-powiatową" przeprowadzono nowy podział na gminy wiejskie w ramach guberni i powiatów. Mniej więcej z dwóch gmin z czasów 1859 roku powołano jedną nową gminę. Zmiany zostały ogłoszone z końcem 1866 roku (19/31 grudnia) i weszły w życie z początkiem 1867 roku.

W 1867 roku na nowo podzielono powiat warszawski na gminy. To właśnie wtedy powołano gminy: Ożarów, Zaborów i Młociny w powiecie warszawskim. Między te gminy podzielono obszar współczesnej gminy Izabelin. Granice powyższych gmin były w tym terenie dość nieregularne.

W skład gminy Ożarów wszedł obszar zwany potem Izabelinem B oraz tereny na południu stanowiące folwark Izabelin. Były to północno-wschodnie krańce gminy Ożarów stanowiąc wąski pasek wcinając się między gminy Zaborów (na zachodzie) i Blizne (na wschodzie). Ówcześnie Izabelin był maleńką, śródleśną miejscowością. Dużo większy obszar (współczesnej gminy) wszedł w skład sąsiedniej gminy Zaborów. Była to także gruntów część Izabelina zwana później Izabelinem C oraz miejscowości: Hornówek, Truskaw i Sieraków. Natomiast w składzie gminy Młociny, leżącej na wschodzie, znalazły się Laski i Mościska.

— 358 —

По указу Его Величества

АЛЕКСАНДРА II-го,

Императора и Самодержца Всероссійскаго, Царя Польскаго,

Великаго Князя Финляндскаго,

и проч., и проч., и проч.,

Учредительный Комитетъ въ Царствѣ Польскомъ.

Имѣя въ виду, что со времени изданія постановленія Учредительнаго Комитета отъ 5 (17) Января 1867 года, о разграниченіи уѣздовъ новыхъ десяти губерній Царства Польскаго, произошли перемѣны въ составѣ и распредѣленіи нѣкоторыхъ гминъ, а также, то въ наименованіи оныхъ вкрались ошибки при печатаніи сего указа, Учредительный Комитетъ постановилъ и постановляетъ:

Ст. 1. Уѣзды Царства Польскаго слагаются изъ слѣдующихъ городовъ и сельскихъ гминъ:

I. По Варшавской Губерніи.

1. Варшавскій уѣздъ.

Города: Варшава, Новый-Дворъ, Пясечно, Окуневъ.

Сельскія гмины: Чонстковъ, Гора, Велишевъ, Непорентъ, Яблонна, Заборовъ, Млоцины, Ожаровъ, Близне, Повонзски, Брудно, Прушковъ, Чисте, Мокотовъ, Вавръ или Милосна, Загоздь, Виляновъ, Езерна, Новая-Ивична, Фаленты, Окуневъ.

2. Радиминскій уѣздъ.

Города: Радиминъ, Ядовъ.

Сельскія гмины: Малополе, Радиминъ, Клембовъ, Забродзе, Ядовъ, Ренчае, Мендзылѣсъ, Страхувка, Руденко.

3. Минскій уѣздъ.

Города: Минскъ, Карчевъ, Сѣнница, Лятовичъ, Калушинъ, Колбель, Цегловъ, Станиславовъ.

Сельскія гмины: Калушинъ, Хрусцице, Лазиска, Якубовъ, Минскъ, Ладзынь, Дембе-Вельке, Барчонца, Меня, Сѣнница, Руда, Духновъ, Глинянка, Отвоцкъ, Рудно, Вельголясъ, Дембе-Мале, Ивове, Куфлевъ, Луковецъ, Віонзовна.

4. Горно-Кальварійскій уѣздъ.

Города: Гора-Кальварія, Черскъ, Варка.

Fragment ukazu carskiego o powołaniu gmin w ramach guberni warszawskiej (Dz. Praw Królestwa Polskiego, 1867, s. 358)

— 359 —

W Imieniu Najjaśniejszego

ALEXANDRA II-go,

CESARZA i SAMOWŁADCY WSZECH ROSSYI, KRÓLA POLSKIEGO,

WIELKIEGO KSIĘCIA FINLANDZKIEGO,

etc., etc., etc.,

Komitet Urządzający w Królestwie Polskiém.

Zważywszy, że od czasu wydania przez Komitet Urządzający postanowienia z dnia 5 (17) Stycznia 1867 r. o rozgraniczeniu powiatów nowych dziesięciu gubernij Królestwa Polskiego, zaszły zmiany w składzie i położeniu niektórych gmin, tudzież, że w nazwach tychże wcisnęły się pomyłki przy drukowaniu rzeczonego postanowienia, Komitet Urządzający postanowił i stanowi:

Art. 1. Powiaty Królestwa Polskiego składają się z następujących miast i gmin wiejskich:

I. GUBERNJA WARSZAWSKA.

1. Powiat Warszawski.

Miasta: Warszawa, Nowy-Dwór, Piaseczno, Okuniew.

Gminy Wiejskie: Cząstków, Góra, Wieliszew, Nieporęt, Jabłonna, Zaborów, Młociny, Ożarów, Blizne, Powązki, Brudno, Pruszków, Czyste, Mokotów, Wawer lub Miłosna, Zagość, Wilanów, Jeziorna, Nowa-Iwiczna, Falenty, Okuniew.

2. Powiat Radyminski.

Miasta: Radymin, Jadów.

Gminy Wiejskie: Małopole, Radymin, Klembów, Zabrodzie, Jadów, Ręczaje, Międzyles, Strachówka, Rudzienko.

3. Powiat Minski.

Miasta: Minsk, Karczew, Siennica, Latowicz, Kałuszyn, Kołbiel, Cegłów, Stanisławów.

Gminy Wiejskie: Kałuszyn, Chruścice, Łaziska, Jakubów, Mińsk, Ładzyń, Dembe-Wielkie, Barcząca, Mienia, Siennica, Ruda, Duchnów, Glinianka, Otwock, Rudno, Wielgolas, Dembe-Małe, Iwowe, Kuflew, Łukowiec, Wiązowna.

4. Powiat Gorno-Kalwaryjski.

Miasta: Gora-Kalwarja, Czersk, Warka.

Fragment ukazu carskiego o powołaniu gmin w ramach guberni warszawskiej (Dz. Praw Królestwa Polskiego, 1867, s. 359- wersja polska)

Okolice Izabelina na mapie administracyjnej z początku XX wieku

Ówczesne gminy były narzędziem rusyfikacji. W urzędach gmin prowadzono korespondencję po rosyjsku. Pisarze gminni musieli znać ten język i często byli to Rosjanie. Szkolnictwo także prowadzono po rosyjsku. Dodatkowo każdy mieszkaniec gminy musiał płacić dość duże podatki na utrzymanie szkół. Powodowało to opór ludności wiejskiej.

I WOJNA ŚWIATOWA

Latem 1914 roku rozpoczęła się I wojna światowa. Wkrótce działania wojenne wkroczyły na terytorium Królestwa Polskiego. W te rejony wojna dotarła w rok później. W maju 1915 roku ruszyła wielka ofensywa państw centralnych (Niemcy, Austro-Węgry).

W końcu 1915 roku, po zajęciu całego Królestwa Polskiego, Niemcy i Austriacy podzielili ten kraj między dwie strefy okupacyjne. Dla ziemi okupowanych przez Niemców utworzono generał gubernatorstwo warszawskie. Całe Mazowsze weszło w skład gubernatorstwa warszawskiego.

Działania wojenne bardzo wyniszczyły kraj. Niemcy rozpoczęli pobór kontyngentów. Spowodowało to szybkie ubożenie ludności. Niemcy pozwalali na działalność organizacji o charakterze charytatywnym. W gminach powołano komitety obywatelskie w celu niesienia pomocy i zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz współdziałania z władzami.

Początkowo komitety gminne działały nieskoordynowane. Dopiero 1 stycznia 1916 roku powstała w Warszawie Rada Główna Opiekuńcza z podległymi jej radami miejscowymi (gminnymi). Komitet Gminny został rozwiązany i powołano Radę Miejscową. Rady były organizacjami samopomocy społecznej mającej na celu niesienie pomocy poszkodowanym przez wojnę. Współdziałały w rozdzielaniu żywności i innych towarów.

Nadal działały urzędy gminne z wójtem na czele, podległe całkowicie władzy okupacyjnej. Nowością było to, że akta spisywano w języku polskim. Zadaniem gmin było głównie zbieranie kontyngentów dla wojsk okupacyjnych. Władze niemieckie zezwoliły na działalność polskiego szkolnictwa. Lata I wojny światowej to czas żywiołowego powstawania polskich małych szkół wiejskich opłacanych przez rodziców.

W listopadzie 1918 roku okupacyjna władza niemiecka upadła. W Niemczech rozpoczęła się rewolucja. Władzę przejmowali w gminach Polacy z Polskiej Organizacji Wojskowej.

GMINY ZABORÓW, OŻARÓW i MŁOCINY W II RZECZPOSPOLITEJ

Jesienią 1918 roku wojskowa władza austro- węgierska i niemiecka załamała się. Już 7 listopada 1918 roku w Lublinie ogłoszono powstanie Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Gdy w kilka dni później Józef Piłsudski wyruszał z Magdeburga (z obozu dla internowanych) zamierzał przyjechać właśnie do Lublina, ale Rada Regencyjna w Warszawie[13] przekazała mu swoje uprawnienia i wkrótce także rząd lubelski podporządkował się Piłsudskiemu.[14]

Władze lokalne tworzono w oparciu o dawne powiaty. Początkowo rządzili nimi komisarze wyznaczeni przez rząd w Warszawie, następnie starostowie. W sierpniu 1919 roku powołano województwo warszawskie.[15] Objęło ono dawne powiaty: błoński, ciechanowski, gostyniński, grójecki, kutnowski, lipnowski, łowicki, makowski, miński, mławski, nieszawski, płocki, płoński, przasnyski, pułtuski, radzymiński, rawski, rypiński, sierpecki, skierniewicki, sochaczewski, warszawski (bez Warszawy) i włocławski. Województwo warszawskie obejmowało tereny dawnych guberni: warszawskiej, płockiej i łomżyńskiej (część). Gminy Zaborów, Ożarów i Młociny weszły w skład województwa warszawskiego i powiatu warszawskiego.

Odrodzone państwo tworzono z czterech różnych jednostek państwowych (zabór rosyjski, pruski, austriacki i Królestwo Polskie) o różnych tradycjach, językach urzędowych i różnych ustrojach samorządu. Zewsząd zagrażali wrogowie. Początkowo władze w Warszawie utrzymały w mocy odrębne dla dawnych zaborów ustroje samorządu lokalnego. W dawnym Królestwie Polskim utrzymano w mocy ustawę o samorządzie gminnym z marca 1864 roku. Zmodyfikowano ją jednak dekretem Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku. Według dekretu Naczelnika Państwa gmina, tak jak poprzednio, pozostała formą samorządu zbiorowego, w jej skład wchodziły gromady wiejskie – sołectwa. Nadal główną instytucją gminy pozostało zgromadzenie gminne, jednak odtąd mogli w nim uczestniczyć wszyscy pełnoletni obywatele gminy (w tym także kobiety) bez względu na stan majątkowy. Zebrania winny się odbywać się raz na kwartał, w praktyce działo się to w miarę potrzeby, najczęściej raz w roku dla uchwalenia budżetu. Zgromadzenie zajmowało się sprawami majątku gminy, zatwierdzało budżet, zajmowało się sprawami dróg i mostów, zasadami prowadzenia handlu, ochroną zdrowia, opieką nad ubogimi.

Co roku Zebranie Gminne uchwalało budżet. Koszty działalności gminy pokrywano we własnym zakresie. Dochody pochodziły z majątku gminy, ze świadczeń od mieszkańców i dodatków do państwowego podatku gruntowego (gmina pobierała podatki państwowe) liczonego od 1 ha. Czasem ustalano dodatkowe podatki, na przykład od zbytku mieszkaniowego. Płaciły go osoby posiadające wolne, niezamieszkałe pomieszczenia.

Zupełnie nowym organem była Rada Gminy wybierana przez zgromadzenie gminne na okres 3 lat. Składała się z 12 członków oraz 6 zastępców (w razie śmierci lub wygaśnięcia mandatu do rady wchodził automatycznie zastępca z największą liczbą głosów). Rada przygotowywała wnioski i budżet, zarządzała majątkiem i funduszami gminnymi,

---

[13] Powstała z inicjatywy Niemców w czasie I wojny światowej.

[14] Ćwik W., Reder J., *Lubelszczyzna, dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 124.

[15] Dziennik Praw Państwa Polskiego, nr 65, poz. 395.

kontrolowała urzędników gminnych i wójta. Rada zbierała się przynajmniej raz w miesiącu lub częściej na żądanie co najmniej 5 członków. Uchwały podejmowano większością głosów. Raz w roku rada gminy przedstawiała wyniki swojej działalności na forum zebrania gminnego. Wybory do rad gminnych zarządzał starosta. W razie słabej działalności rad gminnych wojewoda miał prawo ją rozwiązać i zarządzić nowe wybory.

Na czele rady gminy stał wójt wybierany przez zgromadzenie gminne. Wójtowie i sołtysi byli jednocześnie funkcjonariuszami państwowymi i przedstawicielami władzy samorządowej. Zarządzenia dotyczące wyborów wójta, radnych i sołtysów wydawał starosta powiatowy. To on zatwierdzał (bądź nie) wójtów i sołtysów i to przed nim składali oni przysięgę służbową. Zebranie gminne wybierało dwóch kandydatów na wójta. Pierwszego na liście zazwyczaj starosta mianował wójtem, drugiego podwójcim. Kandydaci musieli mieć dobre opinie z posterunku policji. W razie odmowy przez starostę zatwierdzenia jednego z kandydatów na wójtów przeprowadzano ponowne wybory.

Wójt reprezentował gminę na zewnątrz. Zawierał umowy w jej imieniu. Dokumenty musiały mieć podpis jego i dwóch radnych. Wójt wypełniał zadania narzucone przez władze zwierzchnie. Wójtowie nie pracowali codziennie. Bywali w urzędzie gminy w miarę potrzeby. Z kasy gminnej otrzymywali wynagrodzenie, lecz było ono bardzo niskie – na poziomie najniższych wynagrodzeń pracowników gminnych. Wójtowie posiadali najczęściej gospodarstwa rolne i to one były podstawą dochodów. Często w aktach można znaleźć zażalenia wójtów na niskie wynagrodzenie za pracę na rzecz gminy. Była to zatem praca społeczna.

Wójt miał do pomocy aparat urzędniczy – urząd gminy, który składał się z kilku urzędników: sekretarza (zwanego też pisarzem gminnym), jego pomocników (było ich zazwyczaj dwóch) oraz woźnego.

Pisarza gminnego zatrudniano w porozumieniu ze starostwem. To właśnie on ponosił prawie cały ciężar pracy biurowej w gminie. Przez jego ręce przechodził praktycznie każdy dokument. Sekretarz musiał mieć odpowiednie wykształcenie – najczęściej średnie. Wysyłano ich na rozmaite kursy doszkalające. Za swoją pracę otrzymywał największe uposażenie. Najczęściej było ono trzykrotnie większe od zarobków wójta.

Sekretarz gminy najczęściej mieszkał w urzędzie gminy na jej koszt. Miał czasem kawałek gruntu gminnego na swoje potrzeby. W czasach II RP często przenoszono pisarzy z jednego urzędu do drugiego. Preferowano osoby z zewnątrz nieposiadające rodziny na terenie gminy. Wójtowie i pisarze gminni stanowili elitę gminną. To najczęściej oni zakładali ochotnicze straże pożarne, spółdzielnie mleczarskie. Z racji zamieszkiwania na terenie urzędu gminy byli zawsze do dyspozycji mieszkańców i z reguły przepracowywali się. Urząd gminy był czynny od poniedziałku do soboty. Tylko wójt i sekretarz posiadali klucze do kasy gminnej.

Pomocnicy sekretarza to najczęściej miejscowi młodzi mężczyźni po ukończeniu gimnazjum. Czasem mieszkali w urzędzie gminy. Wyróżniający się pomocnicy zostawali pisarzami gminnymi.

Funkcje pomocnicze i porządkowe spełniał woźny gminny. To on pilnował więźniów w areszcie gminnym, rozpalał w piecach, roznosił dokumenty i chodził do siedziby starostwa z korespondencją.

Poszczególne wsie tworzyły tak zwane gromady wiejskie, czyli wspólnoty samorządowe mieszkańców jednej wsi. Organem gromady były zebrania wiejskie oraz sołtys. Zebrania wiejskie decydowały samodzielnie w sprawach wspólnot gruntowych, ustalały podatki, podejmowały decyzje w sprawach remontów dróg, zajmowały się działalnością opiekuńczą. Zebranie wiejskie wybierało sołtysa na 3-letnią kadencję. Równocześnie wybierano podsołtysa – zastępcę sołtysa. Wybory na sołtysa zarządzał starosta powiatowy i to przed nim składał on przysięgę. Przed zatwierdzeniem wójta czy sołtysa starosta zawsze wysyłał pismo do Policji Państwowej, by sprawdzić czy „prowadzi się on moralnie" i czy nie ma żadnych zastrzeżeń wobec kandydata. Ówczesne prawo pochodziło z czasów carskich i było dosyć restrykcyjne. Gdy na przykład sołtys chciał zrezygnować z funkcji (a zdarzało się to często), władze powiatowe mogły nie wyrazić na to zgody i za uchylanie się od obowiązków oporny sołtys trafiał do więzienia.

Sołtys reprezentował wieś, zbierał wszelkie podatki gminne, przekazywał ogłoszenia gminne i powiatowe, czasem pracował w charakterze listonosza. Raz w tygodniu w urzędzie gminy miała miejsce odprawa sołtysów, na której omawiano ważne sprawy gminy, przekazywano zarządzenia władz zwierzchnich. Sołtys posiadał specjalną odznakę. Podobną odznakę miał też wójt.

Sołtys organizował warty nocne. Każdy gospodarz, co pewien czas miał obowiązek pełnić nocne warty w celu ochrony przed złodziejami i pożarami. Sołtys kontrolował wykonanie szarwarków, czyli nieodpłatnych prac na rzecz gminy, które świadczyli wszyscy gospodarze w zależności od areału gruntów. Przeliczano je na dniówki piesze i konne. Z pomocą szarwarków remontowano i budowano drogi. Sołtys wyznaczał kolejność stójki konnej – obowiązek każdego gospodarza do przewożenia furmanką urzędników gminnych, policjantów i nauczycieli podczas pełnienia obowiązków służbowych. Wiązało się to z brakiem innych środków lokomocji (rower był rzadkością). .

48.

DEKRET

o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa Kongresowego.

Do czasu wydania przez Sejm ustawy o samorządzie gminnym zarządza się co następuje:

Art. 1. Ustawa o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskiem z dnia 2 marca 1864 r. (zbiór praw, t. II, rozdział V: Organizacja Zarządu Królestwa Polskiego, art. 194—313) zachowuje moc obowiązującą ze zmianami i uzupełnieniami, w poniższych artykułach przewidzianemi.

Art. 2. W każdej gminie tworzy się Radę Gminną. Jednocześnie znosi się dotychczas istniejący urząd pełnomocników gminnych (art. 229 i 230 organ. zarz. K. P.). Wykonanie uchwał Rady Gminnej należy do wójta.

Członkowie Rady Gminnej.

Art. 3. Rada Gminna składa się z wójta i 12-tu członków, wybieranych za pomocą tajnego głosowania przez Zgromadzenie Gminne względną większością głosów.

Członkowie Rady Gminnej pełnią swe obowiązki bezpłatnie.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

Art. 4. Na członków Rady Gminnej oraz na wójta mogą być obrane osoby, które mają prawo udziału w Zgromadzeniu Gminnem, jednak wójt musi mieć 25 lat skończonych, a również umieć czytać i pisać po polsku.

Art. 5. Zgromadzenie Gminne wybiera jednocześnie z wójtem i członkami Rady Gminnej zastępcę wójta i 6-iu zastępców członków Rady Gminnej.

W razie ustąpienia którego z członków Rady Gminnej lub wybrania go na wójta, miejsce jego zajmuje zastępca, który otrzymał z kolei największą ilość głosów.

Art. 6. Okres urzędowania członków Rady Gminnej i ich zastępców trwa lat 3.

Zakres działalności.

Art. 7. Do zakresu działalności Rady Gminnej należy:

a) przygotowywanie wniosków i budżetu na Zgromadzenie Gminne oraz czuwanie nad wykonaniem jego uchwał;

b) zawiadywanie nieruchomościami i funduszami, należącemi do gminy lub przez nią zarządzanemi;

c) kierownictwo i dozór nad instytucjami i zakładami gminnemi;

d) mianowanie, kontrola i usuwanie urzędników gminnych, nominację i uwolnienie pisarza zatwierdza jednak władza nadzorcza;

e) kontrola działalności wójta.

Z działalności swej Rada Gminna conajmniej raz do roku składa sprawozdanie wobec Zgromadzenia Gminnego.

Urzędowanie.

Art. 8. Wójt jest przewodniczącym Rady Gminnej. Przewodniczący zwołuje Radę Gminną na posiedzenia przynajmniej raz na miesiąc, w razie potrzeby zaś częściej. Przewodniczący obowiązany jest zwołać Radę Gminną na żądanie pięciu członków. Zebrania Rady Gminnej są prawomocne przy udziale conajmniej połowy członków. Uchwały zapadają większością głosów obecnych, w razie równego podziału głos przewodniczącego przeważa.

Art. 9. O ile członek Rady Gminnej opuści trzy z rzędu posiedzenia Rady bez podania ważnych powodów, Rada Gminna może wykluczyć takiego członka na wniosek trzech członków Rady Gminnej.

Art. 10. Obrady Rady Gminnej są jawne. O ile przeto miejsce pozwala, na posiedzenia Rady mogą przychodzić za biletami, wydanemi przez przewodniczącego Rady Gminnej, mieszkańcy gminy, nie mają jednak prawa zabierania głosu i mogą być z polecenia przewodniczącego usunięci w razie przeszkadzania obradom. Rada Gminna może wiekszością głosów uznać swe posiedzenia za poufne.

Wszystkie uchwały Rady Gminnej wpisuje się do specjalnej księgi protokułów, która jest dostępna dla każdego mieszkańca gminy. Sekretarzem Rady Gminnej jest pisarz, który ma głos doradczy.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

Obszar współczesnej gminy Izabelin nadal podzielony był między trzy różne gminy, tak jak w poprzednich latach. W gminie Ożarów leżał tylko folwark Izabelin liczący w 1921 roku zaledwie 35 mieszkańców i 3 domy. Dopiero w następnych latach ten dawny folwark został rozparcelowany i powstała osada letniskowa dla mieszkańców Warszawy zwana Izabelin B. Tuż po I wojnie światowej w gminie Zaborów notowany jest Hornówek (30 domów), Sieraków (prawie 50 domów) oraz Truskaw wieś i folwark (prawie 80 domów w 1921 roku), ale brak jest jeszcze Izabelina. W następnych latach nastąpił rozwój tej miejscowości zwanej Izabelinem C. W latach trzydziestych ta nowa miejscowość liczyła już ponad 100 domów. W ten sposób w gminie Zaborów powstała nowa, duża miejscowość.

W składzie gminy Młociny (po II wojnie gmina Łomianki) leżącej na wschodzie znalazły się Laski (wieś i folwark ponad 20 domów w 1921 roku) i Mościska (wieś licząca 34 domy w 1921 roku). Jak widać największą miejscowością, według spisu powszechnego z 1921 roku, był Truskaw. W następnych latach uległo to zmianie. Prężnie zaczęły rozwijać się poszczególne części Izabelina.

196

22. Powiat Warszawa. Gminy: 19. Zaborów, 20. Zagoźdź.

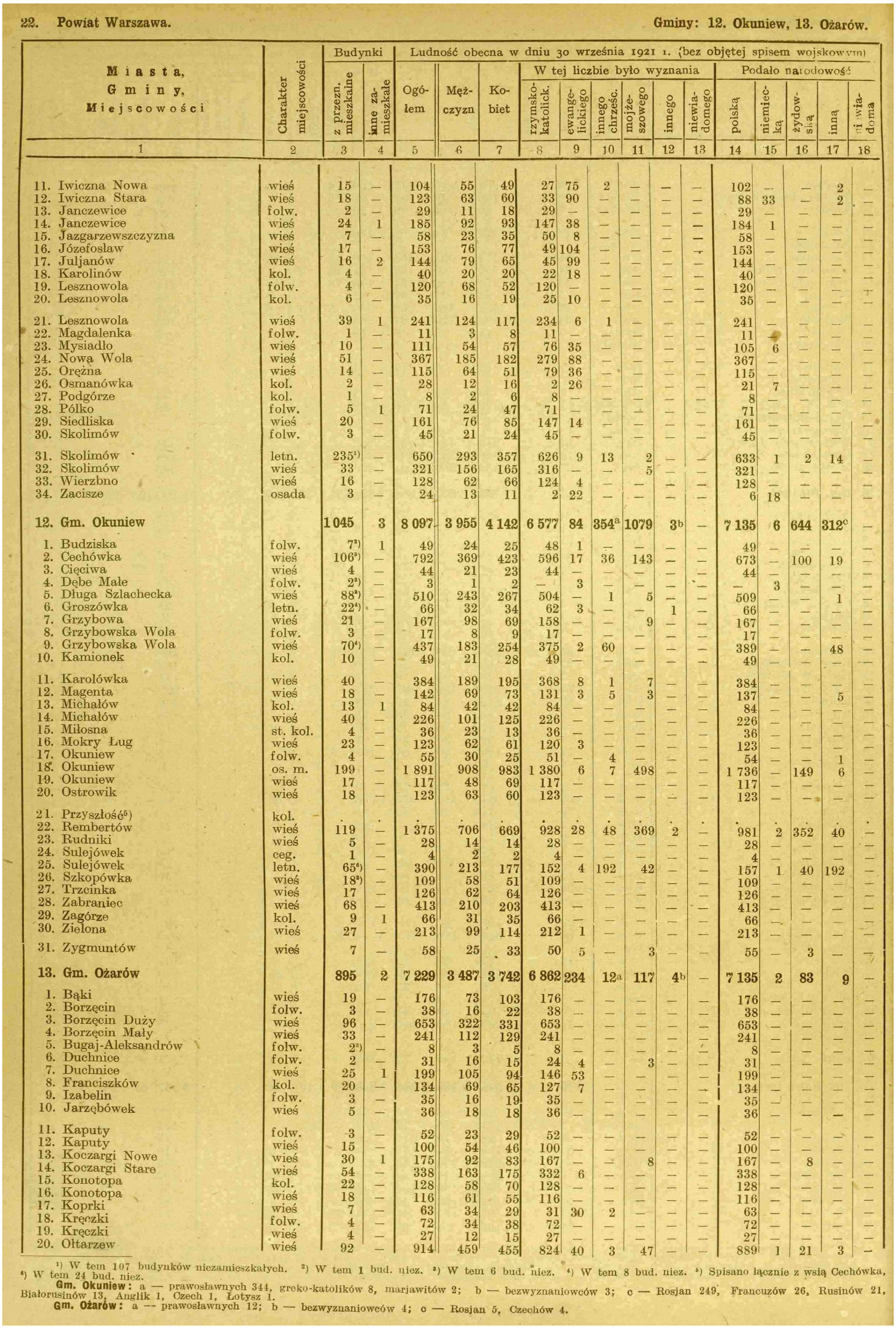
Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)			W tej liczbie było wyznania						Podało narodowość				
		z przezn. mieszkalne	inne zamieszkałe	Ogółem	Mężczyzn	Kobiet	rzymsko-katolick.	ewangelickiego	innego chrześc.	mojżeszowego	innego	niewiadomego	polską	niemiecką	żydowską	inną	niewiadoma
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
36. Wilanów	folw.	33	—	544	256	288	542	1	1	—	—	—	543	—	—	1	—
37. Wilanów	wieś	73	—	614	288	326	609	—	5	—	—	—	610	—	—	4	—
38. Wolica	folw.	3	—	77	34	43	77	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—
39. Wolica	wieś	37	—	259	124	135	259	—	—	—	—	—	259	—	—	—	—
40. Zamość	wieś	19	—	143	66	77	143	—	—	—	—	—	143	—	—	—	—
41. Zawady	folw.	2	—	42	17	25	42	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—
42. Zawady	wieś	47	—	405	197	208	405	—	—	—	—	—	405	—	—	—	—
43. Zbarz	wieś	15	—	132	64	68	132	—	—	—	—	—	132	—	—	—	—
19. Gm. Zaborów	.	**522**	—	**3 993**	**1 966**	**2 027**	**3 943**	—	**8**[a]	**42**	—	—	**3 945**	—	**42**	**6**[c]	—
1. Debły [1])	leśn.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
2. Hornówek	wieś	31	—	194	93	101	194	—	—	—	—	—	194	—	—	—	—
3. Jakubów	folw.	2	—	22	13	9	22	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—
4. Janin	willa	2	—	10	6	4	10	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
5 Królewszczyzna	osada	1	—	8	3	5	8	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
6. Lipków	folw.	3	—	48	21	27	46	—	—	2	—	—	46	—	2	—	—
7. Lipków	wieś	31	—	235	120	115	235	—	—	—	—	—	235	—	—	—	—
8. Ławy	wieś	14	—	106	48	58	106	—	—	—	—	—	106	—	—	—	—
9. Marjew	wieś	46	—	285	138	147	285	—	—	—	—	—	285	—	—	—	—
10. Pociecha	leśn.	1	—	11	4	7	11	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—
11. Pociecha	wieś	4	—	25	13	12	25	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—
12. Pohulanka [2])	leśn.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
13. Rózin [1])	leśn.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
14. Rybno	folw.	2	—	15	7	8	15	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—
15. Sieraków	l-two	3	—	17	11	6	17	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—
16. Sieraków	wieś	45	—	285	140	145	285	—	—	—	—	—	285	—	—	—	—
17. Szczawin	folw.	2	—	22	12	10	—	—	—	22	—	—	—	—	22	—	—
18. Truskaw	folw.	2	—	31	16	15	31	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—
19. Truskaw	wieś	78	—	535	271	264	535	—	—	—	—	—	535	—	—	—	—
20. Trytwa Górna [3])	wieś	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
21. Wąsy	folw.	3	—	107	50	57	107	—	—	—	—	—	107	—	—	—	—
22. Wąsy	wieś	21	—	144	65	79	144	—	—	—	—	—	144	—	—	—	—
23. Wiktorów	wieś	23	—	121	64	57	121	—	—	—	—	—	121	—	—	—	—
24. Wyględy	wieś	40	—	269	138	131	267	—	2	—	—	—	268	—	—	1	—
25. Zaborowska Buda	wieś	14	—	105	50	55	105	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—
26. Zaborowska Wólka	wieś	28	—	198	105	93	198	—	—	—	—	—	198	—	—	—	—
27. Zaborów	folw.	12	—	207	91	116	199	—	3	5	—	—	198	—	5	4	—
28. Zaborów	wieś	49	—	297	148	149	285	—	—	12	—	—	285	—	12	—	—
29. Zaborów Leśny	folw.	7[4])	—	62	30	32	61	—	—	1	—	—	61	—	1	—	—
30. Zaborówek	folw.	15	—	364	163	201	361	—	3	—	—	—	363	—	—	1	—
31. Zaborówek	kol.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
32. Zaborówek	wieś	43	—	270	146	124	270	—	—	—	—	—	270	—	—	—	—
33. Zielona [1])	leśn.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Fragment spisu powszechnego 1921 roku dla gminy Zaborów

22. Powiat Warszawa. **Gminy: 10. Nieporęt, 11. Nowo-Iwiczna.**

Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki: z przezn. mieszkalne	Budynki: inne zamieszkałe	Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym): Ogółem	Mężczyzn	Kobiet	W tej liczbie było wyznania: rzymsko-katolick.	ewangelickiego	innego chrześc.	mojżeszowego	innego	niewiadomego	Podało narodowość: polską	niemiecką	żydowską	inną	niewiadomą
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
8. Kiełpin	wieś	39	—	292	145	147	269	19	—	4	—	—	269	19	4	—	—
9. Kiełpin Poduchowny	wieś	18	—	106	49	57	98	8	—	—	—	—	106	—	—	—	—
10. Laski	folw.	3	—	20	11	9	20	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—
11. Laski	wieś	20	—	126	64	62	126	—	—	—	—	—	126	—	—	—	—
12. Łomianki	os. fab.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
13. Łomianki	wieś	89	—	773	368	405	668	16	—	89	—	—	771	—	—	2	—
14. Łomianki Dolne	wieś	24	—	156	69	87	41	113	2	—	—	—	156	—	—	—	—
15. Łomianki Górne	wieś	28	2	315	158	157	106	76	3	130	—	—	214	—	101	—	—
16. Młociny	folw.	7[1])	—	88	37	51	82	—	—	6	—	—	88	—	—	—	—
17. Młociny	wieś	89[1])	—	592	300	292	580	5	1	6	—	—	591	—	—	1	—
18. Mościska	wieś	34	—	203	112	91	203	—	—	—	—	—	203	—	—	—	—
19. Opaleń	folw.	3	—	18	9	9	18	—	—	—	—	—	18	—	—	—	—
20. Pancerz [2])	os. fab.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
21. Pawłowo	folw.	3	—	25	8	17	21	4	—	—	—	—	25	—	—	—	—
22. Placówka [2])	kol.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
23. Prochownia	wieś	6	—	33	16	17	33	—	—	—	—	—	33	—	—	—	—
24. Raj	folw.	3	—	29	13	16	29	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—
25. Raj-Aleksandrówka [3])	osada	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
26. Warszawianka [2])	willa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
27. Wawrzyszew Nowy	wieś	36	—	245	114	131	239	—	6	—	—	—	245	—	—	—	—
28. Wawrzyszew Stary	wieś	52	—	328	142	186	328	—	—	—	—	—	328	—	—	—	—
29. Wólka Węglowa	wieś	73	—	430	209	221	430	—	—	—	—	—	430	—	—	—	—

Spis powszechny z 1921 roku- fragment dotyczący gminy Młociny

22. Powiat Warszawa. Gminy: 12. Okuniew, 13. Ożarów.

Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki: z przezn. mieszkalne	Budynki: inne za-mieszkałe	Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym): Ogółem	Mężczyzn	Kobiet	W tej liczbie było wyznania: rzymsko-katolick.	ewange-lickiego	innego chrześc.	mojże-szowego	innego	niewia-domego	Podało narodowość: polską	niemiec-ką	żydow-ską	inną	niewia-doma
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
11. Iwiczna Nowa	wieś	15	—	104	55	49	27	75	2	—	—	—	102	—	—	2	—
12. Iwiczna Stara	wieś	18	—	123	63	60	33	90	—	—	—	—	88	33	—	2	—
13. Janczewice	folw.	2	—	29	11	18	29	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—
14. Janczewice	wieś	24	1	185	92	93	147	38	—	—	—	—	184	1	—	—	—
15. Jazgarzewszczyzna	wieś	7	—	58	23	35	50	8	—	—	—	—	58	—	—	—	—
16. Józefosław	wieś	17	—	153	76	77	49	104	—	—	—	—	153	—	—	—	—
17. Juljanów	wieś	16	2	144	79	65	45	99	—	—	—	—	144	—	—	—	—
18. Karolinów	kol.	4	—	40	20	20	22	18	—	—	—	—	40	—	—	—	—
19. Lesznowola	folw.	4	—	120	68	52	120	—	—	—	—	—	120	—	—	—	—
20. Lesznowola	kol.	6	—	35	16	19	25	10	—	—	—	—	35	—	—	—	—
21. Lesznowola	wieś	39	1	241	124	117	234	6	1	—	—	—	241	—	—	—	—
22. Magdalenka	folw.	1	—	11	3	8	11	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—
23. Mysiadło	wieś	10	—	111	54	57	76	35	—	—	—	—	105	6	—	—	—
24. Nowa Wola	wieś	51	—	367	185	182	279	88	—	—	—	—	367	—	—	—	—
25. Oręzna	wieś	14	—	115	64	51	79	36	—	—	—	—	115	—	—	—	—
26. Osmanówka	kol.	2	—	28	12	16	2	26	—	—	—	—	21	7	—	—	—
27. Podgórze	kol.	1	—	8	2	6	8	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
28. Pólko	folw.	5	1	71	24	47	71	—	—	—	—	—	71	—	—	—	—
29. Siedliska	wieś	20	—	161	76	85	147	14	—	—	—	—	161	—	—	—	—
30. Skolimów	folw.	3	—	45	21	24	45	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—
31. Skolimów	letn.	235[1])	—	650	293	357	626	9	13	2	—	—	633	1	2	14	—
32. Skolimów	wieś	33	—	321	156	165	316	—	—	5	—	—	321	—	—	—	—
33. Wierzbno	wieś	16	—	128	62	66	124	4	—	—	—	—	128	—	—	—	—
34. Zacisze	osada	3	—	24	13	11	2	22	—	—	—	—	6	18	—	—	—
12. Gm. Okuniew		**1 045**	**3**	**8 097**	**3 955**	**4 142**	**6 577**	**84**	**354[a]**	**1079**	**3[b]**	—	**7 135**	**6**	**644**	**312[c]**	—
1. Budziska	folw.	7[2])	1	49	24	25	48	1	—	—	—	—	49	—	—	—	—
2. Cechówka	wieś	106[3])	—	792	369	423	596	17	36	143	—	—	673	—	100	19	—
3. Cięciwa	wieś	4	—	44	21	23	44	—	—	—	—	—	44	—	—	—	—
4. Dębe Małe	folw.	2[2])	—	3	1	2	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—
5. Długa Szlachecka	wieś	88[2])	—	510	243	267	504	—	1	5	—	—	509	—	—	1	—
6. Groszówka	letn.	22[4])	—	66	32	34	62	3	—	—	1	—	66	—	—	—	—
7. Grzybowa	wieś	21	—	167	98	69	158	—	—	9	—	—	167	—	—	—	—
8. Grzybowska Wola	folw.	3	—	17	8	9	17	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—
9. Grzybowska Wola	wieś	70[4])	—	437	183	254	375	2	60	—	—	—	389	—	—	48	—
10. Kamionek	kol.	10	—	49	21	28	49	—	—	—	—	—	49	—	—	—	—
11. Karolówka	wieś	40	—	384	189	195	368	8	1	7	—	—	384	—	—	—	—
12. Magenta	wieś	18	—	142	69	73	131	3	5	3	—	—	137	—	—	5	—
13. Michałów	kol.	13	1	84	42	42	84	—	—	—	—	—	84	—	—	—	—
14. Michałów	wieś	40	—	226	101	125	226	—	—	—	—	—	226	—	—	—	—
15. Miłosna	st. kol.	4	—	36	23	13	36	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—
16. Mokry Ług	wieś	23	—	123	62	61	120	3	—	—	—	—	123	—	—	—	—
17. Okuniew	folw.	4	—	55	30	25	51	—	4	—	—	—	54	—	—	1	—
18. Okuniew	os. m.	199	—	1 891	908	983	1 380	6	7	498	—	—	1 736	—	149	6	—
19. Okuniew	wieś	17	—	117	48	69	117	—	—	—	—	—	117	—	—	—	—
20. Ostrowik	wieś	18	—	123	63	60	123	—	—	—	—	—	123	—	—	—	—
21. Przyszłość[5])	kol.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
22. Rembertów	wieś	119	—	1 375	706	669	928	28	48	369	2	—	981	2	352	40	—
23. Rudniki	wieś	5	—	28	14	14	28	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—
24. Sulejówek	ceg.	1	—	4	2	2	4	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—
25. Sulejówek	letn.	65[6])	—	390	213	177	152	4	192	42	—	—	157	1	40	192	—
26. Szkopówka	wieś	18[2])	—	109	58	51	109	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—
27. Trzcinka	wieś	17	—	126	62	64	126	—	—	—	—	—	126	—	—	—	—
28. Zabraniec	wieś	68	—	413	210	203	413	—	—	—	—	—	413	—	—	—	—
29. Zagórze	kol.	9	1	66	31	35	66	—	—	—	—	—	66	—	—	—	—
30. Zielona	wieś	27	—	213	99	114	212	1	—	—	—	—	213	—	—	—	—
31. Zygmuntów	wieś	7	—	58	25	33	50	5	—	3	—	—	55	—	3	—	—
13. Gm. Ożarów		**895**	**2**	**7 229**	**3 487**	**3 742**	**6 862**	**234**	**12[a]**	**117**	**4[b]**	—	**7 135**	**2**	**83**	**9**	—
1. Bąki	wieś	19	—	176	73	103	176	—	—	—	—	—	176	—	—	—	—
2. Borzęcin	folw.	3	—	38	16	22	38	—	—	—	—	—	38	—	—	—	—
3. Borzęcin Duży	wieś	96	—	653	322	331	653	—	—	—	—	—	653	—	—	—	—
4. Borzęcin Mały	wieś	33	—	241	112	129	241	—	—	—	—	—	241	—	—	—	—
5. Bugaj-Aleksandrów	folw.	2[2])	—	8	3	5	8	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
6. Duchnice	folw.	2	—	31	16	15	24	4	—	3	—	—	31	—	—	—	—
7. Duchnice	wieś	25	1	199	105	94	146	53	—	—	—	—	199	—	—	—	—
8. Franciszków	kol.	20	—	134	69	65	127	7	—	—	—	—	134	—	—	—	—
9. Izabelin	folw.	3	—	35	16	19	35	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—
10. Jarzębówek	wieś	5	—	36	18	18	36	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—
11. Kaputy	folw.	3	—	52	23	29	52	—	—	—	—	—	52	—	—	—	—
12. Kaputy	wieś	15	—	100	54	46	100	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—
13. Koczargi Nowe	wieś	30	1	175	92	83	167	—	—	8	—	—	167	—	8	—	—
14. Koczargi Stare	wieś	54	—	338	163	175	332	6	—	—	—	—	338	—	—	—	—
15. Konotopa	kol.	22	—	128	58	70	128	—	—	—	—	—	128	—	—	—	—
16. Konotopa	wieś	18	—	116	61	55	116	—	—	—	—	—	116	—	—	—	—
17. Koprki	wieś	7	—	63	34	29	31	30	2	—	—	—	63	—	—	—	—
18. Kręczki	folw.	4	—	72	34	38	72	—	—	—	—	—	72	—	—	—	—
19. Kręczki	wieś	4	—	27	12	15	27	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—
20. Ołtarzew	wieś	92	—	914	459	455	824	40	3	47	—	—	889	1	21	3	—

[1]) W tem 107 budynków niezamieszkałych. [2]) W tem 1 bud. niez. [3]) W tem 6 bud. niez. [4]) W tem 8 bud. niez. [5]) Spisano łącznie z wsią Cechówka. [6]) W tem 24 bud. niez.

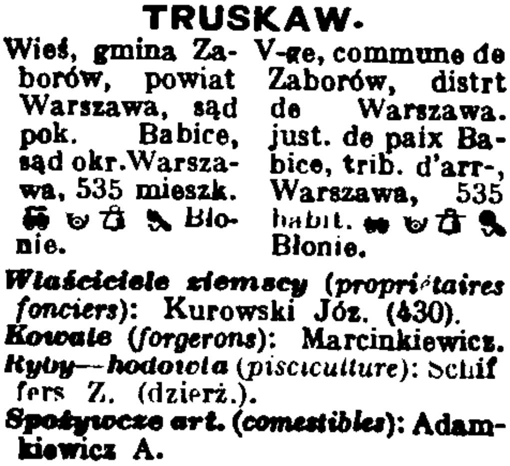
Gm. Okuniew: a — prawosławnych 344, greko-katolików 8, marjawitów 2; b — bezwyznaniowców 3; c — Rosjan 249, Francuzów 26, Rusinów 21, Białorusinów 13, Anglik 1, Czech 1, Łotysz 1.

Gm. Ożarów: a — prawosławnych 12; b — bezwyznaniowców 4; c — Rosjan 5, Czechów 4.

Fragment spisu powszechnego z 1921 roku gminy Ożarów. Notowano Izabelin folwark z 3 domami i 35 mieszkańcami.

Fragment mapy administracyjnej RP z 1933 roku.

TRUSKAW.

Wieś, gmina Zaborów, powiat Warszawa, sąd pok. Babice, sąd okr. Warszawa, 535 mieszk. Błonie.

V-ge, commune de Zaborów, distrt de Warszawa. just. de paix Babice, trib. d'arr., Warszawa, 535 habit. Błonie.

Właściciele ziemscy (*propriétaires fonciers*): Kurowski Józ. (430).
Kowale (*forgerons*): Marcinkiewicz.
Ryby—hodowla (*pisciculture*): Schiffers Z. (dzierż.).
Spożywcze art. (*comestibles*): Adamkiewicz A.

Fragment *Księgi Adresowej Polski* z 1929 roku. Są w nim wykazane wszelkie osoby prowadzące działalność gospodarczą w latach dwudziestych. Brak jest w tym spisie Izabelina.

Lata dwudzieste były dość ciężkie dla samorządów gminnych. Wszyscy dopiero uczyli się demokracji lokalnej po latach zaborów. Dodatkowo dużym problemem w początku lat dwudziestych była szalejąca inflacja. Uchwalony, na przykład, na początku 1923 roku budżet należało co miesiąc nowelizować. Nie sprzyjało to wcale inwestycjom w budowę dróg i szkół. Zdarzało się, że propozycję rządowe dofinansowania inwestycji były odrzucane przez gminy, gdyż kwoty te w ciągu kilku miesięcy stawały się śmiesznie niskie i gmina musiała sama dokończyć zaczętą budowę.

W 1931 roku przeprowadzono II spis powszechny na terenie całej Rzeczpospolitej. Szczegółowe dane odnośnie gmin: Młociny, Ożarów i Zaborów przedstawiają dane prezentowane poniżej[16]:

[16] Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1933, s. 19.

Tabl. 3. Powierzchnia, budynki mieszkalne oraz ludność miast i gmin wiejskich (c. d.)

Superficie, bâtiments d'habitation et population des villes et des communes rurales (suite)

Podział administracyjny z dn. 1.IV 1932 — *Division administrative du 1 avril 1932*

Miasta Gminy wiejskie — *Villes Communes rurales*	Powierzchnia ogólna — *Superficie générale* (km²)	Powierzchnia użytków rolnych — *Superficie des terres en utilisation agricole*: ogółem — *total* (km²)	w tem gruntów ornych — *dont terres arables* (km²)	Liczba budynków mieszkalnych — *Nombre de bâtiments d'habitation*: 30.IX 1931	9.XII 1931	Liczba ludności obecnej — *Nombre de la population présente*: 30.IX 1921	9.XII 1931
Lisewo . . .	131,7	119,1	107,7	629	811	6 026	7 123
Raciąż	78,7	66,4	49,4	306	427	2 901	3 755
Rościszewo . .	83,4	.	.	552	662	4 471	5 316
Stawiszyn . .	70,6	58,6	39,2	330	368	3 029	3 420
Żuromin . . .	92,9	76,8	50,4	497	568	4 387	4 852
Powiat skierniewicki — *Arrondissement de Skierniewice*							
Miasto — *Ville*							
Skierniewice .	21,5	.	.	1 117	1 553	16 647	20 191
Gminy wiejskie *Communes rurales*							
Dębowa Góra	64,9	58,2	54,9	468	572	3 839	4 076
Doleck . . .	100,3	86,4	77,4	692	1 004	6 210	6 503
Głuchów . . .	135,1	116,9	101,6	1 339	1 468	8 916	9 177
Grzymkowice .	59,9	54,4	51,2	303	385	2 801	2 842
Korabiewice .	123,2	84,3	76,0	922	1 314	7 103	7 906
Kowiesy . . .	74,9	54,7	52,3	498	563	4 151	4 042
Skierniewka .	165,6	98,8	87,0	1 528	1 673	9 589	10 336
Słupia	85,5	67,0	65,1	845	969	5 686	6 156
Powiat sochaczewski — *Arrondissement de Sochaczew*							
Miasto — *Ville*							
Sochaczew . .	*9,4*	.	.	338	886	5 445	10 822
Gminy wiejskie *Communes rurales*							
Chodaków . .	*102,4*	93,1	85,7	707	1 268	5 853	9 000
Głusk	*69,6*	.	.	832	1 033	5 534	5 876
Iłów	*122,3*	*78%*	*66%*	1 125	1 380	7 723	8 199
Kampinos . .	*165,3*	*64%*	*25%*	1 014	1 221	6 401	7 041
Kozłów Biskupi	*100,4*	93,6	84,0	642	986	6 217	6 665
Łazy	*94,5*	72,9	45,3	476	721	3 873	4 198
Młodzieszyn .	*80,9*	62,1	49,0	783	911	5 444	5 838
Rybno	*117,0*	108,4	103,9	671	870	5 852	6 346
Szymanów . .	*114,7*	102,2	91,4	807	939	7 429	8 102
Tułowice . . .	*75,6*	*59%*	*36%*	475	565	3 035	3 238
Powiat warszawski — *Arrondissement de Warszawa*							
Miasta — *Villes*							
Nowy Dwór .	2,5	.	.	402	595	7 829	9 386
Otwock . . .	16,5	.	.	1 185	1 824	8 560	14 996
Piaseczno . .	10,9	.	.	420	583	5 604	7 074
Pruszków . .	14,2	.	.	897 [a]	1 491	15 132 [a]	23 703
Zakroczym . .	19,9	.	.	457	488	5 898	6 114
Gminy wiejskie *Communes rurales*							
Blizne	40,7	*92%*	*78%*	504	827	4 413	7 269
Bródno . . .	33,4	28,0	15,9	416	1 185	2 884	15 606
Cząstków . . .	117,5	*66%*	*45%*	926	1 234	6 884	8 072
Falenty . . .	64,7	56,0	50,1	631	864	5 033	6 613
Góra	87,8	*84%*	*44%*	660	872	5 137	6 031
Jabłonna . . .	127,1	*56%*	*43%*	1 373	2 244	10 105	18 588
Jeziorna . . .	61,9	36,8	28,8	630	904	6 173	8 760
Karczew . . .	104,9	59,4	35,9	1 204	1 786	8 632	11 937
Legjonowo . .	10,8	.	.	44	1 344	658	8 856
Letnisko Falenica . . .	34,5	1,3	1,0	1 768	4 242	5 030	18 472
Marki	45,7	17,6	10,4	908	1 742	9 113	19 493
Młociny . . .	73,6	*59%*	*46%*	825	1 409	6 161	10 417
Nieporęt . . .	101,6	*58%*	*25%*	766	941	5 498	6 456
Nowo - Iwiczna	52,0	36,1	33,2	447	541	3 707	4 332
Okuniew . . .	84,0	52,5	37,2	1 096	1 903	7 864	12 172
Ożarów . . .	67,4	54,4	50,9	774	1 029	6 357	8 725
Piastów . . .	7,2	*53%*	*40%*	169 [a]	685	1 194 [a]	7 057
Pomiechowo .	103,8	38,4	30,4	823	1 157	7 268	9 995
Skolimów - Konstancin . . .	6,1	0,4	0,2	452	499	2 748	2 074
Skorosze . . .	44,2	37,1	32,2	474	1 083	4 281	10 883
Wawer . . .	102,9	14,8	10,1	781	2 737	6 920	24 452
Wiązowna . .	117,1	60,5	48,1	1 094	1 573	6 502	7 865
Wilanów . . .	75,2	56,2	42,6	931	1 458	8 073	11 922
Włochy . . .	4,3	1,3	0,9	52	837	731	8 656
Zaborów . . .	109,3	51,6	35,2	522	747	3 993	4 867
Zagożdż . .	42,4	*65%*	*37%*	522	958	3 203	5 042
Powiat włocławski — *Arrondissement de Włocławek*							
Miasta — *Villes*							
Włocławek . .	41,6	.	.	2 695	4 000	43 574	56 277
Brześć Kujaw. .	5,9	.	.	368	578	4 634	5 837
Chodecz . . .	2,1	.	.	182	201	1 685	1 824
Kowal . . .	18,8	.	.	322	458	4 063	4 482
Lubień . . .	8,2	.	.	200	249	2 120	2 241
Lubraniec . .	3,8	.	.	239	294	2 196	2 559
Przedecz . . .	7,7	.	.	310	410	3 040	3 322
Gminy wiejskie *Communes rurales*							
Baruchowo . .	93,9	69,1	58,1	510	588	4 670	4 833
Chodecz . . .	97,1	84,2	75,9	518	546	5 134	5 280
Dobiegniewo .	116,0	38,5	25,9	515	584	3 332	3 745
Falborz . . .	72,5	64,2	60,4	363	511	4 086	4 822
Kłóbka . . .	68,9	64,0	57,7	436	559	4 262	4 424

[a] Do gminy Piastów, utworzonej rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 1.IV 1930, przyłączono na zasadzie rozporządzenia z dn. 16.VII 1930 z miasta Pruszkowa szereg parceli i terenów budowlanych. Liczba ludności 1921 r., objętej tą ostatnią zmianą administracyjną, nie daje się ustalić; w przeważającej większości jednak tereny te w roku 1921 były niezamieszkane.

[a] A la commune Piastów, formée en vertu de l'arrêté du Conseil des Ministres du 1.IV 1930, ont été joints, en vertu de l'arrêté du 16.VII 1930, les terrains et les parcelles appartenant jusqu'ici à la ville de Pruszków. Le nombre de la population de ces terrains en 1921 ne peut être établi, toutefois, en 1921 la plupart de ces terrains ont été inhabités.

W 1933 roku dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Według nowej ustawy gminnej[17] z 23 marca 1933 roku zniesiono Zebranie Gminne, czyli zgromadzenie ogółu gospodarzy z terenu gminy. Uprawnienia zniesionego organu przekazano częściowo Radzie Gminnej. Mimo to według nowych przepisów rada gminy miała mniejsze uprawienia. Wyboru radnych dokonywało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

Namiastką zniesionego Zebrania Gminnego było Zebranie Gromadzkie. Wprowadzono, bowiem nowy formalny podział gmin na gromady wiejskie, które obejmowały jedną lub kilka wsi. Podział na gromady był ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa. Zebranie Gromadzkie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Zebranie Gromadzkie podejmowało uchwały dotyczące danej gromady, wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie Gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Gromada wiejska miała od tej pory własny budżet. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa miał obowiązek sprawowania obowiązków do końca kadencji. Składali oni przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył zebraniom. Do sołtysa należały też sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

W nowym ustroju gminnym utworzono nieznany wcześniej organ – zarząd gminy. Przejął on część uprawień dawnej rady gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcim. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy, na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć on odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy na radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

[17] Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w przypadkach łamania prawa.

Zgodnie z powyższymi nowymi rozwiązaniami prawnymi należało podzielić gminę na gromady wiejskie (odpowiednik sołectw).

696 Dziennik Ustaw. Poz. 294. Nr. 35.

nie może być obecny przy rozważaniu sprawy i w głosowaniu nad nią brać udziału. Postanowienie to stosuje się również, jeżeli interesowani są: małżonek członka organu, jego krewni lub powinowaci pierwszych trzech stopni, osoby, pozostające pod jego opieką, przysposabiający (przysposobiciel), bądź przysposobiony, albo jeżeli chodzi o sprawę, w której pomiędzy członkiem organu a osobą trzecią zachodzi stosunek zastępstwa prawnego.

(3) Uchwały powyższych organów, powzięte w obecności osób, o których mowa w ust. (1) lub (2), może władza nadzorcza unieważnić, ma zaś obowiązek to uczynić na wniosek osoby interesowanej, zgłoszony w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały.

Rozdział 3.

Gmina wiejska i gromada.

Gmina wiejska.

Art. 10. (1) Do obszaru gminy wiejskiej wchodzi jedna lub więcej miejscowości (osad, miasteczek, wsi, siół, osiedli, przysiółków, kolonij, zaścianków, folwarków i t. p.).

(2) Wielkość obszaru gminy powinna odpowiadać *naturalnemu, o ile możności, zasięgowi* wspólnego zainteresowania lokalnemi sprawami publicznemi ogółu mieszkańców połączonych miejscowości, jak również zapewnić gminie zdolność wykonywania ciążących na niej zadań.

(3) Każda gmina wiejska jest samorządną jednostką terytorjalną, osobą prawa publicznego i podmiotem praw majątkowych.

Art. 11. (1) Członkami rady gminnej są: wójt, jako przewodniczący, podwójci, ławnicy oraz radni.

(2) Liczba radnych wynosi w gminach wiejskich:

a) do 5.000 mieszkańców — dwunastu;

b) od 5.000 do 10.000 mieszkańców—szesnastu;

c) powyżej 10.000 mieszkańców — dwudziestu.

Art. 12. (1) Zarząd gminny składa się z wójta, podwójciego oraz dwóch, w gminach zaś, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzech ławników.

(2) Wójta i podwójciego wybierają radni w głosowaniu tajnem większością głosów ustawowej ich liczby. Przy zachowaniu tej zasady należy w razie potrzeby zastosować głosowanie ściślejsze.

(3) Ławników wybierają radni w głosowaniu tajnem. Jeżeli na gminę przypada dwóch ławników, wybory ich oparte są na zasadach ograniczonego głosowania imiennego; głosować wolno tylko na jednego z kandydatów uprzednio zgłoszonych, za wybranych zaś uznaje się tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą ilość głosów. Jeżeli na daną gminę przypada trzech ławników, wybierani są oni w głosowaniu stosunkowem. Bliższe zasady w tym zakresie ustalą regulaminy wyborcze, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

(4) Radny, obejmując stanowisko wójta, podwójciego lub ławnika, traci mandat radnego.

Art. 13. (1) Gmina wiejska obowiązana jest utworzyć taką ilość stanowisk służbowych, jaka jest niezbędna do prawidłowego wykonywania jej zadań, a przynajmniej stanowisko sekretarza gminnego.

(2) Na stanowisko sekretarza gminnego mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie, odbyły praktykę i złożyły egzamin z zakresu wymagań fachowych i umiejętności praktycznych. Na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie. Wojewoda po zasięgnięciu opinji wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) władny jest zwolnić kandydata od wymaganego cenzusu wykształcenia, jeżeli złoży on przepisany egzamin zastępczy.

(3) Obowiązek ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) nie dotyczy gmin, liczących do 5.000 mieszkańców, jeżeli w gminach tych ustanowiony jest urząd wójta zawodowego (art. 49). Władza nadzorcza może również zwolnić z obowiązku ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) powyższe gminy, jeżeli wójt posiada kwalifikacje na sekretarza gminnego i czynności służbowe są głównem zajęciem wójta.

(4) Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania przepisów, normujących sprawę wykształcenia i praktyki, wymaganej od osób, powoływanych na stanowisko sekretarza gminnego, oraz ustalających program egzaminów tudzież skład komisyj egzaminacyjnych. Wykształcenie, wymagane od kandydatów na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej, określa miejscowy statut służbowy, uchwalony przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy (art. 14 ust. (5)).

Art. 14. (1) Sekretarza gminnego powołuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegjalnie, po zatwierdzeniu uchwały przez starostę powiatowego, który zasięga uprzednio opinji wydziału powiatowego. Jeżeli gmina ustanowi stanowisko zastępcy sekretarza gminnego, w powyższy sposób również odbywa się powoływanie i zwalnianie zastępcy.

(2) Pozostałych pracowników gminnych przyjmuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegjalnie.

(3) Przyjmowanie i zwalnianie sekretarza gminnego oraz pozostałych pracowników gminnych następuje z zachowaniem praw nabytych, zastrzeżonych w ustawach specjalnych.

(4) Sekretarz gminny bierze udział w obradach zarządu gminnego i rady gminnej z głosem doradczym i protokółuje uchwały tych organów. Postanowienia art. 9 stosują się również do sekretarza gminnego.

(5) Zakres obowiązków i praw sekretarza gminnego oraz innych pracowników gminnych, jak również przepisy dyscyplinarne ustala w granicach ustaw specjalnych statut służbowy, uchwalony na wniosek zarządu gminnego przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy.

Gromada.

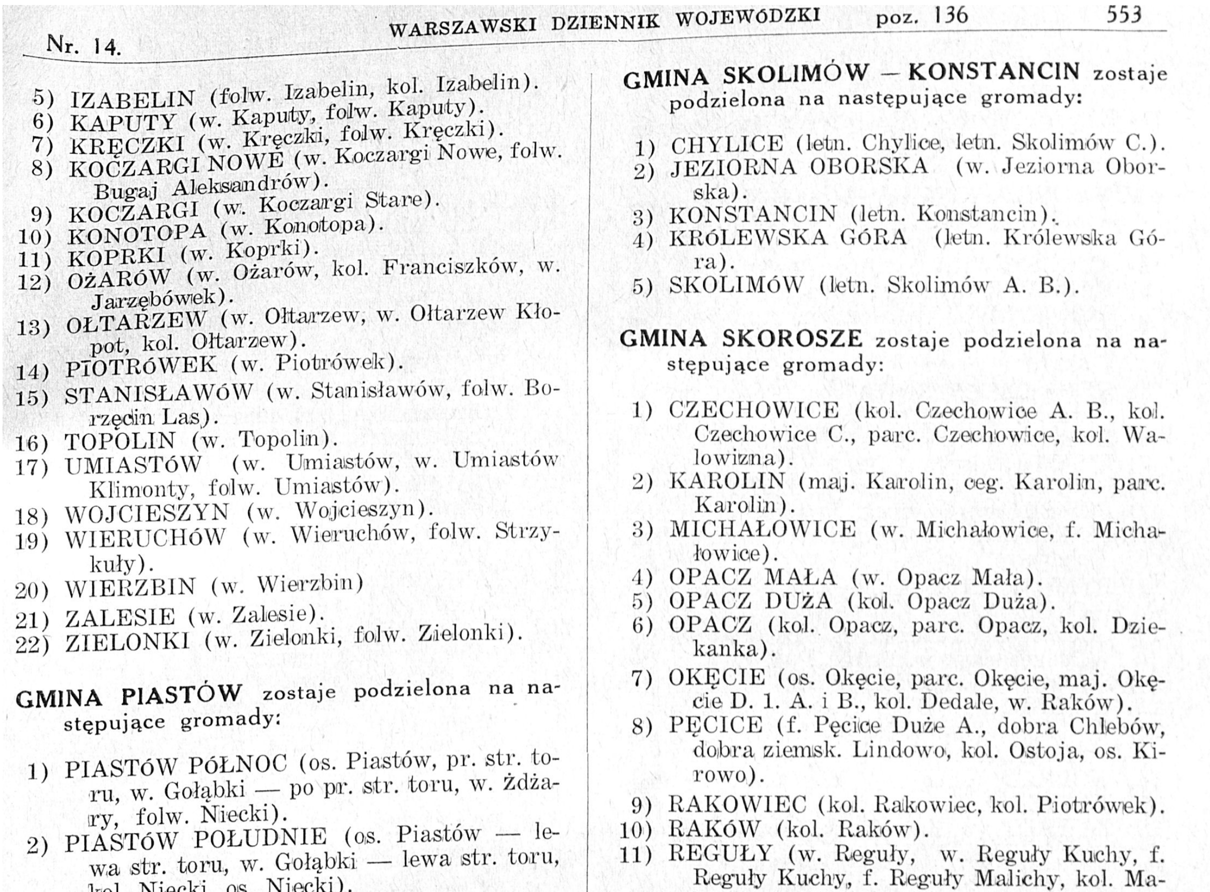
Art. 15. (1) Obszar gminy wiejskiej, jeżeli nie stanowi jednej miejscowości, dzieli się na gromady.

Fragment ustawy o częściowej zmianie ustroju gminnego (Dz. U. rok 1933, nr 35, poz. 294)

Gminy Ożarów, Młociny i Zaborów zostały podzielone na gromady wiejskie (odpowiednik dzisiejszych sołectw). Podział ten uwzględniał także nowo powstałe miejscowości. W składzie gminy Ożarów znalazła się gromada Izabelin obejmująca folwark Izabelin oraz kolonię Izabelin.[18]

W gminie Zaborów także powołano gromadę Izabelin złożoną z osady Izabelin. Powstały też gromady Hornówek (wieś Hornówek i folwark Jakubów B), Sieraków (wieś Sieraków, leśniczówka Sieraków, folwark Jakubów A, i wieś Pociecha), Truskaw (wieś i folwark Truskaw).[19]

W gminie Młociny powołano gromadę Laski (kolonia Cichowszczyzna, willa Basieńska, wieś Laski i majątek Laski) oraz gromadę Mościska (wieś Mościska).[20]

Nr. 14. WARSZAWSKI DZIENNIK WOJEWÓDZKI poz. 136 553

5) IZABELIN (folw. Izabelin, kol. Izabelin).
6) KAPUTY (w. Kaputy, folw. Kaputy).
7) KRĘCZKI (w. Kręczki, folw. Kręczki).
8) KOCZARGI NOWE (w. Koczargi Nowe, folw. Bugaj Aleksandrów).
9) KOCZARGI (w. Koczargi Stare).
10) KONOTOPA (w. Konotopa).
11) KOPRKI (w. Koprki).
12) OŻARÓW (w. Ożarów, kol. Franciszków, w. Jarzębówek).
13) OŁTARZEW (w. Ołtarzew, w. Ołtarzew Kłopot, kol. Ołtarzew).
14) PIOTRÓWEK (w. Piotrówek).
15) STANISŁAWÓW (w. Stanisławów, folw. Borzęcin Las).
16) TOPOLIN (w. Topolin).
17) UMIASTÓW (w. Umiastów, w. Umiastów Klimonty, folw. Umiastów).
18) WOJCIESZYN (w. Wojcieszyn).
19) WIERUCHÓW (w. Wieruchów, folw. Strzykuły).
20) WIERZBIN (w. Wierzbin)
21) ZALESIE (w. Zalesie).
22) ZIELONKI (w. Zielonki, folw. Zielonki).

GMINA PIASTÓW zostaje podzielona na następujące gromady:

1) PIASTÓW PÓŁNOC (os. Piastów, pr. str. toru, w. Gołąbki — po pr. str. toru, w. Żdżary, folw. Niecki).
2) PIASTÓW POŁUDNIE (os. Piastów — lewa str. toru, w. Gołąbki — lewa str. toru, kol. Niecki, os. Niecki).

GMINA SKOLIMÓW — KONSTANCIN zostaje podzielona na następujące gromady:

1) CHYLICE (letn. Chylice, letn. Skolimów C.).
2) JEZIORNA OBORSKA (w. Jeziorna Oborska).
3) KONSTANCIN (letn. Konstancin).
4) KRÓLEWSKA GÓRA (letn. Królewska Góra).
5) SKOLIMÓW (letn. Skolimów A. B.).

GMINA SKOROSZE zostaje podzielona na następujące gromady:

1) CZECHOWICE (kol. Czechowice A. B., kol. Czechowice C., parc. Czechowice, kol. Walowizna).
2) KAROLIN (maj. Karolin, ceg. Karolin, parc. Karolin).
3) MICHAŁOWICE (w. Michałowice, f. Michałowice).
4) OPACZ MAŁA (w. Opacz Mała).
5) OPACZ DUŻA (kol. Opacz Duża).
6) OPACZ (kol. Opacz, parc. Opacz, kol. Dziekanka).
7) OKĘCIE (os. Okęcie, parc. Okęcie, maj. Okęcie D. 1. A. i B., kol. Dedale, w. Raków).
8) PĘCICE (f. Pęcice Duże A., dobra Chlebów, dobra ziemsk. Lindowo, kol. Ostoja, os. Kirowo).
9) RAKOWIEC (kol. Rakowiec, kol. Piotrówek).
10) RAKÓW (kol. Raków).
11) REGUŁY (w. Reguły, w. Reguły Kuchy, f. Reguły Kuchy, f. Reguły Malichy, kol. Makowo, os. Michałów).

Podział gminy na gromady wiejskie (Warszawski Dziennik Urzędowy, 1933, nr 14, poz. 136) – gmina Ożarów – druga strona

[18] Warszawski Dziennik Urzędowy, 1933, nr 14, poz. 136
[19] Tamże.
[20] Tamże.

15) ZASTÓW (w. Zastów, kol. Zastów, f. Sadul).
16) ZIELONA (w. Zielona).
17) ZYGMUNTÓW - MAGENTA (w. Zygmuntów, w. Magenta).

GMINA WILANÓW zostaje podzielona na następujące gromady:

1) AUGUSTÓWKA (w. Augustówka).
2) DĄBRÓWKA (w. Dąbrówka, ceg. Dąbrówka).
3) GÓRZKIEWKI (w. Gorzkiewki, f. Paluch).
4) KĘPA ZAWODOWSKA (w. Kępa Zawodowska).
5) KĘPA LATOSZKOWA (w. Kępa Latoszkowa, w. Latoszki).
6) KABATY (w. Kabaty, f. Natolin).
7) LISY (w. Lisy).
8) MOCZYDŁO (w. Moczydło, f. Moczydło).
9) POWSIN (w. Powsin, f. Powsin, w. Zamość).
10) POWSINEK (w. Powsinek, Wilanów Poduchowny).
11) PYRY (w. Pyry, leśn. Pyry, leśn. Kabaty, leś. Olechów).
12) SŁUŻEW (w. Służew, f. Służew, w. Służew Poduchowny, w. Potoki).
13) SŁUŻEWIEC (w. Służewiec).
14) SŁUŻEWIEC NOWY (parc. Służewiec).
15) WILANÓW (w. Wilanów, f. Wilanów, park Marysinek).
16) WOLICA (w. Wolica, f. Wolica, f. Ursynów).
17) ZBARZ (w. Zbarz).
18) ZAWADY (w. Zawady, w. Bartyki, f. Zawady, w. Kępa Nadwilanowska, w. Kępa Nadwiślańska).

GMINA WIĄZOWNA zostaje podzielona na następujące gromady:

1) ALEKSANDRÓW (w. Aleksandrów, kol. Aleksandrów, kol. Różanka, kol. Różyce).
2) BORYSZEW (w. Boryszew, kol. Boryszew, kol. Oresto, kol. Stefanówka).
3) BRZEZINY (f. Dobra Stefanów, f. Renin).
4) DUCHNÓW (w. Duchnów, f. Duchnów, kol. Duchnów, kol. Dziechciniec Duch., w. Golica, kol. Wysokiny).
5) DZIECHCINIEC (w. Dziechciniec, f. Dziechciniec, kol. Dziechciniec).
6) EMÓW (w. Emów).
7) GORASZKA (w. Goraszka, kol. Goraszka).
8) IZABELA (w. Izabela, kol. Izabela, f. Izabela, kol. Bernatówka, kol. Bombartówka).
9) JABŁONNA (w. Jabłonna).
10) KĄCK (w. Kąck, kol. Kąck).
11) KOPKI (w. Kopki).
12) MAJDAN (w. Majdan, f. Majdan, f. Majdanek, w. Domanówka, f. Zamajdan-Olszyny, f. Kośno, f. Zagórze Dwór, kol. Wyraj, kol. Wille Zagórskie, kol. Willa Dworzek, kol. Pensjonat Zagórze, kol. Ziemia Pawlakowa).
13) MALCANÓW (w. Malcanów).
14) MLĄDZ (w. Mlądz, kol. Topolin, kol. Kilińskie, Teklin, kol. Prima, kol. Moje Złotko, kol. Torczynek, kol. Ziemin, kol. Kochowo, kol. Longinówka, kol. Sokół).
15) MICHAŁÓWEK (w. Michałówek, kol. Michałówek, kol. Jakubówek).
16) PĘCLIN (w. Pęclin).
17) RYCICE (w. Rycice, w. Białek, kol. Willa Leśna, kol. Milanówka).
18) ŚWIERK (w. Świerk).
19) WIELGOLAS BRZEZIŃSKI (w. Wielgolas Brzeziński, f. Olszowa).
20) WIELGOLAS DUCHNOWSKI (w. Wielgolas Duchnowski).
21) WÓLKA MLĄDZKA (w. Wólka Mlądzka, kol. Szczepanów, kol. Jakubówek, kol. Teresin).
22) WIĄZOWNA KOŚCIELNA (w. Wiązowna, w. Wiązowna Poduchowna, w. Annopol, kol. Brzezinki A., kol. Brzezinki B., f. Gródek, kol. Płachta, kol. Piekło, kol. Wisznica, kol. Goła Łąka).
23) WIĄZOWA (f. Mieczysławów A., f. Mieczysławów C., kol. Wiązowna B., kol. Mieczysławów B., kol. Wesołówka, w. Wiązowna C.).
24) ZAKRĘT (w. Zakręt, kol. Zakręt, kol. Chabrówka, w. Janówek, kol. Zakręt).
25) ZAMLĄDZ (kol. Zamlądz-żabianka, kol. Chaskielówka-Frymet., kol. Konstantynów, f. Konstantynów).
26) ŻANĘCIN (w. żanęcin, kol. Dziechciniec żanęcin, kol. Rycin żanęcin, kol. Rudka Szymanówka, kol. Rudka Młynarska, kol. Rudka Karczemna).

GMINA ZABORÓW zostaje podzielona na następujące gromady:

1) BUDA (w. Buda, os. Królewszczyzna, f. Zaborów Leśny).
2) FELIKSÓW (w. Feliksów, kol. Bolesławów, os. Kujawianka, kol. Ludwików).
3) HORNÓWEK (w. Hornówek, f. Jakubów B).
4) IZABELIN (os. Izabelin).
5) LIPKÓW (w. Lipków, f. Lipków).
6) ŁAWY (w. Ławy).
7) MARJEW (w. Marjew).
8) SIERAKÓW (w. Sieraków, leśn. Sieraków, f. Jakubów A., w. Pociecha).
9) TRUSKAW (w. Truskaw, f. Truskaw).
10) WĄSY (w. Wąsy).
11) WIKTORÓW (w. Wiktorów, f. Rybno).
12) WÓLKA (w. Wólka).
13) WYGLĘDY (w. Wyględy).
14) ZABORÓW (w. Zaborów, f. Zaborów, os. Janin, f. Szczawin).
15) ZABORÓWEK (w. Zaborówek, f. Zaborówek).

GMINA ZAGÓŹDŹ zostaje podzielona na następujące gromady:

1) BORKÓW (w. Borków, kol. Borków).
2) BŁOTA (w. Błota, kol. Błota, f. Błota, kol. letn. Zatrzebie).
3) DĘBINKA (os. Dębinka, letn. Świdry Małe, f. Świdry Małe, os. Cieślinek, kol. Dworek, letn. wille Emiljanów, w. Urzecze, Tow. Falenica).
4) JULJANÓW (w. Juljanów, w. Karolew, w. Skrzypki, w. Falenica Stara).

Podział gminy na gromady wiejskie (Warszawski Dziennik Urzędowy, 1933, nr 14, poz. 136) – gmina Zaborów

18) OBÓRKI (w. Habdzinek, w. Obórki).
19) OBORY (maj. Obory).
20) OKRZESZYN (w. Okrzeszyn).
21) OPACZ (w. Opacz).
22) OBORY CEGIELNIA (f. Marynin, os. Obory Cegielnia).
23) PIASKI (kol. Cieszynek, f. Imielin, w. Piaski, kol. Szkoła).
24) SŁOMCZYN (f. Łyczyn, w. Słomczyn).

GMINA KARCZEW zostaje podzielona na następujące gromady:

1) BRZEZINKA (w. Brzezinka, w. Batorówka, w. Dąbrowa, os. Kozłówka).
2) CELESTYNÓW (w. Celestynów, kol. Grabina, kol. Górki Człekowskie, f. Radzin, kol. Rochówka).
3) DĄBRÓWKA (w. Dąbrówka).
4) GLINA (w. Glina, f. Glina).
5) GLINKI (w. Glinki, w. Juljanów, os. Juljanów A., w. Kępa Gliniecka, w. Kępa Pijarska).
6) JANÓW (w. Janów, w. Kolonje Otwockie, w. Wola Sobiekurska).
7) KARCZEW (f. Anielin, os. Karczew, f. Pogorzel).
8) KĘPA NADBRZESKA (w. Kępa Nadbrzeska, T-wo Błońskie).
9) LASEK (w. Lasek, f. Skarbonka, os. Strzępki, os. Sitkówek).
10) ŁUKÓWIEC (w. Łukówiec).
11) NADBRZEŻ (w. Kępa Rybacka, w. Nadbrzeż, i w. T-wo Wodokty).
12) OTWOCK WIELKI (w. Otwock Wielki, f. Otwock Wielki, w. Wygoda).
13) OSTROWIEC (os. T-wo Maksymiljanów A., os. T-wo Ostrowiec, w. Ostrowiec, os. T-wo Podgórze, w. Rosłonki).
14) OTWOCK MAŁY (w. Otwock Mały).
15) PRZEWÓZ (w. Przewóz).
16) POGORZEL (f. Okoły, w. Pogorzel, f. Samuszyn).
17) PIOTROWICE (w. Piotrowice, w. Urzecze).
18) SOBIEKURSK (os. Maksymiljanów, w. Sobiekursk, f. Sobiekursk).
19) ŚWIDRY WIELKIE (w. Świdry Wielkie).
20) TABOR (w. Tabor, w. Tabor - Warszówek, w. Tabor Zaiski, w. Tabor-Karpiska, w. Tabor-Kąty, w. Tabor-Podbiel, w. Tabor-Ponurzyca, w. Tabor-Regut, w. Tabor Sabinki, w. Tabor-Jaźwiny, w. Tabor - Leśniczówka).
21) WŁADYSŁAWÓW (f. Glinki, w. Władysławów).

GMINA LEGJONOWO (obszar stanowi jedną miejscowość — Legjonowo).

GMINA MARKI zostaje podzielona na następujące gromady:

1) DREWNICA (kol. Drewnica, kol. szpitalna Drewnica, Nadleśnictwo Drewnica, Osiedle Drewnica, w. Drewnica).
2) MARKI (w. Marki).
3) PUSTELNIK (kol. Czerwony Dwór, kol. Halberówka, kol. Henryków, kol. Osinki, kol. Piotrówka, kol. Pustelnik, kol. Pustelnik D. kol. Rogaczówka, kol. Rościszewo, kol. Zieleniec).
4) SIWKI (w. Siwki).
5) STRUGA (kol. Czarna Struga, w. Pustelnik Struga, kol. Struga).
6) ZĄBKI (Miasto Ogród Ząbki osiedle, Nowe parcele Ząbki, w. Ząbki-Szwaby, w. Ząbki).
7) ZIELONKA (kol. Horowa Góra, kol. Nowa Zielonka, f. Nutka-Zielonka, kol. Podlesie, kol. Zielonka Bankowa, kol. Zielonka Letnisko i Poligon Wojskowy).

GMINA MŁOCINY zostaje podzielona na następujące gromady:

1) BURAKÓW (w. Buraków, w. Prochownia).
2) DĄBROWA (os. Aleksandrówka Raj, w. Dąbrowa, w. Dąbrowa Łomianki, os. Helenówek B., os. Karlinek, kol. Podlesie Nr. 1, w. Raj).
3) GAĆ (w. Gać, Florjany, w. Gać, f. Opaleń).
4) GÓRCE (w. Górce Nr. 1, w. Górce Nr. 2).
5) GÓRCE NOWE (kol. Górce, os. Górce Nr. 3, os. Górce lit. A. 37 B., kol. Koło Nr. 30/36, os. Marynin, os. Ulrychów).
6) KIEŁPIN (w. Kiełpin).
7) KIEŁPIN PODUCHOWNY (w. Kiełpin Poduchowny Major., maj. Kiełpin, w. Kiełpin Poduchowny).
8) KĘPA KIEŁPIŃSKA (w. Kępa Kiełpińska).
9) LASKI (kol. Cichowszczyzna, willa Basieńka, w. Laski, maj. Laski).
10) ŁOMIANKI (kol. Basiówka, w. Łomianki, os. Łomianki A., f. Pawłowo, w. Pawłowo).
11) ŁOMIANKI GÓRNE (kol. Byszówka, w. Łomianki Górne, Łomianki cząstkowe, kol. Łukaszówek, os. Łomianki 45, os. Paulinówka 35, kol. Pszczółki).
12) ŁOMIANKI DOLNE (os. Churinga, os. Hofmanówka, w. Łomianki Dolne, os. Łomianki Nr. 15, os. Łomianki Nr. 10 i 18, willa Leokadziówka, os. Najmanówka).
13) MOŚCISKA (w. Mościska).
14) MŁOCINY (park Budek-Góry Buraków., w. Młociny, willa pałacowa Młociny, os. Młociny Cząstkowe).
15) MIASTO OGRÓD MŁOCINY (Miasto Ogród Młociny, f. Dobra Młociny, kol. Nowa Warszawa, os. Nowa Warszawa, os. Warszawianka Nr. 2).
16) OSIEDLE ŁĄCZNOŚCI (osiedle Łączności).
17) PLACÓWKA (w. Placówka).
18) WAWRZYSZEW STARY (w. Wawrzyszew Stary).
19) WAWRZYSZEW NOWY (f. Wawrzyszew Nowy, w. Wawrzyszew Poduchowny, f. Wawrzyszew Polski, f. Wawrzyszew Parafjalny).
20) WAWRZYSZEW (kol. Cetlin, kol. Chomiczów Nr. 1, kol. Chomiczów Nr. 2, kol. Chomiczów Nr. 3, kol. Lesiew, os. Parysów, w. Wawrzyszew Carski Dar).
21) WÓLKA WĘGLOWA (os. Opalin, w. Wólka Węglowa, maj. Wólka Węglowa).

Podział gminy na gromady wiejskie (Warszawski Dziennik Urzędowy, 1933, nr 14, poz. 136) – gmina Młociny

Lata trzydzieste były duże lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i ograniczały czasem demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny wpłynął na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec", kół Przysposobienia Wojskowego, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. W początku września okolice Izabelina znalazły się pod okupacją niemiecką. W październiku 1939 roku władze niemieckie przeprowadziły podział okupowanej części Polski. Część włączono bezpośrednio w skład III Rzeszy, z reszty utworzono Generalną Gubernię. Obszar współczesnej gminy Izabelin włączono w skład Generalnej Guberni. Granica między GG i III Rzeszą przebiegała o kilkanaście kilometrów i była ściśle strzeżona przez władze niemieckie.

Generalna Gubernia składała się z 4 dystryktów, w tym warszawskiego (*Distrikt Warschau*). W ramach dystryktów powołano powiaty (*Kreise*). Dystrykt warszawski dzielił się na powiaty: garwoliński, grójecki, łowicki, miński, ostrowski, siedlecki, sochaczewski, sokołowsko-węgrowski i warszawski. Granice niektórych powiatów były nieco zmienione w stosunku do przedwojennych. Gminy Młociny, Zaborów i Ożarów należały do powiatu warszawskiego.

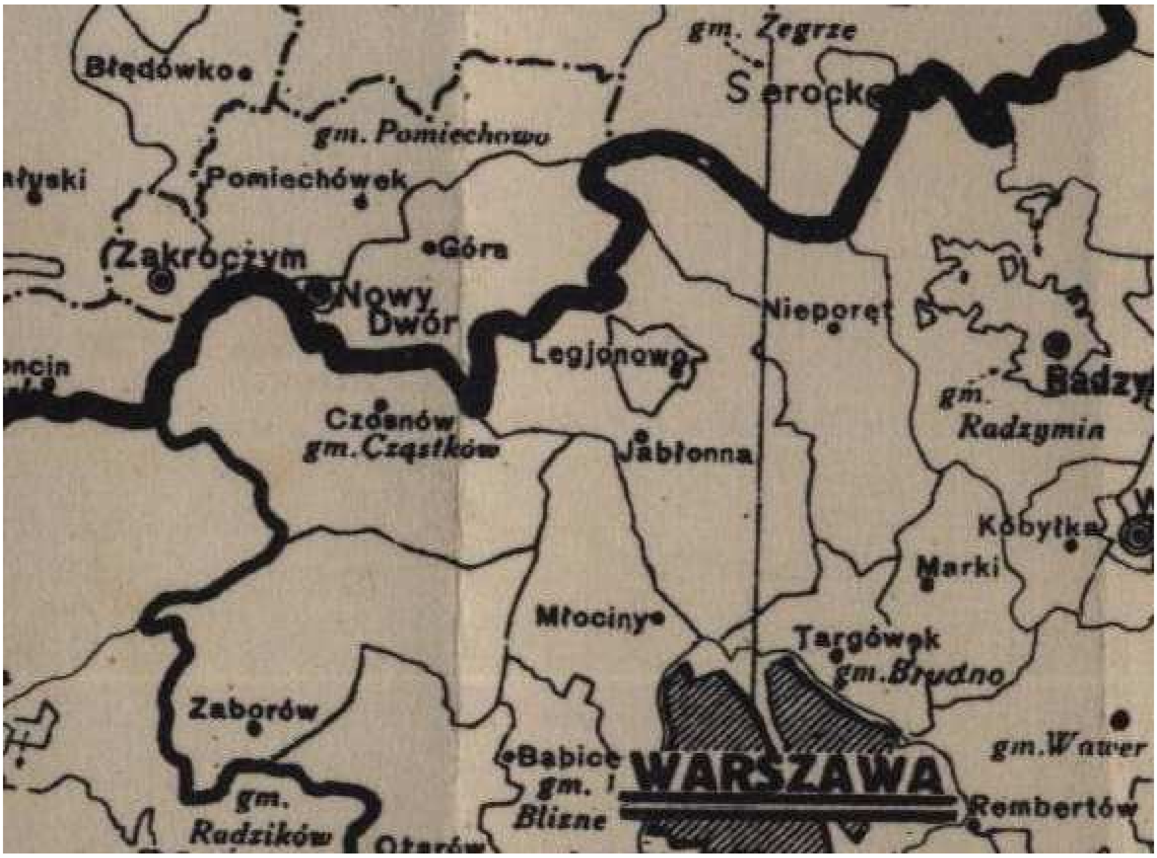
Okupant w dniu 28 listopada 1939 roku wydał zarządzenie „o zarządzie gmin polskich" dla terenów Generalnej Guberni. Gminy stały się odtąd narzędziem władz okupacyjnych. Władze niemieckie zniosły samorząd wiejski. Rozwiązano rady gminne, zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostały tylko organy wykonawcze – wójt i sołtysi oraz urząd gminy z sekretarzem. Niemcy nie mogli zastąpić całego aparatu administracyjnego swoimi ludźmi. Przedwojenni wójtowie i sołtysi najczęściej pozostawali początkowo na swoich stanowiskach. Odsetek Niemców wśród nich był znikomy. Wójtowie i sołtysi stali się funkcjonariuszami niemieckich starostw. Do ich głównych zadań należała organizacja kontyngentów oraz wyznaczanie ludzi do pracy przymusowej. Mieli też obowiązek wskazywania osób współpracujących z podziemiem oraz osób ukrywających się (np. Żydów)[21]. Wójtowie i sołtysi organizowali prace szarwarkowe na rzecz Niemców.

Władze niemieckie zezwoliły na powstanie komisji doradczych przy wójcie, jako organie doradczym. Jednak pełnię odpowiedzialności ponosił wójt. Komisja mogła doradzać w sprawach realizacji zarządzeń niemieckich, dbać o estetykę wsi, organizować pomoc

[21] Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 27.

społeczną. Komisja stanowiła coś w rodzaju „okupacyjnego samorządu". Wielu wójtów, sołtysów i doradców pełniło swoją funkcję z polecenia podziemia[22].

Wójta mianował starosta i zatwierdzał szef okręgu (dystryktu). Starosta miał pełną władzę nad wójtem, kontrolował go i mógł uchylić każdą jego decyzję lub zmienić jego zarządzenie. *Wójtowie i sołtysi mieli obowiązek dokładnego wypełniania poleceń władz okupacyjnych, byli za to osobiście odpowiedzialni. W trudnych warunkach okupacyjnych ludzie ci przyjmowali różne postawy. Niektórzy spośród polskich wójtów i sołtysów starali się łagodzić los swych współrodaków z narażeniem własnego bezpieczeństwa; zdarzały się jednak wypadki kolaboracji*[23].

Fragment mapy Generalnej Guberni z 1942 roku. Widoczna granica między GG i terenami III Rzeszy.

[22] Tamże, s. 28.
[23] Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz,* Lublin 1977, s. 154.

1939 s. 71

6. 12. 39

A II 1

Ogólna administracja
(Prawo Komunalne)

Rozporządzenie

o zarządzie gmin polskich.

Z dnia 28 listopada 1939 r.

Na podstawie § 5 ust. 1 Dekretu Führer'a i Kanclerza Rzeszy Niemieckiej o Administracji okupowanych polskich obszarów z dnia 12 października 1939 r. (Reichsgesetzbl. I S. 2077, Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej I str. 2077) rozporządzam:

§ 1

Zarządem gminy (wsi, miasta, powiatu miejskiego) kieruje burmistrz za pełną i wyłączną odpowiedzialnością, a w razie niemożności wykonania obowiązków przezeń, jego zastępca.

§ 2

Burmistrz zastępuje gminę. Jest on przełożonym wszystkich osób zatrudnionych w służbie gminy. Przyjmuje ich do służby i zwalnia ich.

§ 3

Burmistrz ponosi odpowiedzialność za gminną gospodarkę finansową.

§ 4

Burmistrz ma do pomocy bez uszczerbku jego wyłącznej odpowiedzialności za porządek gminy 5 doradców w miejscowościach do 10.000 mieszkańców, a 10 doradców w miejscowościach ponad 10.000 mieszkańców.

§ 5

Doradców powołuje burmistrz spośród mieszkańców.

§ 6

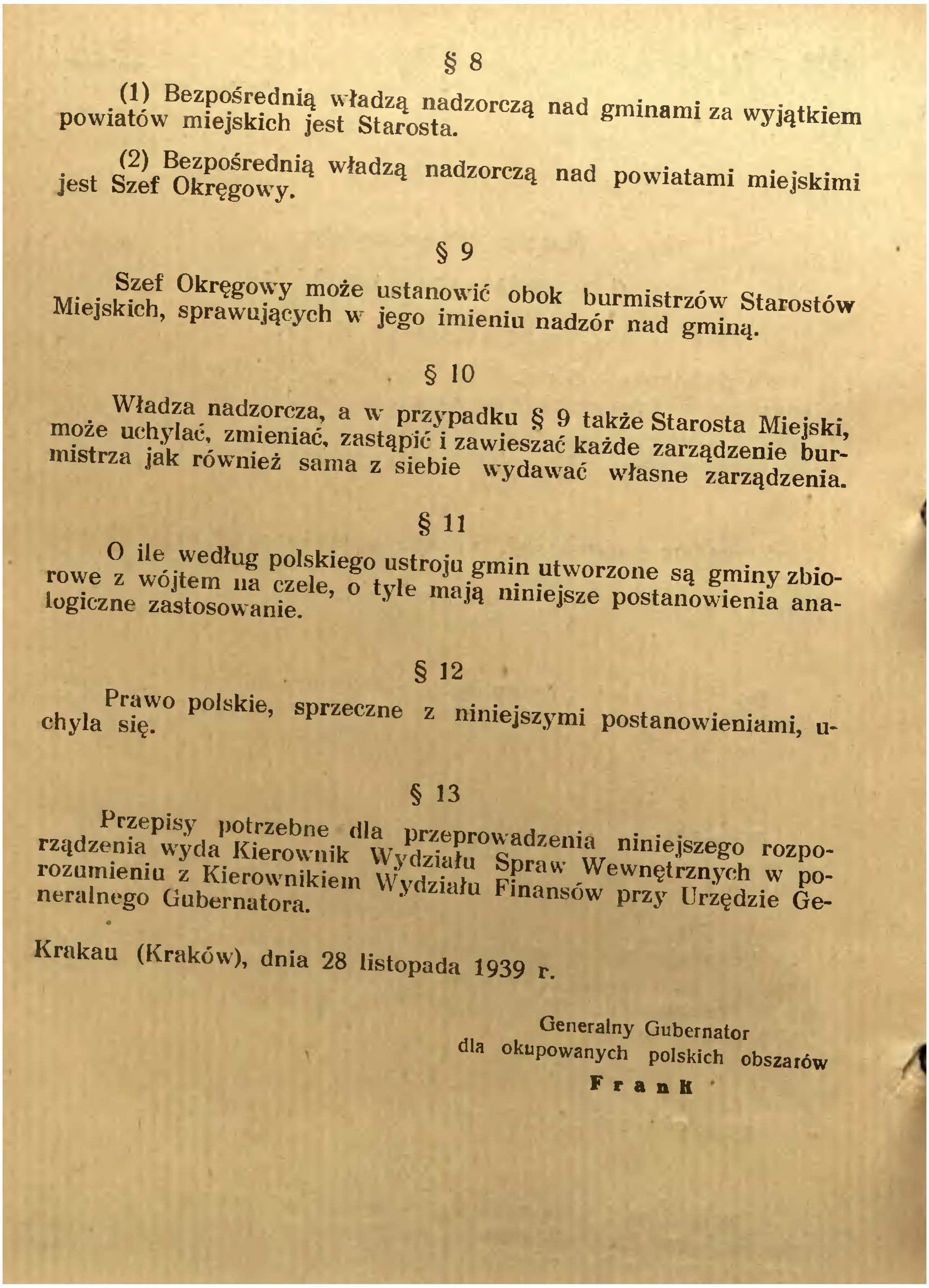
Burmistrza i jego zastępcę powołuje w gminach do 20.000 mieszkańców Szef Okręgowy na przedstawienie przez Starostę, w miejscowościach ponad 20.000 mieszkańców Generalny Gubernator.

§ 7

Burmistrz ma być przynależnym do przeważającej w gminie grupy ludowej.

1

Rozporządzenie o zarządzie gmin Polskich z 1939 roku

§ 8

(1) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad gminami za wyjątkiem powiatów miejskich jest Starosta.

(2) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad powiatami miejskimi jest Szef Okręgowy.

§ 9

Szef Okręgowy może ustanowić obok burmistrzów Starostów Miejskich, sprawujących w jego imieniu nadzór nad gminą.

§ 10

Władza nadzorcza, a w przypadku § 9 także Starosta Miejski, może uchylać, zmieniać, zastąpić i zawieszać każde zarządzenie burmistrza jak również sama z siebie wydawać własne zarządzenia.

§ 11

O ile według polskiego ustroju gmin utworzone są gminy zbiorowe z wójtem na czele, o tyle mają niniejsze postanowienia analogiczne zastosowanie.

§ 12

Prawo polskie, sprzeczne z niniejszymi postanowieniami, uchyla się.

§ 13

Przepisy potrzebne dla przeprowadzenia niniejszego rozporządzenia wyda Kierownik Wydziału Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Kierownikiem Wydziału Finansów przy Urzędzie Generalnego Gubernatora.

Krakau (Kraków), dnia 28 listopada 1939 r.

Generalny Gubernator
dla okupowanych polskich obszarów
Frank

Rozporządzenie o zarządzie gmin Polskich z 1939 roku

Urząd gminy bywał celem ataków partyzanckich. Niszczono akta kontyngentowe oraz zwykłe akta gminne.

Obok oficjalnych struktur władz gminnych wyznaczanych i kontrolowanych przez Niemców istniały też struktury polskiego państwa podziemnego. Każda gmina w ówczesnej Polsce miała podziemnego, konspiracyjnego wójta.

W czasie wojny rozbudowano urząd gminy, aby zapewnić sprawny pobór podatków i kontyngentów. Co tydzień każdy sołtys musiał stawić się w urzędzie gminy i wysłuchać kilkunastu zarządzeń w sprawie kontyngentów, podwód, podatków, bezpieczeństwa i wielu innych spraw. Zarządzenia były na przykład takie: *Zwracać uwagę, aby wałęsających się osobników zatrzymywać i meldować na posterunku, w rowach przydrożnych krów paść nie wolno, ogłoszono sołtysom, aby kontyngent jaj traktowali podobnie jak inne kontyngenty, zakaz korzystania z rozrywek i zabaw niebezpiecznych (huśtawki). Wszelkie tego rodzaju przyrządy należy natychmiast zlikwidować, w przeciwnym razie posiadania na swoim terenie huśtawek będą surowo karani*. Sołtysi musieli zwracać uwagę na zaciemnienie mieszkań każdej nocy oraz wyznaczać warty nocne. Sołtysi przekazywali zarządzenia ludności i organizowali skup żywności. Prowadzili kartoteki kontyngentowe. Kontyngenty były bardzo rozmaite, objęto nimi prawie wszystkie rodzaje produkcji rolniczej. Władze niemieckie ściągały kontyngenty: zbożowy, drobiarski, mięsny, warzywny, mleczny, ziemniaczany, słomy, miodu, jaj, buraka cukrowego, lnu, konopi. Oprócz tego zbierano także podatki. Każde gospodarstwo było dokładnie wymierzone i oszacowane pod względem dochodów. We wsiach wyznaczono tak zwanych „bańkowych” zbierających bańki z mlekiem od gospodarzy. Za niedostarczenie mleka na czas groziła grzywna oraz rekwizycja krowy.

Jak można sobie wyobrazić, zorganizowanie poboru tylu różnych produktów rolniczych nie było łatwe. Ludność miała poważne opóźnienia w oddawaniu kontyngentów. Sołtysi na każdej odprawie byli ponaglani do terminowego rozliczania kontyngentów i podatków. Dla tych, którzy opóźniali się w oddawaniu kontyngentów, powstał doraźny sąd gminny, ogłoszenia w tej sprawie rozklejano w gminie. Oprócz sądów były też inne sposoby dyscyplinowania opornych. Stosowano kary zbiorowe. Na przykład gromady wiejskie, które nie oddały 100% kontyngentów, nie miały prawa przemiału zboża w młynach.

GMINNE RADY NARODOWE ZABORÓW, OŻARÓW i MŁOCINY (ŁOMIANKI)

W styczniu 1945 roku obszar Mazowsza został zajęty przez Armię Czerwoną. Niemiecka administracja szybko opuściła te teren.

Początkowo władzę przejmowali przedstawiciele delegatury Rządu na Kraj, bowiem legalnym rządem był Rząd Londyński, który w każdej gminie miał swojego przedstawiciela. Tymczasem w Lublinie powstał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działający pod osłoną ZSRR. To właśnie przedstawiciele tego komitetu, przy pomocy wojsk radzieckich, przejmowali faktyczną władzę w terenie. W każdej gminie, opanowanej przez Sowietów, ustanowiono komendanta wojennego, który bardzo szybko odsunął od władzy prawowitych przedstawicieli. Sprzyjało temu skoncentrowanie dużych grup wojsk radzieckich. Po kilku tygodniach od wejścia Rosjan tworzono na nowo urząd gminy na czele z wójtem. Byli to z reguły ludzie z autorytetem tolerowani przez wojska radzieckie. Wraz z wejściem Sowietów ustalono obowiązkowe kontyngenty na rzecz Armii Czerwonej i wojsk polskich. Miały one podobny wymiar jak te z czasów wojny, zwano je „świadczeniami rzeczowymi". Z czasem je obniżano aż do zniesienia w 1947 roku.

W pierwszym okresie po wyzwoleniu opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. Ustanowiony przez Sowietów PKWN w Lublinie wydawał dekrety w sprawach organizacja obszaru kraju wyzwolonego z pod okupacji niemieckiej. Dnia 21 sierpnia 1944 roku dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały na województwa, gminy i gromady. [24] Powiat warszawski z gminami Ożarów, Młociny, Zaborów powrócił w skład województwa warszawskiego.

[24] Tamże, s. 159.

22

U S T A W A

z dnia 11 września 1944 r.

o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

Z ofiarnej walki ludu polskiego,
z krwi patriotów, przelanej ku chwale Ojczyzny,
z bohaterskiego znoju żołnierzy Wolności,
z ducha braterskiej więzi Słowian w walce
z dziczą germańską,

powstaje znów do życia Wolna i Niepodległa Polska.

My, członkowie Krajowej Rady Narodowej, zgromadzeni na uwolnionej Ziemi Polskiej, pomni obowiązku wobec Narodu, z którego woli zjednoczyliśmy się do czynu i walki, wierni zasadom Manifestu Lipcowego, postanawiamy:

R o z d z i a ł I.

Powołanie rad narodowych.

Art. 1. Do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu w myśl zasad konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., jako tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe na oswobodzonych od okupanta terenach Rzeczypospolitej Polskiej, działają rady narodowe.

Art. 2. 1. Struktura hierarchiczna rad narodowych jest następująca:

a) Krajowa Rada Narodowa,
b) wojewódzkie rady narodowe,
c) powiatowe rady narodowe,
d) miejskie rady narodowe,
e) gminne rady narodowe.

2. Zakres działalności terytorialnej rad narodowych wskazanych w § 1 punkty b—e, opiera się na podziale administracyjnym Rzeczypospolitej Polskiej z tym, że Rady Narodowe miast Warszawy i Łodzi posiadają uprawnienia wojewódzkich rad narodowych, miejskie rady narodowe miast wydzielonych posiadają uprawnienia powiatowych rad narodowych, zaś miejskie rady narodowe miast nie wydzielonych — uprawnienia gminnych rad narodowych.

R o z d z i a ł II.

Skład rad narodowych.

Art. 3. Udział w tworzeniu rad narodowych biorą wszystkie organizacje i zrzeszenia

Fragment dekretu o radach narodowych z 11 września 1944 roku (Dz. U. 1944, nr 5, poz. 22)

Władze PKWN-u wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań Rad Narodowych. [25]

Miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku. Rady narodowe stanowiły „uspołecznioną formę sprawowania administracji". Była to instytucja nieznana w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku. Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów stanowiły organy władzy

[25] Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22

państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych były prezydia rad narodowych złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie prezydia rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie zbierając się na sesjach.

Gminne rady narodowe składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, „reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi". W skład gminnej rady narodowej wchodzili odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojskowości, nauki i pracy społecznej.

W praktyce członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach" rad zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych na mocy uchwały gminnej rady. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany" radnych miała miejsce w 1948 roku.

Gminne rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów wybierał zarząd gminny, jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór wójta i podwójciego podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydia rad narodowych spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników – referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo małe i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

Tabl. 3. Miasta. Gminy wiejskie (c. d.).

Miasta Gminy wiejskie	Ludność ogółem	mężczyźni	kobiety	w wieku lat poniżej 18	18-59	60 i więcej
Pow. Przasnysz (dok.) — *County Przasnysz (concl.)*						
Duczymin	2708	1287	1421	1206	1298	204
Dzierzgowo	6628	3227	3401	2713	3383	532
Janowo	2123	1023	1100	930	1037	156
Jednorożec	7430	3539	3891	3304	3644	482
Karwacz	8229	3943	4286	4124	3512	593
Krzynowłoga Mała	4285	2020	2265	1851	2106	328
Krzynowłoga Wielka	4908	2353	2555	2071	2449	388
Zaręby	4811	2325	2486	2158	2358	295
Pow. Pułtusk — *County Pultusk*						
Miasta						
Nasielsk	4028	1862	2166	1585	2095	348
Pułtusk	8787	3818	4969	3250	4801	736
Serock	2123	951	1172	827	1112	184
Wyszków	5021	2282	2739	1932	2664	425
Gminy wiejskie						
Gołębie	8529	4057	4472	3452	4420	657
Gzowo	4461	2196	2265	1720	2374	367
Kleszewo	3267	1590	1677	1166	1836	265
Kozłowo	5663	2698	2965	2222	2968	473
Nasielsk	9351	4491	4860	3701	4917	733
Obryte	9280	4352	4928	3918	4695	667
Somianka	9635	4595	5040	4382	4606	647
Winnica	4382	2111	2271	1658	2325	399
Wyszków	7263	3448	3815	3140	3643	480
Zatory	5921	2825	3096	2463	3024	434
Zegrze	5388	2590	2798	2093	2909	386
Pow. Radzymin — *County Radzymin*						
Miasta						
Radzymin	4356	1889	2467	1600	2397	359
Wołomin	8296	3459	4837	2669	4766	861
Gminy wiejskie						
Jadów	7400	3455	3945	3022	3821	557
Kamieńczyk	4377	2025	2352	1615	2368	394
Klembów	4639	2164	2475	1889	2428	322
Kobyłka	5261	2321	2940	1985	2906	370
Małopole	6674	3172	3502	2932	3374	368
Międzyleś	6278	3017	3261	2879	3045	354
Radzymin	6784	3199	3585	2802	3564	418
Ręczaje	5956	2805	3151	2424	3100	432
Strachówka	6137	2981	3156	2635	3042	460
Tłuszcz	7718	3558	4160	3214	4002	502
Zabrodzie	5783	2760	3023	2544	2894	345
Pow. Sierpc — *County Sierpc*						
Miasta						
Raciąż	3704	1699	2005	1362	1942	400
Sierpc	9282	4146	5136	3491	5148	643
Żuromin	2235	998	1237	850	1189	196
Gminy wiejskie						
Białyszewo	5228	2426	2802	2200	2638	390
Bieżuń	7571	3618	3953	3152	3876	543
Borkowo	4363	2057	2306	1808	2243	312
Gójsk	4342	2023	2319	2026	2069	247
Gradzanowo	4194	2001	2193	1909	2014	271
Gutkowo	4695	2225	2470	1973	2354	368
Kosemin	5027	2376	2651	2176	2506	345
Koziebrody	4768	2287	2481	2021	2406	341
Lisewo	7103	3332	3771	2930	3611	562
Raciąż	3895	1820	2075	1623	1976	296
Rościszewo	5619	2707	2912	2441	2785	393
Stawiszyn	3239	1592	1647	1403	1627	209
Żuromin	5113	2439	2674	2300	2444	369
Pow. Sochaczew — *County Sochaczew*						
Miasto						
Sochaczew	10116	4482	5634	3519	5681	916
Gminy wiejskie						
Chodaków	10534	4961	5573	4100	5546	888
Głusk	4659	2134	2525	1862	2368	429
Iłów	7427	3454	3973	3012	3720	695
Kampinos	5739	2607	3132	2371	2815	553
Kozłów Biskupi	6778	3245	3533	2610	3553	615
Łazy	4016	1898	2118	1650	1993	373
Młodzieszyn	5191	2416	2775	2036	2620	535
Rybno	6502	3130	3372	2421	3436	645
Szymanów	8651	4163	4488	3152	4708	791
Tułowice	2633	1207	1426	1037	1317	279
Pow. Sokołów — *County Sokołów*						
Miasto						
Sokołów	7515	3290	4225	2812	4031	672
Gminy wiejskie						
Chruszczówka	5295	2552	2743	2154	2701	440
Grochów	3111	1405	1706	1183	1647	281
Jabłonna	7746	3676	4070	2809	4159	778
Korczew	6103	2824	3279	2422	3077	604
Kossów	7900	3754	4146	3081	4134	685
Kowiesy	3479	1621	1858	1356	1839	284
Kudelczyn	4004	1895	2109	1612	2054	338
Olszew	3182	1505	1677	1217	1612	353
Repki	6008	2865	3143	2263	3204	541
Sabnie	5972	2824	3148	2241	3156	575
Sterdyń	10523	4942	5581	3924	5550	1049
Wyrozęby	4761	2316	2445	1828	2521	412
Pow. Warszawa — *County Warszawa*						
Miasta						
Nowy Dwór	5046	2161	2885	1811	2847	388
Otwock	12592	5343	7249	4459	7216	917
Piaseczno	6579	2774	3805	2154	3880	545
Pruszków	25096	10851	14245	6831	15765	2500
Rembertów	13842	5610	8232	4355	8396	1091
Włochy	18105	7286	10819	5296	11012	1797
Zakroczym	3358	1473	1885	1198	1843	317
Gminy wiejskie						
Blizne	13499	5808	7691	4439	7993	1067
Bródno	10209	4582	5627	3601	5857	751
Cząstków	6917	3235	3682	2703	3701	513
Falenica Letnisko	17460	7301	10159	6189	9632	1639
Falenty	7725	3597	4128	2752	4407	566
Góra	4243	1997	2246	1582	2338	323
Jabłonna	13461	5982	7479	4842	7560	1059
Jeziorna	8020	3660	4360	2659	4610	751
Karczew	9794	4587	5207	3788	5266	740
Legionowo	7414	3076	4338	2382	4390	642
Marki	15580	6663	8917	5651	8602	1327
Młociny	13678	6078	7600	5102	7614	962
Nieporęt	3872	1837	2035	1592	2085	195
Nowo-Iwiczna	4810	2113	2697	1672	2722	416
Okęcie	14944	6709	8235	5045	8967	932
Okuniew	5733	2652	3081	2248	3039	446
Ożarów	9378	4271	5107	3513	5165	700
Piastów	8166	3449	4717	2434	4905	827
Pomiechowo	6740	3030	3710	2441	3716	583
Skolimów-Konstancin	4950	1936	3014	1496	2845	609
Skorosze	8815	3772	5043	2651	5409	755
Sulejówek	7396	3074	4322	2394	4199	803

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku – gmina Młociny liczyła 13 678 mieszkańców, gmina Ożarów 9 378 mieszkańców (*Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 26)

GMINY 27

Tabl. 3. Miasta. Gminy wiejskie (c. d.).

Miasta Gminy wiejskie Komisariaty M. O. Obwody statystyczne	Ludność ogółem	mężczyźni	kobiety	w wieku lat poniżej 18	18-59	60 i więcej
Pow. Warszawa (dok.) — *County Warszawa (concl.)*						
Wawer	17960	7358	10602	6036	10401	1523
Wiązowna	6802	3222	3580	2768	3423	611
Wilanów	10172	4623	5549	3405	5906	861
Zaborów	4412	2001	2411	1782	2239	391

Miasta Komisariaty M. O. Obwódy statystyczne	Ludność ogółem	mężczyźni	kobiety	w wieku lat poniżej 18	18-59	60 i więcej
Miasto Łódź (dok.) — *Łódź city (concl.)*						
Komisariat VII	40892	17138	23754	9117	27950	3825
Obwód stat. 1	10427	4211	6216	2291	7203	933
,, ,, 2	9186	4013	5173	1975	6405	806
,, ,, 3	7509	3029	4480	1709	5056	744
,, ,, 4	6167	2581	3586	1422	4098	647
,, ,, 5	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku – gmina Zaborów liczyła 4 412 mieszkańców. (*Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 27)

Tuż po wojnie praca urzędników gminnych była bardzo trudna. Wszystko za sprawą podziemia niepodległościowego, które walczyło z władzą komunistyczną. Nowa władza nie cieszyła się poparciem ogółu ludności. Powszechnie odbierano ją jako narzuconą przy pomocy Armii Czerwonej. Świadczyły o tym prawdziwe wyniki referendum z 1946 roku (słynne hasło 3 razy „tak") oraz wyborów ze stycznia 1947 roku. Masowe fałszerstwa spowodowały przejęcie pełni władzy przez komunistów.

Typowe dla tego pierwszego okresu powojennego była słaba frekwencja na sesjach gminnych rad narodowych. Zapewne nie wszyscy chcieli uczestniczyć we władzach ustanowionych przez komunistów, dodatkowo w tym czasie uczestniczenie we władzach gminnych mogło spowodować pobicie przez siły niepodległościowe. Wymierzanie publicznie kar cielesnych, było standardową karą dla zwolenników nowej władzy. Często zdarzało się, że niektórzy członkowie władz gminnych wyjeżdżali na Ziemie Zachodnie porzucając często ważne funkcje we władzach lokalnych.

Ówczesny samorząd gminny zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, pożyczek, dotacji Skarbu Państwa oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Gromady wiejskie w okresie powojennym działały w oparciu o dawne rozwiązania prawne. Nadal istniało zebranie gromadzkie na czele z sołtysem i radą gromadzką. Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły, bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku formalnie nadal działał samorząd gminny, jednak gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. (...) W systemie rad

narodowych dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następowała biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.[26]

Samorząd gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej* [27]zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydia, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych*[28]. Rady narodowe wybierano w wyborach powszechnych przez miejscową ludność[29]. Pierwsze wybory przeprowadzono jednak dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe oraz prezydia – organ kolegialny. Już wcześniej obniżano rolę wójta i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości *sanacyjnej Polski*. Prezydia zbierały się na sesjach podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy gminy pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodzili odtąd w skład prezydium.

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom, od czasu wejścia przepisów z 1950 roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

Do początków 1952 roku gminy: Ożarów, Blizne, Zaborów i Młociny funkcjonowały w powiecie warszawskim (warto odnotować, że w 1951 roku gmina Młociny została zmieniona na gminę Łomianki). Gminy nadal dzieliły się na gromady wiejskie (ale bez uprawnień samorządowych). Podział na gromady z 1933 nadal funkcjonował.

Powyższy stan prawny trwał od czasów 1867 roku (z przerwami w czasie wojen światowych). W roku 1952 nastąpiły duże zmiany. Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 maja 1952 roku utworzono gminę Izabelin. W skład gminy weszły gromady: Izabelin, Koczargi Stare, Stanisławów wyłączone z gminy Ożarów, gromada Klaudyn wyłączona z gminy Blizne, gromady: Laski i Mościska, wyłączone z gminy Łomianki oraz gromady: Hornówek, Izabelin B[30], Lipków, Sieraków i Truskaw wyłączone z gminy Zaborów. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 lipca 1952 roku.[31]

Z tą samą datą (od 1 lipca 1952) zniesiono powiat warszawski[32] i utworzono powiaty: piaseczyński, pruszkowski, nowodworski i miejsko – uzdrowiskowy Otwock. W skład

---

[26] Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.
[27] Dziennik Ustaw, 1950, nr 14, poz. 130.
[28] Kallas M., *Historia Ustroju Polski,* Warszawa 2001, s. 396.
[29] Tamże.
[30] Być może jest to błąd ustawodawcy. Według map w skład gminy Zaborów wchodził obszar zwany Izabelinem C.
[31] Dz. U. 1952 nr 26 poz. 180.
[32] Powiat warszawski funkcjonował nie przerwanie przynajmniej od XVI wieku.

nowoutworzonego powiatu pruszkowskiego weszła także nowo powołana gmina Izabelin.[33]

Dokonano także nowego podziału na gromady wiejskie. Według z 1952 roku gmina Izabelin składała się z następujących gromad: Hornówek, Izabelin, Izabelin B, Klaudyn, Koczargi Stare, Laski, Lipków, Mościska, Sieraków, Stanisławów, Truskaw.[34]

Powyższe rozwiązania prawne nie przetrwały zbyt długo. Nowo powołana Gmina Izabelin funkcjonowała w ramach nowo powołanego powiatu pruszkowskiego zaledwie dwa lata. W tym czasie brakowało samorządu i zapewne nie wytworzyła się silna więź tworząca wspólnotę gminy Izabelin, jednak tradycja Izabelina, jako gminnego ośrodka administracyjnego była ważnym atutem w następnych latach.

[33] Dz. U. 1952 nr 27 poz. 185.
[34] Wykaz Gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej według stanu z dnia 1 VII 1952 r., PRL, GUS, Warszawa s. 29.

180

ROZPORZĄDZENIE PREZESA RADY MINISTRÓW

z dnia 3 maja 1952 r.

w sprawie utworzenia, zmiany granic, siedzib i nazw niektórych gmin w powiecie warszawskim, województwie warszawskim.

Na podstawie art. 4 ustawy z dnia 4 lutego 1950 r. o dokonywaniu zmian podziału administracyjnego Państwa (Dz. U. R. P. Nr 6, poz. 48) zarządza się, co następuje:

§ 1. W powiecie warszawskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gminy:

1) gminę Celestynów z siedzibą gminnej rady narodowej w Celestynowie; w skład tej gminy wchodzą gromady: Celestynów, Dąbrówka, Glina, Lasek, Pogorzel i Tabor, które wyłącza się z gminy Karczew;
2) gminę Ostrowiec z siedzibą gminnej rady narodowej w Ostrowcu; w skład tej gminy wchodzą gromady: Brzezinka, Glinki, Janów, Kępa Nadbrzeska, Łukówiec, Nadbrzeż, Ostrowiec, Otwock Mały, Otwock Wielki, Piotrowice, Sobiekursk, Władysławów i Wygoda, które wyłącza się z gminy Karczew;
3) gminę Halinów z siedzibą gminnej rady narodowej w Halinowie; w skład tej gminy wchodzą gromady: Brzeziny, Wielgolas Brzeziński i Wielgolas Duchnowski, które wyłącza się z gminy Wiązowna, oraz gromady: Cisie, Desno, Długa Kościelna, Grabina, Halinów, Hipolitów, Józefin, Kazimierów, Konik Nowy, Konik Stary, Królewskie Bagno, Krzewina i Żwirówka, które wyłącza się z gminy Okuniew;
4) gminę Ząbki z siedzibą gminnej rady narodowej w Ząbkach; w skład tej gminy wchodzą gromady: Drewnica i Ząbki, które wyłącza się z gminy Marki;
5) gminę Pustelnik z siedzibą gminnej rady narodowej w Pustelniku; w skład tej gminy wchodzą gromady: Pustelnik i Struga, które wyłącza się z gminy Marki, oraz gromady Augustów, Augustówek, Kąty Grodziskie, Kobiałka, Olesin i Wojdy-Mańki, które wyłącza się z gminy Nieporęt;
6) gminę Skrzeszew z siedzibą gminnej rady narodowej w Skrzeszewie; w skład tej gminy wchodzą gromady: Derlacz, Kałuszyn, Skrzeszew i Topolina, które wyłącza się z gminy Góra, gromady: Komornica, Poddębe i Wieliszew, które wyłącza się z gminy Nieporęt, oraz gromady: Dąbrowa Chotomowska, Łajski, Michałów-Reginów i Stanisławów, które wyłącza się z gminy Jabłonna;
7) gminę Modlin z siedzibą gminnej rady narodowej w Modlinie; w skład tej gminy wchodzą gromady: Bronisławka, Kosewo, Kosewo Cegielnia, Modlin, Modlin Nowy, Modlin Stary, Szczypiorno i Wymysły, które wyłącza się z gminy Pomiechowo;
8) gminę Kazuń z siedzibą gminnej rady narodowej w Kazuniu; w skład tej gminy wchodzą gromady: Augustówek, Cybulice Małe, Cybulice Duże, Czeczotki, Dębina, Dobrzyń, Jesionka, Kazuń Nowy, Kazuń Polski, Sady, Syndykowszczyzna, Wólka Czosnowska, Wrzosówka, Janów-Mikołajówka i Małocice, które wyłącza się z gminy Cząstków;
9) gminę Izabelin z siedzibą gminnej rady narodowej w Izabelinie; w skład tej gminy wchodzą gromady: Izabelin, Koczargi Stare, Stanisławów, które wyłącza się z gminy Ożarów, gromada Klaudyn, którą wyłącza się z gminy Blizne, gromady Laski i Mościska, które wyłącza się z gminy Łomianki, oraz gromady: Hornówek, Izabelin B, Lipków, Sieraków i Truskaw, które wyłącza się z gminy Zaborów;
10) gminę Lesznowola z siedzibą gminnej rady narodowej w Lesznowoli; w skład tej gminy wchodzą gromady: Łazy, Podolszyn, Podolszyn Nowy, Wilczogóra i Zgorzała, które wyłącza się z gminy Falenty, oraz gromady: Janczewice, Jazgarzewszczyzna, Lesznowola, Lesznowola Kolonia, Magdalenka, Mysiadło, Nowa Iwiczna, Nowa Wola i Stara Iwiczna, które wyłącza się z gminy Nowo-Iwiczna;
11) gminę Wesoła z siedzibą gminnej rady narodowej w Wesołej; w skład tej gminy wchodzą gromady: Miłosna Stara, Szkopówka, Wesoła i Zielona Grzybowska, które wyłącza się z gminy Sulejówek, oraz gromada Pohulanka, którą wyłącza się z gminy Wiązowna.

§ 2. W powiecie warszawskim, województwie warszawskim:

1) wyłącza się:
   a) z gminy Marki gromadę Siwki i włącza się ją do gminy Zielonka,
   b) z gminy Okuniew gromadę Długa Szlachecka i włącza się ją do gminy Sulejówek,
   c) z gminy Ożarów gromady Borzęcin Duży, Borzęcin Mały, Topolin, Wierzbin, Wojcieszyn i Zalesie i włącza się je do gminy Zaborów oraz gromady Koczargi Nowe i Zielonki i włącza się je do gminy Blizne,
   d) z gminy Blizne gromady Macierzysz, Piotrkówek Wielki, Bronisze i Jawczyce i włącza się je do gminy Ożarów,
   e) z gminy Karczew gromadę Świdry Wielkie i włącza się ją do gminy Józefów,
   f) z gminy Jabłonna gromady Michałów-Grabina i Szamocin i włącza się je do gminy Nieporęt;
2) znosi się gminę Nowo-Iwiczna, a gromady: Chylice, Chyliczki, Józefosław i Julianów zniesionej gminy Nowo-Iwiczna włącza się do gminy Jeziorna;
3) przenosi się:
   a) siedzibę gminnej rady narodowej gminy Blizne do Babic Starych, a nazwę tej gminy zmienia się na Babice Stare;
   b) siedzibę gminnej rady narodowej gminy Skorosze do Michałowic, a nazwę tej gminy zmienia się na Michałowice;
4) zmienia się:
   a) nazwę gminy Góra na Janówek,
   b) nazwę gminy Pomiechowo na Pomiechówek.

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 lipca 1952 r.

Prezes Rady Ministrów: *J. Cyrankiewicz*

Akt powołania gminy Izabelin (Dz. U. 1952 Nr 26 poz. 180)

W latach 1953-1954 roku rozpoczęto kampanię propagandową informującą o potrzebie zmian w administracji. Władza ludowa miała znaleźć się *bliżej ludu,* a nie tylko w często odległej siedzibie gminy. „Sanacyjny" przeżytek w postaci gmin miał zostać zlikwidowany.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju najniższego szczebla. Dawne granice gmin, ustalone jeszcze w czasach carskich, funkcjonujące w latach II RP, wojny i czasów powojennych miały się zmienić. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi*.

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się zalążkiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, coś na kształt radzieckich kołchozów.

25 września 1954 roku weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.[35] W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne, zdrowotne*. Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała Gromadzka Rada Narodowa z Prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).

Początkowo Gromadzkie Rady Narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10). W praktyce zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwalała budżet (z czego połowa szła na kilkuosobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

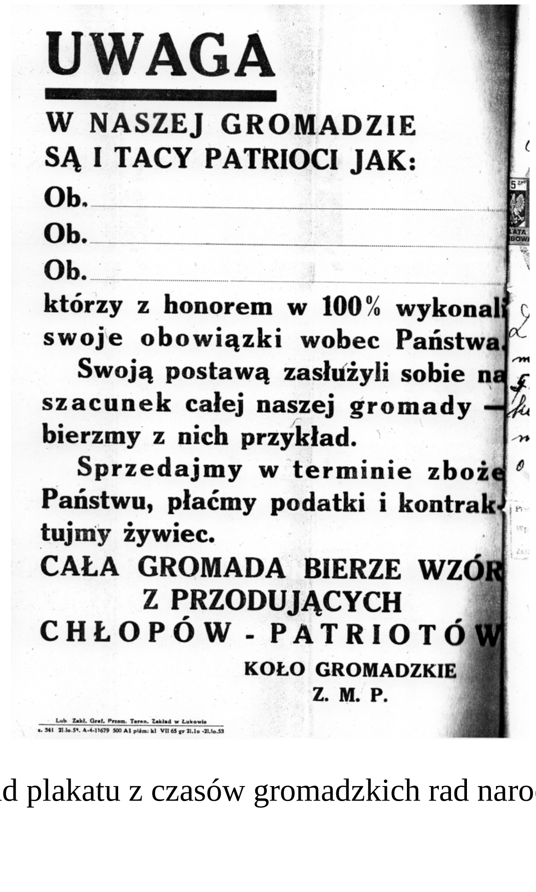
Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady skazując gromady na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii miewali lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów

[35] Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191.

przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. *Pełnomocnik działał w oparciu o wytyczne GRN i był łącznikiem między gromadą a wsią.* Do jego zadań należało organizowanie czynów społecznych, zwoływał zebrania wiejskie, *wpływał na polityczno-społeczne postawy wsi, informował GRN o skargach i postulatach ludności.* Wystawiał świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczył w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie została przez wieś zaakceptowana. Pełnomocnik nie był przez nich wybierany i nie reprezentował wsi. Był po prostu przedstawicielem władzy egzekwującym wykonywanie przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958 zebrania wiejskie nie mogły uchwalać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty[36].

Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześnie lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Według planu akcja żniwna w 1955 roku miała się skończyć 15 sierpnia i do 1 września każda wieś miała odstawić 100% swoich zobowiązań w zbożu. Większość plonów należało oddać za symboliczne pieniądze na rzecz państwa, dopiero nadwyżki można było sprzedać. Za nie wykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopa" na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.

Przykład plakatu z czasów gromadzkich rad narodowych

[36] Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

191

USTAWA

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu:

— włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,

— sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,

— dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Utworzenie gromad.

Art. 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

Art. 2.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191)

W październiku 1956 roku dawny system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych dająca im większe uprawnienia.[37] Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki, bowiem większość z nich była kompletnie nie efektywna. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad nie było żadnej akcji propagandowej, więc ludzie odbierali to z nieufnością. W jednej z gromad radni skarżyli się: *Państwo starało się zbliżyć rolnika do siebie poprzez stworzenie nowy rad, a teraz przy likwidacji wygląda że rolnik jest za blisko, co nie idzie na korzyść.*

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku precyzyjniej sformułowano zakres działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwalała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należały w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek.* Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ

[37] Dz.U. z 1958 nr 5 poz. 16 (teks ujednolicony Dz.. U. z 1975 nr 26 poz. 139

wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało pracę rady narodowej. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodzili w skład prezydium.

Sekretarz gromadzki nie wchodził odtąd w skład prezydium stojąc na czele biura gromadzkiego złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący, jako etatowy pracownik. Wszyscy świadkowie z tamtych czasów opowiadają o pladze alkoholizmu wśród przewodniczących rad narodowych.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Tym wyborom towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzano w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.[38] Przed każdymi wyborami na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie, na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie.

Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi. W każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy. Dodatkowo dochodził problem pijaństwa bardzo rozpowszechnionego w ówczesnej administracji.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa.* Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył w sesjach GRN z głosem doradczym.

Dla wsi polskiej okres po 1956 roku jest często nawet dobrze oceniany przez świadków. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw oraz podatków. Podniesiono ceny skupu. Polepszyło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś „zasypano” nawozami

[38] Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969.

sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić[39]. Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzono Międzykółkowe Bazy Maszynowe mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z zamierzeń kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwiązały. W PGR-ach nadal panował bałagan i marnotrawstwo. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach. Kółka rolnicze i MBM-y wyróżniały się brakiem dbałości o sprzęt rolniczy[40].

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznym problemami.

Jedynymi tolerowanymi partiami politycznymi na wsi była Zjednoczone Stronnictwo Ludowe cieszące się dość dużym poparciem oraz Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ta druga cieszyła się małą popularnością. Nowych członków trudno było pozyskać.

W latach sześćdziesiątych nakłaniano do tworzenia kół gospodyń wiejskich dla kobiet na wsiach. Nazywano je *samorządem wiejskim kobiet.* Te organizacje były często jedynymi organizacjami propagującymi kulturę na wsi i położyły wielkie zasługi w zachowaniu tradycji i kultury ludowej. Integrowały także społeczność wiejską. Podnosiły poziom gospodarstw domowych. Władze państwowe położyły duży nacisk na podniesienie kultury rolnej. Na wsiach odbywały się wykłady wykształconych agronomów i zootechników. Na takie wykłady przybywały nieraz tłumy chętnych. W gromadach w końcu lat sześćdziesiątych powstały gromadzkie służby rolne złożone z agronomów i zootechników często z wyższym wykształceniem.

W tym okresie powstało wiele nowych ochotniczych straży pożarnych (lata 50 i 60 - te). Powstawały oddolnie, spontanicznie. Mimo, że władze im sprzyjały brakowały dla nich pomieszczeń na remizy i sprzętu przeciwpożarowy. Remizy budowano głównie czynem społecznym, co doskonale integrowało społeczność wiejską.

Dużą wagę przykładano do ochrony przeciwpożarowej. Każde gospodarstwo rolne musiało posiadać przygotowane na wypadek pożaru: wiadra, bosaki itp. Sprawdzały to regularnie specjalne komisje.

Zachęcano do czynów społecznych, dzięki którym wiele wsi zyskało utwardzone drogi. Wiele szkół, remiz i innych obiektów powstało właśnie w ten sposób. Był to również czas ogólnopolskiej akcji „Tysiąc Szkół na Tysiąclecie"[41]. Szkoły budowano przy pomocy środków pozyskanych z obowiązkowego Społecznego Funduszu Budowy Szkół.

Nowością było utworzenie Funduszu Gromadzkiego – obowiązkowe składki ludności liczone od przychodowości gospodarstwa. Fundusz nie wchodził w skład budżetu,

[39] Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II*...,s. 270.
[40] Tamże, s. 271.
[41] 1000 lat państwa polskiego.

wykorzystywano go do budowy i remontu dróg gromadzkich. W ten sposób zlikwidowano obowiązki szarwarkowe istniejące od Średniowiecza. Jednak z drugiej strony propagowano czyny społeczne. Wiele wsi uczestniczyło w nich rzeczywiście z dużym zapałem, gdyż była to często jedyna metoda na budowę w danej miejscowości drogi, sklepu czy remizy. Również elektryfikacja wsi przebiegała przy udziale czynów społecznych w pracach niefachowych. Dzięki temu udało się zbudować wiele nowych dróg.

Mimo reform gromady nadal były zbyt małymi jednostkami terytorialnymi. Wiele gromad zależało od siebie nawzajem. Na przykład w jednej z nich była siedziba Gminnej Spółdzielni, która obsługiwała sąsiednie gromady. Podobnie było z lecznicami weterynaryjnymi, POM[42]- ami i innymi. Dodatkowo panowały zbyt słabe warunki gospodarcze. Gromady zmieniły się w jednostki o charakterze administracyjnym. Zajmowały się one wydawaniem zaświadczeń i rozdziałem materiałów budowlanych. Gromady miały niski autorytet wśród ludności. Przewodniczący nie posiadali w większości nawet średniego wykształcenia. W biurze gromadzkim zarabiało się dość niewiele, co sprzyjało zatrudnianiu niekoniecznie kompetentnych osób.

Mimo wszystko lata sześćdziesiąte były okresem stabilizacji na polskiej wsi. Przy braku większości materiałów budowlanych powstało wiele nowych murowanych domów, powoli wkraczała mechanizacja rolnictwa (poprzez rozwój kółek rolniczych), zbudowano wiele szkół oraz budynków użyteczności publicznej, a także dróg. Większość wsi została zelektryfikowana.

Na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie z dnia 5 października 1954 roku utworzono Gromadzkie Rady Narodowe. Na terenach współczesnej gminy Izabelin funkcjonowały:

GROMADZKA RADA NARODOWA IZABELIN 1954-1972

W skład gromady Izabelin z siedzibą GRN w Izabelinie weszły obszary gromad: Hornówek, Izabelin, Izabelin B, Sieraków, Truskaw z gminy Izabelin.[43] Gromada Izabelin została określona jako gromada „wiodąca”. Od 1 stycznia 1960 roku do tej gromady włączono obszar zniesionej sąsiedniej gromady Laski. [44] Gromada Izabelin złożona z miejscowości: Hornówek, Izabelin, Izabelin B, Sieraków, Truskaw, Laski i Mościska funkcjonowała do końca 1972 roku. Jej granice i terytorium szczegółowo obrazuje dołączona do opracowania mapa.

Funkcjonowanie gromady Izabelin w powyższych granicach w latach 1960-1972 wytworzyło więź wspólnoty tego obszaru. Mimo, że w latach 1972-1995 Izabelin nie stanowił żadnego ośrodka administracyjnego to w następnych latach odtworzono gminę Izabelin właśnie w granicach dawnej gromady Izabelin z lat sześćdziesiątych.

---

[42] Państwowy Ośrodek Maszynowy.
[43] Dz. U. WRN w Warszawie 1954 Nr 11 poz. 67.
[44] Dz. U. WRN w Warszawie 1959 Nr 12 poz. 439.

GROMADZKA RADA NARODOWA LASKI 1954-1959

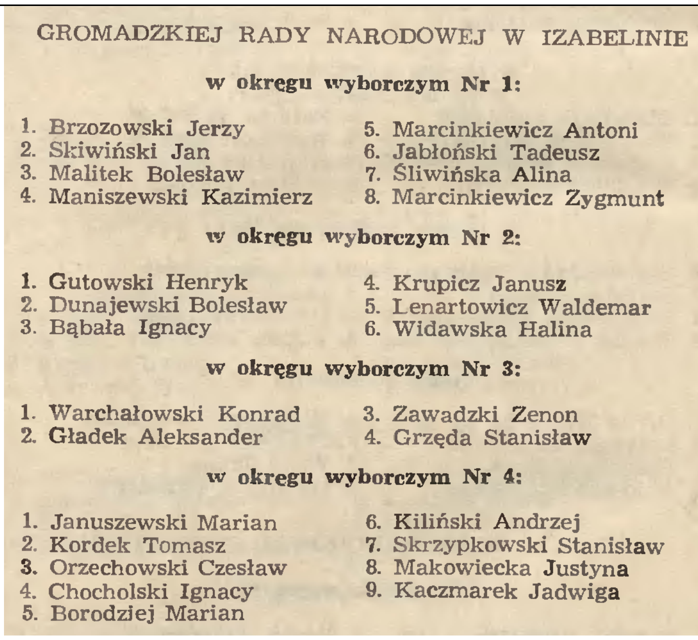
W skład gromady Laski z siedzibą GRN w Laskach weszły obszary gromad: Klaudyn, Laski, Mościska z gminy Izabelin.[45] Wyniki gospodarcze tej gromady nie satysfakcjonowały władz powiatowych. W 1959 roku podjęto uchwałę o rozwiązaniu gromady i podzieleniu jej terytorium między sąsiednie gromady Izabelin i Stare Babice. Z gromady wyłączono obszar wsi: Klaudyn, Klaudyn II i włączono je do gromady Stare Babice.[46] Pozostały obszar gromady włączono do gromady Izabelin.[47]

[45] Dz. U. WRN w Warszawie 1954 Nr 11 poz. 67.
[46] Dz. U. WRN w Warszawie 1959 Nr 12 poz. 438.
[47] Dz. U. WRN w Warszawie 1959 Nr 12 poz. 439.

SPIS RADNYCH GROMADZKICH GROMADY IZABELIN

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961
7. Gromada Izabelin 1. Gutowski Henryk 2. Lewak Władysław 3. Wojciechowska Jadwiga 4. Stasiak Karol 5. Bessert Stanisław 6. Żądło Jakub 7. Staw Stanisław 8. Świątkowski Marian 9. Brudzyńska Maria 10. Kowalczyk Stanisława 11. Kempiński Jan 12. Leszczyński Bolesław 13. Orzechowski Czesław 14. Wasilewska Czesława 15. Aniszewski Czesław 16. Skibiński Jan 17. Dziekański Konstanty 18. Wawrzyniecki Antoni 19. Zych Janina 20. Milej Józef 21. Moczydłowski Wacław 22. Bartosik Piotr	**GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W IZABELINIE** **a) w okręgu wyborczym Nr 1:** 1. Moczydłowski Wacław 2. Wawrzyniecki Antoni 3. Pędrak Lucjan 4. Gromadka Kazimierz 5. Graff Stefan 6. Gzyra Karol 7. Kanarek Maria 8. Gzyra Piotr **b) w okręgu wyborczym Nr 2:** 1. Goławski Jan 2. Mińkiewicz Ryszard 3. Prabudzki Lucjan 4. Walecki Jerzy 5. Gutowski Henryk 6. Siemaszko Alina 7. Krupicz Józef 8. Korzeb Tomasz **c) w okręgu wyborczym Nr 3:** 1. Orzechowski Czesław 2. Malitek Bolesław 3. Orzechowski Władysław 4. Urbański Szczepan **d) w okręgu wyborczym Nr 4:** 1. Staw Stanisław 2. Zawadzki Feliks 3. Żądło Jakub 4. Poniatowska Maria 5. Zientarzewski Kazimierz 6. Potentas Zofia 7. Bandurewicz Danuta

Kadencja 1961-1965	Kadencja 1965-1969
w okręgu wyborczym Nr 1 1. Skibiński Jan 2. Gromadka Kazimierz 3. Moczydłowski Wacław 4. Gzyra Karol 5. Bogucki Zygmunt 6. Zientarzewski Kazimierz 7. Poniatowska Maria 8. Marcinkiewicz Zygmunt 9. Milej Bronisław 10. Malitek Bolesław 11. Rowiński Tadeusz **w okręgu wyborczym Nr 2** 1. Chmielewski Feliks 2. Staw Stanisław 3. Warchałowski Konrad 4. Siemiaszko Alicja 5. Zdanowski Grzegorz 6. Dąbrowski Wacław 7. Zacharko Adam **w okręgu wyborczym Nr 3** 1. Martynowski Władysław 2. Walecki Jerzy 3. Waszczyński Ryszard 4. Kocięcki Zygmunt 5. Wójcik Kazimieera 6. Józefowicz Bazyli 7. Rzeźnicki Władysław 8. Kordek Tomasz 9. Pieniek Józef	**w okręgu wyborczym Nr 1:** 1. Pietrzak Jerzy 2. Orzechowska Zofia 3. Skibiński Jan 4. Marcinkiewicz Zygmunt 5. Orzechowski Czesław 6. Jabłoński Edward 7. Urbańska Zofia 8. Malitek Bolesław 9. Jabłoński Tadeusz **w okręgu wyborczym Nr 2:** 1. Łozowski Bronisław 2. Brzozowski Jerzy 3. Gutowski Henryk 4. Warchałowski Konrad 5. Kopacki Stefan 6. Kijak Henryk 7. Roszczyk Tadeusz 8. Zientarzewski Kazimierz 9. Balcerzyk Joanna **w okręgu wyborczym Nr 3** 1. Martynowski Władysław 2. Szymczak Jerzy 3. Rzeźnicki Władysław 4. Kordek Tomasz 5. Gładek Aleksander 6. Maliszewski Kazimierz 7. Święcicka Zofia 8. Krupicz Janusz 9. Liszewski Lech

Kadencja 1969-1972 (1973)

GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ W IZABELINIE

w okręgu wyborczym Nr 1:

1. Brzozowski Jerzy
2. Skiwiński Jan
3. Malitek Bolesław
4. Maniszewski Kazimierz
5. Marcinkiewicz Antoni
6. Jabłoński Tadeusz
7. Śliwińska Alina
8. Marcinkiewicz Zygmunt

w okręgu wyborczym Nr 2:

1. Gutowski Henryk
2. Dunajewski Bolesław
3. Bąbała Ignacy
4. Krupicz Janusz
5. Lenartowicz Waldemar
6. Widawska Halina

w okręgu wyborczym Nr 3:

1. Warchałowski Konrad
2. Gładek Aleksander
3. Zawadzki Zenon
4. Grzęda Stanisław

w okręgu wyborczym Nr 4:

1. Januszewski Marian
2. Kordek Tomasz
3. Orzechowski Czesław
4. Chocholski Ignacy
5. Borodziej Marian
6. Kiliński Andrzej
7. Skrzypkowski Stanisław
8. Makowiecka Justyna
9. Kaczmarek Jadwiga

GROMADA LASKI

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961
10. Gromada Laski 1. Adamski Stanisław 2. Karpowicz Michał 3. Bożyk Marian 4. Markowska Danuta 5. Szuliński Nikodem 6 Balcerzak Szczepan 7. Tomaszewska Jadwiga 8. Gładek Wojciech 9. Kordek Jan 10. Święcicki Stanisław 11. Wartałowicz Wiktor 12. Wójcik Eugeniusz 13. Milewski Piotr 14. Mandes Władysław 15. Piotrowska Kazimiera 16. Kordek Tomasz 17. Dąbrowski Marian 18. Przytuła Hieronim	**GROMADZKIEJ RADY NARODOWEJ w LASKACH** **a) w okręgu wyborczym Nr 1:** 1. Ołdakowski Józef 2. Szkolik Jan 3. Kocięcki Zygmunt 4. Prętki Stanisław 5. Piotrowicz Walerian 6. Bożyk Marian 7. Sotomski Grzegorz 8. Mielczarska Irena 9. Balcerzak Szczepan 10. Szuliński Nikodem **b) w okręgu wyborczym Nr 2:** 1. Oracz Wiktor 2. Gawlak Danuta 3. Rzeźnicki Władysław **c) w okręgu wyborczym Nr 3:** 1. Sanak Jerzy 2. Kłodziński Władysław 3. Sitarski Kazimierz 4. Mandes Władysław 5. Milewski Piotr 6. Sotomski Jan 7. Wójcik Eugeniusz

38. gromadę **Strzębowo** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Strzębowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Dłutowo, Januszewo, Kębłowice, Strzębowo z gminy Wychódź;

39. gromadę **Szczytno** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szczytnie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Przyborowice Dolne, Przyborowice Górne, Słotwin, Szczytniki, Szczytno, Wrońska z gminy Załuski;

40. gromadę **Szerominek** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szerominku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Arcelin, Kluczewo, Rakowo, Siekluki, Szeromin, Szerominek z gminy Wójty-Zamoście oraz gromady Ćwiklin z gminy Sochocin;

41. gromadę **Trębki** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Trębkach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Emolinek, Henrysin, Trębki Nowe, Trębki Stare, Wólka Smoszewska z gminy Załuski oraz część obszaru dotychczasowej gromady Wygoda Smoszewka stanowiąca kolonię Smok z gminy Wychódź;

42. gromadę **Wólka-Szczawińska** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wólce-Szczawińskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Adamowo, Anielin, Henrykowo, Jurzyn, Jurzynek, Modzele-Kubice, Szczawin, Wólka-Szczawińska, Wyrzyki-Pękale z gminy_Modzele;

43. gromadę **Wrona** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej we Wronie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Adamowo, Józefowo, Ludwikowo, Omięciny, Proboszczewice, Wrona, Wrona Nowa z gminy Szumlin, gromady Wilamy z gminy Cieksyn i gromady Karolinowo z gminy Załuski;

44. gromadę **Zaborowo** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zaborowie; w skład nowoutworzonej gromawy wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Chrościn, Cumino, Kozarzewo, Zaborowo z gminy Naruszewo;

45. gromadę **Załuski** z siedzibą gromądzkiej rady narodowej w Załuskach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Olszyny, Olszyny Nowe, Michałówek, Smulska, Strużewo, Załuski z gminy Załuski oraz gromad: Falbogi Wielkie, Koryciska z gminy Cieksyn;

Sekretarz Sesji: **W. Wiśniewski**

Przewodniczący Sesji: **E. Wińczuk**

UCHWAŁA Nr VI/10/15/54
WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W WARSZAWIE

z dnia 5 października 1954 r.

w sprawie podziału na nowe gromady powiatu pruszkowskiego

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych((Dz. U. Nr 43 poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Warszawie uchwala, co następuje:

§ 1. W powiecie pruszkowskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę **Babice Stare** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Babicach Starych; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Babice Nowe, Babice Stare, Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego, Janów, Kwirynów, Latchorzew, Lubiczów z gminy Babice Stare oraz część obszaru dotychczasowej gromady Wieruchów stanowiąca osadę Paschalin z gminy Ożarów;

2. gromadę **Brwinów** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brwinowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Biskupice, Czubin, Falęcin, Kotowice, Krosna, Milęcin oraz część obszaru dotychczasowej gromady Grudów stanowiąca obszar majątku S. G. G. W. z gminy Helenów i gospodarstwo o obszarze 4-ch ha. leżące po zachodniej stronie m. Brwinowa a na północ od drogi wiodącej z Brwinowa do Kotowic z miasta Brwinowa;

3. gromadę **Bieniewice** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bieniewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Bieniewice, Dębówka, Faszczyce Nowe, Faszczyce Stare, Konstantów i Radonice z gminy Pass;

4. gromadę **Borzęcin Duży** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Borzęcinie Dużym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Borzęcin Duży, Borzęcin Mały, Topolin, Wierzbin, Wojcieszyn, Zalesie z gminy Zaborów oraz obszar gromady Stanisławów z gminy Izabelin;

5. gromadę **Czarnów** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czarnowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Czarnów, Czarnów Towarzystwo, Podrochale, Szadkówek, Walentów, Wilkowa Wieś, Wilków, część obszaru dotychczasowej gromady Powązki stanowiąca osadę Powązki, część obszaru dotychczasowej gromady Plewniak stanowiąca przysiółek Plewniak z gminy Radzików oraz obszar gromad: Brzezinki, Gawartowa Wola i część obszaru dotychczasowej gromady Łuszczewek Stary stanowiąca P. G. R. Rochale Wielkie z gminy Pass;

6. gromadę **Nowa Wieś** z siedziba gromadzkiej rady narodowej w Nowej Wsi; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Granica, Nowa Wieś, część obszaru dotychczasowej gromady Strzeniówka stanowiąca wieś Strzeniówka z gminy Helenów;

7. gromadę **Izabelin** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Izabelinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Hornówek, Izabelin, Izabelin B., Sieraków, Truskaw z gminy Izabelin;

8. gromadę **Otrębusy** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Otrębusach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Kanie, Otrębusy, część gromady Parzniew z wyłączeniem Parceli Parzniew z gminy Helenów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Podkowa Leśna stanowiąca kolonię Ołdakówka z gminy Podkowa Leśna;

9. gromadę **Komorów** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Komorowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Komorów, Komorów Wille z gminy Helenów;

10. gromadę **Błonie** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Błoniu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Białutki Parcele, Kopytów, Łaźniewek, Radzików, Rokitno, Witki, część obszaru dotychczasowej gromady Łaźniew stanowiącą wieś Łaźniew z gminy Radzików oraz enklowę stanowiąca osadę Wojtowizna z gminy Pass przylegająca do wschodniej granicy m. Błonia;

11. gromadę **Laski** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Laskach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Klaudyn, Laski Mościska z gminy Izabelin;

12. gromadę **Leszno** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lesznie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Białuty, Grądy, Grądki, część obszaru dotychczasowej gromady Leszno stanowiąca osadę Leszno i wieś Leszno, część dotychczasowej gromady Powązki stanowiąca wieś Marianów, część obszaru dotychczasowej gromady Plewniak stanowiąca wieś Plewniak z gminy Radzików oraz część dotychczasowej gromady Osiek położona na północ od rzeki Utraty z gminy Pass;

13. gromadę **Łubiec** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Łubcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Kępiaste, Łubiec, Szymanówek, część obszaru dotychczasowej gromady Leszno stanowiąca osadę Cegielnisko z gminy Radzików oraz obszary dotychczasowych gromad: Grabina, Korfowe, Roztoka i część lasów państwowych z nadleśnictwa Kampinos i Laski o powierzchni 1358.94 ha z gminy Kampinos w powiecie nowodworskim;

14. gromadę **Macierzysz** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Macierzyszu; w skład nowoutworzonej gro-

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, 1954, nr 11/67- akt powołania gromad Izabelin i Laski

Okres gromadzkich rad narodowych trwał w latach 1954-1972. Cechował się częstymi zmianami administracyjnym, szczególnie w pierwszych latach. Jednostki te były zbyt małe, a gromadzkie rady narodowe zbyt słabe finansowo i miały bardzo wąskie kompetencje, mimo stopniowego rozszerzania ich funkcji i tworzenia coraz to większych gromad. Gromady zarządzane były przez miejscowych działaczy społecznych. Niewielu z nich miało większe niż podstawowe wykształcenie. Gromady powstały w okresie stalinowskim i zupełnie nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych

GMINNA RADA NARODOWA STARE BABICE

Od 1954 roku istniał podział kraju na gromady. Gromady nie sprawdziły się. Podjęto więc zasadnicze środki zmierzające do zmian. Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*[48]. Na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie powołano gminę Stare Babice wraz z Izabelinem i sąsiednimi miejscowościami. Zapewne rozważano także odtworzenie gminy Izabelin, ale ówcześni decydenci postanowili utworzyć jedną dużą gminę w tym terenie.

W skład gminy Stare Babice z siedzibą Gminnej Rady Narodowej w Starych Babicach weszły obszary sołectw: Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego, Borzęcin Duży, Borzęcin Mały, Buda, Hornówek, Izabelin, Izabelin C, Janów, Klaudyn, Kwirynów, Laski, Latchorzew, Lipków, Lubiczów, Mariew, Mościska, Nowe Babice, Nowe Koczargi, Sieraków, Stanisławów, Stare Babice, Stare Koczargi, Topolin, Truskaw, Wierzbin, Wojcieszyn, Zielonki Parcela, Zielonki Wieś i Zalesie.[49]

W 1973 roku gmina Stare Babice składała się z 30 sołectw, zamieszkiwało ją 16539 mieszkańców, w tym z rolnictwa utrzymywało się 3734 mieszkańców. Obszar gminy wynosił 12793 ha, w tym użytków rolnych było 4555 ha. Na terenie gminy było 19 Kółek Rolniczych, 2 MBM-y, PGR, 4 Ośrodki Zdrowia, Gminna Spółdzielnia SCh, posterunek MO, USC, lecznica weterynarii oraz 28 punktów handlowych i 42 punkty usługowe.[50]

[48] Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.
[49] Dz. U. WRN w Warszawie 1972 Nr 20 poz. 407.
[50] PWRN – Wydział Organizacyjno – Prawny, sygn. 4453, k. 17.

Dziennik Ustaw Nr 49 — 474 — Poz. 312

312

USTAWA

z dnia 29 listopada 1972 r.

o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz w celu pogłębienia demokracji socjalistycznej, dalszego wzmocnienia roli i autorytetu rad narodowych i ich organów na terenach wiejskich, a także dla usprawnienia ich działalności stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Gminy.

Art. 1. 1. Tworzy się gminy jako podstawowe jednostki podziału administracyjno-gospodarczego na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swoje rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki dla kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokajania potrzeb mieszkańców.

2. Znosi się dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady.

3. Znosi się osiedla jako odrębne jednostki podziału administracyjnego.

Art. 2. W ustawie z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. z 1963 r. Nr 29, poz. 172), zwanej w dalszych przepisach ustawą, wprowadza się po rozdziale 7 nowy rozdział 7a w brzmieniu:

„Rozdział 7a

Przepisy szczególne dotyczące gminnych rad narodowych.

Art. 65a. 1. Gminna rada narodowa jest organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy.

2. Liczbę członków gminnej rady narodowej ustala powiatowa rada narodowa w granicach od 20 do 50.

3. Organem administracji państwowej w gminie oraz organem wykonawczym i zarządzającym gminnej rady narodowej jest naczelnik gminy.

Art. 65b. 1. Do gminnych rad narodowych, ich organów i radnych stosuje się odpowiednio przepisy innych rozdziałów ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego rozdziału.

2. Przepisów innych rozdziałów ustawy oraz przepisów szczególnych, dotyczących prezydiów rad narodowych, nie stosuje się do prezydiów gminnych rad narodowych.

Art. 65c. 1. Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umacnianie dyscypliny społecznej.

2. Gminna rada narodowa w szczególności:

1) zapewnia wykonanie zadań gospodarczych i społecznych wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,

2) ustala zasadnicze kierunki rozwoju gminy i środki zapewniające realizację związanych z tym zadań,

3) organizuje działalność społeczną dla wykonywania zadań gminnej rady narodowej,

4) wpływa na rozwijanie zespołowych form gospodarowania na wsi i organizowanie współpracy między uspołecznionymi i indywidualnymi formami gospodarki, na rozwijanie specjalizacji i kooperacji indywidualnych gospodarstw oraz na przyspieszanie postępu agro- i zootechnicznego w produkcji rolnej,

5) zapewnia rozwój zakładów, instytucji i urządzeń służących zaspokajaniu potrzeb gospodarczych i socjalno-kulturalnych ludności,

6) koordynuje na terenie gminy działalność jednostek państwowych i spółdzielczych oraz organizacji społecznych w zakresie realizacji zadań wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz zadań istotnych dla rozwoju gminy i dla poprawy warunków życiowych jej mieszkańców, a także ochrony środowiska,

7) sprawuje kontrolę nad jednostkami państwowymi i spółdzielczymi oraz organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy, zwłaszcza pod względem ich gospodarności i właściwego podejścia do potrzeb obywateli, a także w zakresie przestrzegania dyscypliny, ładu i porządku.

Art. 65d. 1. W wypadkach uzasadnionych charakterem lub rozmiarami podejmowanych zadań gminne rady narodowe współdziałają z sąsiednimi radami narodowymi i w związku z tym mogą w szczególności:

1) podejmować wspólne uchwały,

2) zawierać porozumienia co do realizacji określonego zadania i jego finansowania oraz powoływać, w miarę potrzeby, jednostki organizacyjne dla jego realizacji,

3) ustalać zasady wspólnego korzystania z określonych obiektów i urządzeń,

4) tworzyć wspólne fundusze celowe,

5) organizować wykonanie określonych zadań w czynie społecznym,

6) podejmować wspólne akcje o charakterze społecznym, kulturalnym lub zdrowotnym.

2. Podejmując wspólne przedsięwzięcia rady narodowe organizują wspólną kontrolę ich wykonania.

Art. 65e. Na sesjach gminna rada narodowa w szczególności

1) uchwala:

a) wieloletnie i roczne plany społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,

b) plany finansowania zadań objętych wieloletnimi planami oraz roczne budżety,

c) zadania przewidziane do wykonania w czynie społecznym oraz wysokość stawek świadczeń na fundusz gminny i sposób jego wykorzystania,

Fragment ustawy o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

3. gminę **PŁOŃSK** z siedzibą gminnej rady narodowej w Płońsku.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Arcelin, Bogusławice, Bońki Zawady, Brody, Cieciórki, Cempkowo, Cholewy, Ćwiklin, Ćwiklinek, Dalanówko, Ilino, Ilinko, Jeżewo, Kluczewo, Koziminy Stachowo, Lisewo, Michalinek, Michowo, Młyńsk, Nowe Koziminy, Pilitowo, Poczernin, Pruszyn, Raźniewo, Siedlin, Skarzyn, Skrzynki, Słoszewo, Słoszewo Kolonia, Stare Koziminy, Strachowo, Strachówko, Strubiny, Szeromin, Szerominek, Szpondowo-Kownaty, Szymaki, Woźniki, Wroninko;

9. gminę **SOCHOCIN** z siedzibą gminnej rady narodowej w Sochocinie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Baraki, Biele, Bolęcin, Budy Gutarzewskie, Ciemniewo, Drożdżyn, Gromadzyn, Gutarzewo, Idzikowice, Jędrzejewo, Kępa, Koliszewo, Kolonia Sochocin, Kołoząb, Kondrajec, Kuchary, Kuchary Żydowskie, Milewo, Niewikla, Podsmardzewo, Pruszkowo, Rzy, Smardzewo, Sochocin, Ślepowrony, Wierzbówiec, Wycinki, Żelechy;

0. gminę **ZAŁUSKI** z siedzibą gminnej rady narodowej w Załuskach.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Falbogi Wielkie, Gostolin, Kamienica, Kamienica Wygoda, Koryciska, Kroczewo, Michałówek, Naborowo, Naborówiec, Niepiekła, Nowe Olszyny, Nowe Wrońska, Przyborowice Dolne, Przyborowice Górne, Sadówiec, Słotwin, Smulska, Stare Olszyny, Stróżewo, Szczytniki, Szczytno, Wilamy, Wojny, Wrońska, Załuski, Zdunowo, Złotopolice.

§ 17.

W powiecie pruszkowskim, województwie warszawskim worzy się następujące gminy:

1. gminę **BŁONIE** z siedzibą gminnej rady narodowej w Błoniu.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Białutki, Białuty, Bieniewice, Bieniewo-Parcela, Bieniewo Wieś, Bramki, Cholewy, Dębówka, Górna Wieś, Konstantów, Kopytów, Łaźniew, Łaźniewek, Nowa Górna, Nowa Wieś, Nowe Faszczyce, Nowy Łuszczewek, Piorunów, Radonice, Radzików, Rochaliki, Rokitno, Stare Faszczyce, Stary Łuszczewek, Wawrzyszew, Witki, Wola Łuszczewska;

2. gminę **BRWINÓW** z siedzibą gminnej rady narodowej w Brwinowie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Biskupice, Czubin, Domaniew, Falęcin, Kanie, Koszajec, Kotowice, Krosna, Milęcin, Moszna, Moszna Parcele, Otrębusy, Owczarnia, Parzniew, Terenia, Żółwin;

3. gminę **LESZNO** z siedzibą gminnej rady narodowej w Lesznie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Czarnów, Feliksów, Gawartowa Wola, Grabina, Grądy, Kępiaste, Korfowe, Leszno, Ławy, Łubiec, Marianów, Powązki, Roztoka, Szadkówek, Trzciniec, Walentów, Wąsy, Wąsy Kolonia, Wiktorów, Wilkowa Wieś, Wilków, Wólka, Wyględy, Zaborów, Zaborówek;

4. gminę **MICHAŁOWICE** z siedzibą gminnej rady narodowej w Opaczy.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Granica, Komorów, Komorów Wieś, Michałowice Osiedle, Michałowice Parcela, Michałowice Wieś, Nowa Wieś, Opacz Kolonia, Opacz Mała, Pęcice, Reguły, Sokołów, Suchy Las;

5. gminę **NADARZYN** z siedzibą gminnej rady narodowej w Nadarzynie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Kajetany, Krakowiany, Młochów, Nadarzyn, Parole Rozalin, Rusiec, Stara Wieś, Strzeniówka, Szamoty Urzut, Walendów, Wola Krakowiańska, Wolica;

6. gminę **OŻARÓW MAZOWIECKI** z siedzibą gminnej rady narodowej w Ożarowie Mazowieckim.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Bronisze, Duchnice, Gołaszew, Jawczyce, Józefów Kaputy, Konotopa, Koprki, Kolonia Pogroszew, Macierzysz, Michałówek, Mory, Myszczyn, Ołtarzew Orły, Ożarów, Pilaszków, Piotrkówek Duży, Płochocin, Pogrodzew, Święcice, Umiastów, Wieruchów Wolskie;

7. gminę **STARE BABICE** z siedzibą gminnej rady narodowej w Starych Babicach.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego, Borzęcin Duży, Borzęcin Mały, Buda, Hornówek, Izabelin B Izabelin C, Janów, Klaudyn, Kwirynów, Laski, Latchorzew, Lipków, Lubiczów, Mariew, Mościska, Nowe Babice, Nowe Koczargi, Sieraków, Stanisławów, Stare Babice, Stare Koczargi, Topolin, Truskaw, Wierzbin, Wojcieszyn, Zielonki Parcela, Zielonki Wieś, Zalesie.

§ 18.

W powiecie przasnyskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gminy:

1. gminę **BARANOWO** z siedzibą gminnej rady narodowej w Baranowie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Adamczycha, Bakuła, Baranowo, Błędowo, Brodowe Łąki, Budne-Sowięta, Cierpięta, Czarnotrzew, Dąbrowa, Dłutówka, Gaczyska, Guzowatka, Jastrząbka, Kalisko, Kopaczyska, Lipowy Las, Majdan, Majk, Nowe Czerwińskie, Nowe Kucieje, Oborczyska, Orzeł, Orzełek, Ostrówek, Ramiona, Rupin, Rycica, Witowy Most, Wola Błędowska, Zawady, Ziomek;

2. gminę **CHORZELE** z siedzibą gminnej rady narodowej w Chorzelach.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Bagienice, Bogdany Wielkie, Brzeski-Kołaki, Budki Bugzy Płoskie, Czaplice Wielkie, Dąbrówka Ostrowska, Dąbrowa, Duczymin, Dzierzęga-Nadbory, Gadomiec-Miłocięta, Jedlinka, Lipowiec, Liwki, Krzynowłoga Wielka, Kwiatkowo, Niskie Wielkie, Nowa Wieś, Nowy Zdziwój, Opaleniec, Przysowy, Rembielin, Rycice, Stara Wieś, Stary Zdziwój, Wasiły-Zygny Wólka Zdziwójska;

3. gminę **CZERNICE BOROWE** z siedzibą gminnej rady narodowej w Czernicach Borowych.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Borkowo-Falenta, Chojnowo, Chrostowo Wielkie Czernice Borowe, Dzielin, Grójec, Jastrzębiec, Kadzielnia, Kosmowo, Miłoszewiec, Nowe Czernice Obrębiec, Olszewiec, Pawłowo Kościelne, Pawłówko Pierzchały, Rostkowo, Turowo, Węgra, Załogi-Jędrzejki, Zberoż, Zambrzus Wielki, Żebry-Kordy;

4. gminę **DZIERZGOWO** z siedzibą gminnej rady narodowej w Dzierzgowie.

W skład nowoutworzonej gminy wchodzą obszary sołectw:

— Brzozowo-Czary, Brzozowo-Dąbrówka, Brzozowo-Łę Brzozowo-Maje, Choszczewka, Dobrogosty, Dzierzgowo, Dzierzgówek, Kamień, Kitki, Krery, Kur Międzyleś, Nowe Brzozowo, Nowe Łączyno, Pęcherz Ruda, Rzęgnowo, Stare Brzozowo, Stare Łączyn Stegna, Szumsk, Tańsk-Przedbory, Tańsk-Wasiły, Za wady, Żaboklik;

Akt powołania gminy Stare Babice (Dz. Urz. WRN Warszawa, 1972, nr 12, poz. 49)

W nowym ustroju gminnym oddzielono funkcje stanowiące od wykonawczych. Organem uchwałodawczym była gminna rada narodowa. Rada spośród swego grona wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady zostawał zwyczajowo pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Na sesjach prezydium omawiano kwestie organizacyjne GRN ale też podejmowano uchwały na przykład o zatwierdzeniu sołtysów.

Obsługą administracyjną i kancelaryjną gminnej rady narodowej i jej organów zajmował się inspektor d/s rady narodowej i biuro rady. Inspektor służbowo podlegał przewodniczącemu, a zatrudniony i finansowany był przez Naczelnika.

Do zadań rady narodowej gminy należało uchwalanie rocznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych rozwoju gminy oraz koordynowanie i kontrolowanie ich wykonania, uchwalanie budżetu na rok przyszły i kontrola jego wykonania, dysponowanie środkami funduszów celowych niezwiązanych bezpośrednio z budżetem, uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach, na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Organami rady były: prezydium, komisje, a także Gminny Komitet Kontroli Społecznej, powołany na mocy ustawy z dnia 26 maja 1978 roku o zmianie ustawy o radach narodowych. Na czele prezydium (w skład, którego wchodzili: przewodniczący, zastępcy oraz szefowie komisji gminnych) stał przewodniczący. Od 1974 roku przewodniczący obligatoryjnie był I-szy sekretarz miejscowego komitetu PZPR. W niektórych gminach nawet nie przeprowadzano głosowania na forum rady tylko przez aklamację zatwierdzano przewodniczącego po zmianach personalnych w miejscowym komitecie PZPR. Trzeba dodać, że sekretarze partyjni często byli przenoszeni z gminy do gminy, co wiązało się ze zmianami w prezydium.

Powołano urząd gminy, jako terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze. Naczelnicy rzadko pochodzili z terenu gminy, chociaż często bywali związani z władzami powiatowymi. Byli to w większości ludzie z wyższym wykształceniem mający często doświadczenie z administracją. W urzędach gmin zatrudniano osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie lub będące w trakcie uzupełniania wykształcenia. Była to zupełna nowość w administracji lokalnej, sprzyjająca profesjonalizacji administracji.

Ustanowienie gmin w 1973 roku było przyznaniem się do porażki funkcjonowania gromadzkich rad narodowych Powstały gminy, często prawie w dawnych granicach. Ustanowiono jednoosobowy organ wykonawczy przypominający dawnego wójta.

Urząd Gminy Stare Babice rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*[51]. Urząd

[51] Dz.U. 1972, Nr 49, poz. 315.

funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. „w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz niektórych spraw pracowniczych”[52].

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: Biuro Urzędu, Gminną Służbę Rolną i Urząd Stanu Cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty kierowane przez sekretarza Biura Urzędu Gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy urzędu gminy.

Gminna Służba Rolna (GSR) kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku ludzi sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy. W latach osiemdziesiątych GSR zostały przekształcone w referaty rolnictwa.

W ramach Urzędu Gminy funkcjonował Urząd Stanu Cywilnego na czele z kierownikiem.

Gminnej Radzie Narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgiem samowystarczalnym dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.

Ważne funkcje w środowisku wiejskim pełniły gminne spółdzielnie. *Gminne Spółdzielnie Samopomoc Chłopska są dominującą formą obrotu towarowego na wsi. Prowadzą one skup wszelkich artykułów rolniczych i zaopatrują wieś w artykuły potrzebne do produkcji rolnej oraz do konsumpcji. GS spełniają w imieniu państwa i zgodnie z ogólnospołecznym interesem funkcje organizatora rynku wiejskiego*[53]. Gminne spółdzielnie spełniały zatem wiele funkcji. Zaopatrywały wieś we wszelkie potrzebne towary (od żywności po węgiel i materiały budowlane) i skupowały płody rolne od rolników. GS-y świadczyły też usługi np. transportowe, prowadziły działalność wytwórczą (wytwórnie wód gazowych, masarnie, piekarnie). Zajmowały się także działalnością kulturalną prowadząc Kluby Rolnika. Na czele GS-u stał prezes, zarząd oraz Walne Zgromadzenie członków spółdzielni.

Nadal funkcjonowały kółka rolnicze. W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiła komasacja kółek i tworzono Spółdzielnie Kółek Rolniczych – SKR-y. Według ówczesnej definicji: *Celem działalności kółek rolniczych jest niesienie gospodarstwom chłopskim różnorakiej pomocy produkcyjnej, remontowanie maszyn, świadczenie usług budowlanych, rozwijanie wiedzy rolniczej, a także prowadzenie wielostronnej działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto gminne SKR mają obowiązek prowadzenia własnej produkcji rolnej na obszarach przejmowanych od chłopów, którzy przechodząc na rentę lub emeryturę nie mają w rodzinie nikogo, komu mogliby przekazać gospodarstwo*[54].

Władze stawiały na rozwój kół gospodyń wiejskich. *Działalność kół gospodyń wiejskich dotyczy przede wszystkim spraw związanych z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego, żywieniem rodziny, zdrowia i higieny, urządzenia mieszkań,*

[52] Dz.U. 1972 nr 49, poz.315.
[53] Dyzma Gałaj, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978, s. 25.
[54] Tamże, s. 24.

wychowania dzieci i opieki nad nimi, uczestnictwa ludności wiejskiej w życiu kulturalnym itp[55].

Powołanie gmin w tamtym okresie było całkiem dobrym posunięciem na miarę ustroju. Powstały większe jednostki terytorialne, które w ramach swego okręgu spełniały większość funkcji administracyjnych, gospodarczych i socjalnych ludności.

Z początkiem czerwca 1975 roku weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, tworząc jednocześnie nowe, mniejsze województwa (zamiast 17 województw – 49).

Gmina Stare Babice weszła w skład województwa warszawskiego (stołecznego).[56]

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku (Przez kilka miesięcy, od stycznia do listopada 1973, w gminnych radach zasiadali radni wybrani jeszcze w 1969 roku.) Kolejne wybory organizowano w dniu 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 i 19 czerwca 1988 roku. Wybory także przeprowadzano w atmosferze powszechnej mobilizacji, a wyniki i frekwencja zawsze zbliżały się do 100%. (w wyjątkiem ostatnich wyborów).

Lata siedemdziesiąte był to okres entuzjazmu i zmian. Polska wieś odczuła to poprzez zniesienie przez władze uciążliwych obowiązkowych dostaw. Rolników objęto bezpłatnymi ubezpieczeniami społecznymi. Sklepy były nieco lepiej zaopatrzone (chociaż jak w jednej z gmin w województwie kieleckim pisano „z zaopatrzeniem naszych sklepów nie jest źle ale nie jest też dobrze”). Władze sprzyjały młodym prężnym rolnikom, którzy mogli nawet kupić maszyny rolnicze takie jak traktor. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych.

Mimo to już w połowie lat siedemdziesiątych zaczęły się pojawiać symptomy kryzysu gospodarczego.

W latach 1979-1980 kryzys państwa pogłębiał się. Do tego dochodziły klęski żywiołowe (ostra zima 1978/1979, mokre lato 1980). Sposobem na przezwyciężenie kryzysu było powołanie Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr.

Latem 1980 roku wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności”. Był to ciekawy okres w dziejach polskiej wsi. W sklepach nie wiele można było kupić ale wiele się zmieniało w kwestiach politycznych. Na przełomie 1980 i 1981 roku masowo podawali się do dymisji przewodniczący gminnych rad narodowych, którzy zajmowali też wysokie funkcje partyjne. Nowymi przewodniczącymi zostawali działacze społeczni cieszący się duży zaufaniem społeczności wiejskiej.

W dniu 19 marca 1981 roku Rada Państwa podjęła uchwałę w sprawie umacniania roli samorządu mieszkańców wsi w ramach istniejących przepisów o radach narodowych. Zebrania wiejskie od tej pory mogły uchwalać projekty uchwał, którymi musiała się zająć gminna rada narodowa. Zebrania zyskały inicjatywę uchwałodawczą. Zebrania wiejskie mogły wybierać rady sołeckie. Funkcja sołtysa została wzmocniona poprzez prawo do

[55] Tamże, s. 25.
[56] Dz. U. 1975 nr 17 poz. 92.

uczestniczenia w sesjach GRN z głosem doradczym. Sołtys mógł zawierać umowy w imieniu zebrania wiejskiego, co do udostępnienia obiektów sołectwa[57].

Jesienią 1981 roku w gminach pojawiło się wojsko – terenowe grupy operacyjne. Oficjalnie miały one „udzielać pomocy terenowym organom administracji państwowej w realizacji zadań społecznych, gospodarczych i obronnych, a także współdziałanie z różnymi rodzajami samorządów i organizacji społecznych działających w środowisku wiejskim[58]. Przygotowywały grunt pod wprowadzenie stanu wojennego. Wojskowi tropili nieprawidłowości w gminach. Sporo ich wykryli ale najpierw należałoby zmienić cały ustrój, aby poprawić zaopatrzenie.

13 grudnia 1981 roku do urzędów wkroczyło wojsko. Gminne rady narodowe i zebrania wiejskie miały zakaz zgromadzeń. W urzędach gmin urzędowanie rozpoczęli komendanci terenowych grup operacyjnych. Naczelnicy musieli respektować decyzje komendantów.

Władzę odzyskała partia. W ciężkiej sytuacji pozostawali przewodniczący gminnych rad narodowych wybrani na przełomie 1980 i 1981 roku. Cieszyli się oni pewnym autorytetem i nie zawsze chcieli się podporządkować władzom wojskowym i partyjnym.

Jesienią 1982 roku władze zainicjowały powstawanie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON).

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny wybory przełożono na rok 1984.

W początkach lat osiemdziesiątych władze postanowiły zreorganizować administrację wiejską. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego na nowo powołała samorząd terytorialny. Nie był to samorząd w pełni tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość mętne i różnie je interpretowano. Był to jednak pierwszy tak odważny krok władz państwowych. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie mogły decydować o sprawach lokalnych. Powoływały sołtysa i radę sołecką, jako organy wykonawcze. Na czele rady mógł stanąć przewodniczący rady sołeckiej. Mógł nią także kierować sołtys. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór na samorządem wiejskim sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowe przepisy zobligowały naczelnika gminy i GRN do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Sprawy dotyczące danej społeczności musiały być z nią uzgadniane. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, kolejne w 1988 roku.

---

[57] Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 55.
[58] Tamże, s. 48.

185

USTAWA

z dnia 20 lipca 1983 r.

o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W celu utrwalania socjalistycznego ludowładztwa i umacniania terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz zapewnienia powszechnego udziału mieszkańców miast i wsi we współrządzeniu i współodpowiedzialności za sprawy kraju, mając na uwadze, że system rad narodowych i samorządu terytorialnego stanowi szczególnie ważną płaszczyznę wszechstronnego współdziałania przewodniej siły politycznej w budowie socjalizmu — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, oraz działanie zespolonych w Patriotycznym Ruchu Odrodzenia Narodowego wszystkich sił społecznych i obywateli kierujących się konstytucyjnymi zasadami ustrojowymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,

stanowi się, co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

Art. 1. Rady narodowe jako przedstawicielskie organy władzy państwowej i podstawowe organy samorządu społecznego są zarazem organami samorządu terytorialnego ludności w gminach, miastach, dzielnicach miast i województwach; urzeczywistniają władzę ludu pracującego miast i wsi, umacniają i rozwijają jego zdobycze, uczestniczą w postępowej przebudowie społeczeństwa; strzegą podstaw socjalistycznego państwa oraz praworządności ludowej.

Art. 2. 1. Rady narodowe wybierane są w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym na okres lat czterech licząc od dnia wyborów. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów określa odrębna ustawa.

2. Wybory do rad narodowych zarządza Rada Państwa.

Art. 3. 1. Rady narodowe uczestniczą w kształtowaniu i realizacji polityki państwa; kierują całokształtem społeczno-gospodarczego i kulturalnego rozwoju na swoim terenie, wpływają na działalność wszystkich jednostek administracji i gospodarki oraz sprawują nad nimi kontrolę stosownie do przepisów niniejszej ustawy; działają na rzecz zaspokajania potrzeb ludności, ochrony i wykorzystania zasobów gospodarczych i wartości kulturalnych terenu; urzeczywistniają zadania samorządu terytorialnego w jednostkach podziału terytorialnego państwa.

2. W jednostkach osiedleńczych, wyodrębnionych w ramach podstawowych jednostek terytorialnych, zadania samorządu terytorialnego realizowane są przez samorząd mieszkańców miast i wsi i jego organy.

3. Rady narodowe wraz z samorządem mieszkańców miast i wsi tworzą system samorządu terytorialnego.

4. Organy samorządu terytorialnego są właściwe do podejmowania wszelkich działań organizatorskich i gospodarczych zgodnie z zasadami uregulowanymi w niniejszej ustawie.

5. Samodzielność działania organów samorządu terytorialnego w zakresie określonym niniejszą ustawą pozostaje pod pieczą Sejmu oraz chroniona jest przez nadzór Rady Państwa.

Art. 4. Rady narodowe prowadzą samodzielnie — na zasadach określanych ustawami — działalność na rzecz zaspokajania potrzeb ludności oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego terenu, w szczególności poprzez:

1) planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne na danym terenie w formie rzeczowej i finansowej oraz organizowanie wykonania planów w tym zakresie,
2) powoływanie przedsiębiorstw i zakładów dla wykonania zadań służących potrzebom ludności,
3) wytyczanie kierunków i kontrolowanie pracy terenowych organów administracji państwowej,
4) pobudzanie aktywności obywatelskiej służącej wszechstronnemu rozwojowi terenu oraz wykorzystaniu miejscowych zasobów i rezerw,
5) inicjowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem terenu i zaspokajaniem potrzeb ludności.

Art. 5. 1. Rady narodowe wykonują swoje zadania i kompetencje na sesjach oraz za pośrednictwem swoich organów.

2. Organami rad narodowych są ich prezydia i komisje.

Fragment ustawy o radach narodowych i samorządzie terytorialnym z 20 lipca 1983 roku (Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185).

Nowa ustawa o radach narodowych i samorządzie wiejskim zwiększyła uprawnienia rad narodowych wobec naczelników. Od tej pory to gminna rada narodowa w porozumieniu z wojewodą wybierała swojego naczelnika.

Mimo pozorowanych i prawdziwych prób naprawienia sytuacji gospodarczej kraju kryzys się pogłębiał. Władza traciła autorytet. W dniu 19 czerwca 1988 roku przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki o frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom. Z końcem kwietnia 1990 roku zakończyła się przed terminem kadencja rad narodowych. Rozpoczął się nowy etap w historii gminy Stare Babice i następnie Izabelin.

WSPÓŁCZESNA GMINA IZABELIN

W dniu 27 maja 1990 roku weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.[59] Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawcze stanowi rada gminy wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminy na czele z wójtem wybierany przez radę gminy. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwsza kadencja rad gminnych (1990-1994) była zazwyczaj dość burzliwa. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Kolejne kadencje zazwyczaj bywały okresem stabilizacji i sukcesów gmin. Wybory do rad gminnych przeprowadzano 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Mieszkańcy okolic Izabelina postulowali odłączenia się od gminy Stare Babice, tym bardziej, że w przeszłości funkcjonowała (dość krótko) samodzielna gmina Izabelin. W 1994 roku władze państwowe przychyliły się do postulatów mieszkańców i postanowiono podział gminy Stare Babice na dwie jednostki administracyjne.

Od 1 stycznia 1995 roku samodzielna gmina Izabelin stała się faktem. Siedzibę gminy ustanowiono w Izabelinie C. W skład gminy weszły obszary sołectw: Izabelin B, Izabelin C, Hornówek, Laski, Mościska, Sieraków i Truskaw wyłączone z gminy Stare Babice.[60]

Do końca 1998 gmina Izabelin należała do województwa warszawskiego. W 1999 roku w związku z reformą administracji państwa została włączona do województwa mazowieckiego i powiatu warszawskiego zachodniego.

Współczesna gmina Izabelin to prężna jednostka administracyjna w pobliżu Warszawy. Gmina liczy około 10 000 mieszkańców, ma obszar prawie 65 km^2.

Wójtem Gminy jest Pan Witold Malarowski. Zastępcą Wójta Pani Agnieszka Sobczak (od 2010 roku). Na stanowisku Sekretarz Gminy pracuje Pan Ryszard Łuczak. Skarbnikiem Gminy jest Pani Marta Wojtachnio. Przewodniczącym Rady Gminy Izabelin jest Pan Jerzy Pietrzak.

[59] Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.
[60] Dz. U. 1994 nr 132 poz. 671.

95

USTAWA

z dnia 8 marca 1990 r.

o samorządzie terytorialnym.

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Ilekroć w niniejszej ustawie jest mowa o gminie, należy przez to rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Art. 2. 1. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

2. Gmina posiada osobowość prawną.

3. Samodzielność gminy podlega ochronie sądowej.

Art. 3. 1. O ustroju gminy stanowi jej statut.

2. Projekt statutu gminy powyżej 300.000 mieszkańców podlega uzgodnieniu z Prezesem Rady Ministrów.

3. W sprawach spornych rozstrzyga Rada Ministrów.

Art. 4. 1. Tworzenie, łączenie i znoszenie gmin, ustalanie ich granic i nazw oraz siedzib władz następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami.

2. Przy tworzeniu, łączeniu, znoszeniu gmin i ustalaniu ich granic należy dążyć do tego, aby gmina obejmowała obszar możliwie jednorodny ze względu na układ osadniczy i przestrzenny oraz więzi społeczne i gospodarcze zapewniające zdolność wykonywania zadań publicznych.

3. Nadanie gminie statusu miasta następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

Art. 5. 1. W gminie mogą być tworzone jednostki pomocnicze: sołectwa oraz dzielnice miejskie i osiedla.

2. Sołectwo lub dzielnicę (osiedle) tworzy rada gminy w drodze uchwały po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami lub z ich inicjatywy.

3. Zasady tworzenia jednostek pomocniczych określa statut gminy.

4. W miastach, w których istniały w dniu 1 stycznia 1990 r. wyodrębnione administracyjnie dzielnice, mogą one uzyskać status gminy. Decyzję w tej kwestii podejmuje Prezes Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii zainteresowanych środowisk. Dzielnice stanowiące gminy tworzą obligatoryjny związek gmin.

Rozdział 2

Zakres działania i zadania gminy

Art. 6. 1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

1) ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska,
2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i utylizacji odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i cieplną,
4) lokalnego transportu zbiorowego,
5) ochrony zdrowia,
6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
7) komunalnego budownictwa mieszkaniowego,
8) oświaty, w tym szkół podstawowych, przedszkoli i innych placówek oświatowo-wychowawczych,
9) kultury, w tym bibliotek komunalnych i innych placówek upowszechniania kultury,
10) kultury fizycznej, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
11) targowisk i hal targowych,
12) zieleni komunalnej i zadrzewień,
13) cmentarzy komunalnych,
14) porządku publicznego i ochrony przeciwpożarowej,
15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.

Art. 8. 1. Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej.

2. Zadania z zakresu administracji rządowej gmina może wykonywać również na podstawie porozumienia z organami tej administracji.

3. Zadania, o których mowa w ust. 1 i 2, są wykonywane po zapewnieniu środków finansowych przez administrację rządową.

Art. 9. 1. W celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, w tym przedsiębiorstwa, i zawierać umowy z innymi podmiotami.

2. Gmina oraz inna komunalna osoba prawna może prowadzić działalność gospodarczą wykraczającą poza zadania o charakterze użyteczności publicznej, jeżeli wymagają tego potrzeby społeczne.

Art. 10. Wykonywanie zadań publicznych przekraczających możliwości gminy następuje w drodze współdziałania międzykomunalnego.

Strona tytułowa ustawy o samorządzie gminny z 8 marca 1990 rok

ANEKS GMINA IZABELIN

Miejscowość	Przynależność administracyjna
Hornówek	Do 1952 roku do gminy Zaborów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Izabelin	Do 1952 roku do gminy Ożarów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Izabelin B	Do 1952 roku do gminy Ożarów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Izabelin C	Do 1952 roku do gminy Zaborów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Laski	Do 1952 roku do gminy Łomianki. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1959 do gromady Laski. W latach 1960 - 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Mościska	Do 1952 roku do gminy Łomianki. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1959 do gromady Laski. W latach 1960 - 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Sieraków	Do 1952 roku do gminy Zaborów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.
Truskaw	Do 1952 roku do gminy Zaborów. W latach 1952 – 1954 do gminy Izabelin. W latach 1954 – 1972 do gromady Izabelin. W latach 1973 – 1995 do gminy Stare Babice. Od 1995 roku do gminy Izabelin.

BIBLIOGRAFIA

Brodowska H, Ruch chłopski po uwłaszczeniu, Warszawa 1967.

Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz,* Lublin 1977.

Dziennik Praw Królestwa Polskiego, 1864 i 1866.

Dzienniku Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej 1954-1972.

Dzienniki Ustaw, 1918-1983.

Gałaj Dyzma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978

Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.

Kallas M., *Historia Ustroju Polski,* Warszawa 2001.

Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL,* Warszawa 1995.

Mencel T., *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem*, [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd*, pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989.

Przebój, Ilustrowane czasopismo poświęcone samorządom i ubezpieczeniom społecznym.

Skorowidz miejscowości Rzeczpospolitej Polskiej, nakładem GUS, Warszawa 1925.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.

Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, *Studia Łomżyńskie*, tom IV.

Spis treści